

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK
DÜZEYLERİNİN ALGILANAN SOSYAL DESTEK VE
ÖZNEL İYİ OLUŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Selim GÜNDOĞAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Nurten SARGIN

Konya – 2016

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	Selim GÜNDOĞAN
Numarası	138301051009
Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	Selim GÜNDOĞAN
Numarası	138301051009
Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Doç.Dr.Nurten SARGIN
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi** başlıklı bu çalışma 03/06/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç.Dr. Nurten SARGIN	Danışman	
Doç.Dr. Selahattin AVŞAROĞLU	Üye	
Yrd. Doç.Dr. Defne YILMAZ	Üye	

TEŞEKKÜR

Tezimin hazırlanmasında ve yüksek lisans sürecinde rehberlik eden ve yol gösteren kıymetli hocam ve danışmanım Doç.Dr. Nurten SARGIN' a çok teşekkür eder ve şükranlarımı sunarım.

Lisansta ve yüksek lisansta kendilerinden ders aldığım ve gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde desteğini hiç esirgemeyen Niğde Üniversitesi PDR anabilim dalı öğretim üyesi Ar.Gör. Gürcan ŞEKER'e, İngilizce çevireler konusunda hep yardımcı olan çok değerli İngilizce öğretmeni Elif TOKSARI'ya, yanına her gittiğimde yardımını hiç esirgemeyen Niğde Üniversitesi sınıf öğretmenliği bölümü öğretim üyesi Doç.Dr. Emre ÜNAL'a, yüksek lisans süreci ile ilgili her soru sorduğumda sorularımı cevapsız bırakmayan ve lisans dönemimde de danışmanım olan Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim üyesi Ar.Gör. Ceyhun OZAN'a ve kendisini hep örnek aldığım ve beni bu süreçte motive eden Atatürk Üniversitesi PDR ana bilim dalı öğretim üyesi Doç.Dr. İsmail SEÇER'e yürekten teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, bugünlere gelmemde katkısı olan anneme ve ismini sayamadığım tüm öğretmenlerime yürekten teşekkür ederim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selim GÜNDOĞAN
	Numarası	138301051009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi	

ÖZET

Bu araştırma ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Niğde ilindeki farklı Anadolu liselerinde öğrenim gören 293'ü kız ve 255'i erkek olmak üzere toplam 548 lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada öğrencilerin kişisel bilgilerini elde etmek için "Kişisel Bilgi Formu", saldırganlık durumlarını belirlemek için "Saldırganlık Ölçeği", algılanan sosyal destek durumlarını belirlemek için "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" ve öznel iyi oluş durumlarını belirlemek için "Öznel İyi Oluş Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler tek yönlü varyans analizi(ANOVA), bağımsız gruplar için t testi, korelasyon tekniği ve regresyon analizi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının cinsiyet, yaş, baba eğitim düzeyi, algılanan akademik başarı, ailenin gelir durumu ve barınma durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunurken anne eğitim düzeyi ve sınıf değişkenine göre farklılaşmadığı elde edilmiştir. Algılanan

sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının akademik başarıyı algılama değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılırken, diğer değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir. Saldırganlık ile algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki, öznel iyi oluş ile algılanan sosyal destek arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, öznel iyi oluşun saldırganlığı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek, Öznel İyi Oluş

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Selim GÜNDOĞAN
Numarası	138301051009
Öğrencinin Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi

ABSTRACT

This study was conducted to investigate the aggression levels of secondary education students in terms of perceived social support and subjective well-being.

The research was carried out on totally 548 high school students, 293 female and 255 male, who study at various Anatolian high schools in Niğde. In the research, it was used “Personal Information Form” to attain personal knowledge of the students, “Aggression Scale” in order to determine their aggression states, “Multi-Dimensional Perceived Social Support Scale” so as to identify their perceived social support states, and “Subjective Well-Being Scale” to determine their subjective well-being situations. The data obtained in the research was analysed by using one-way analysis of variance(ANOVA), independent samples t-test, correlation technique and regression analysis.

As a result of the research, it was found that the aggression scores of the high school students varied meaningfully depending on the variables of sex, age, father's education level, perceived academic success, family income, and accommodation while it didn't differ depending on mother's education level and classroom variables. It was obtained that perceived social support and subjective well-being scores varied depending on academic success perception variable while it didn't differ meaningfully according to other variables. It was determined that there was a negative directed relation between aggression and perceived social support and subjective well-being while there was a positive one between subjective well-being and perceived social support. Moreover, it also concluded that subjective well-being is the predictor of aggression.

Key Words : Aggression, Perceived Social Support, Subjective Well-Being

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	7
1.3. Alt problemler.....	7
1.4. Varsayımlar.....	8
1.5. Sınırlılıklar	8
BÖLÜM 2	11
KURAMSAL ÇERÇEVE VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	11
2.1.Saldırganlık	11
2.1.1. Saldırganlık İle İlgili Kuramsal Görüşler.....	11
2.1.1.1. Psikanalitik Kuram	11
2.1.1.2.Engellenme-Saldırganlık Kuramı	13
2.1.1.3.Bilişsel Yaklaşım.....	14
2.1.1.4.Sosyal Öğrenme Kuramı	15
2.1.1.5.Biyolojik Yaklaşım.....	16
2.1.2. Saldırganlık Çeşitleri.....	18
2.1.2. 1. Araçsal Saldırganlık	18
2.1.2.2. Kendine Yönelik Saldırganlık	18
2.1.2. 3. Düşmanlık İçeren Saldırganlık	18

2.1.2. 4.Fiziksel ve Sözel Saldırganlık	19
2.1.3.Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	19
2.1.3.1.Engellenme	19
2.1.3.2. Cinsiyet Faktörü	20
2.1.3.3. Çevresel Nedenler	20
2.1.3.4. Aile	21
2.1.3.5. Kültür.....	21
2.1.3.6. Kitle iletişim Araçları	21
2.2. Algılanan Sosyal Destek	22
2.3. Öznel İyi Oluş	27
2.3.1. Öznel İyi Oluş Kavramı	27
2.3.2.Öznel İyi Oluşla İlgili Kuramsal Görüşler	28
2.3.3. Öznel İyi Oluşu Etkileyen Faktörler	31
2.5. İlgili Araştırmalar	33
2.5.1. Saldırganlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	33
2.5.1.1. Saldırganlıkla İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	33
2.5.1.2. Saldırganlıkla İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	39
2.5.2. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yapılan Araştırmalar	46
2.5.2.1. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar ...	46
2.5.2.2. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar .	48
2.5.3. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yapılan Araştırmalar	50
2.5.3.1. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	50
2.5.3.2. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	52
BÖLÜM 3	54
YÖNTEM	54
3.1. Araştırmanın Modeli	54
3.2. Evren ve Örneklem	54
3.3. Veri Toplama Araçları	58
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	58
3.3.2. Saldırganlık Ölçeği.....	58
3.3.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	59

3.3.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği.....	60
3.4. Verilerin Toplanması	61
3.5. Verilerin Analizi	61
BÖLÜM 4.....	62
BULGULAR.....	62
4.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular	62
4.1.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular .	62
4.1.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular	64
4.1.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Sınıfa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	66
4.1.4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	68
4.1.5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	71
4.1.6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	73
4.1.7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	77
4.1.8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular.....	79
4.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Karşılıklı İlişkilerine Ait Bulgular	82
4.2.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasında Anlamli Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular	82
4.2.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasında Anlamli Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular	83

4.2.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular.....	83
4.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarını, Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Anlamlı Olarak Yordayıp Yordamadığına Ait Bulgular	84
BÖLÜM 5	86
TARTIŞMA VE YORUM.....	86
5.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumuna Ait Tartışma ve Yorum	86
5.1.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması	86
5.1.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması.....	88
5.1.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Sınıfa Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması	89
5.1.4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması.....	90
5.1.5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması.....	91
5.1.6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması	93
5.1.7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması.....	94
5.1.8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması.....	95
5.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Karşılıklı İlişkilerine Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu	96
5.2.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması	96

5.2.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	97
5.2.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	98
5.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarını, Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Anlamlı Olarak Yordayıp Yordamadığına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu	98
BÖLÜM 6.....	100
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
6.1. Sonuçlar	100
6.2. Öneriler	101
KAYNAKÇA.....	103
EKLER.....	120
Ek-1: Kişisel Bilgi Formu	121
Ek-2: Saldırganlık Ölçeği.....	121
Ek-3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	122
Ek-4: Öznel İyi Oluş Ölçeği.....	122
Ek-5: Anket İzin Formu	123
Özgeçmiş	124

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Numarası</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	54
Tablo 2: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	55
Tablo 3: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı.....	55
Tablo 4: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	56
Tablo 5: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Okul Döneminde Barındıkları Yere Göre Dağılımı.....	56
Tablo 6: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Kendilerini Akademik Başarı Yönünden Algılamalarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 7: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	57
Tablo 8: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	57
Tablo-9: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları.....	63
Tablo-10: Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.....	64

Tablo-11: Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo-12: Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşa Göre Saldırganlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	66
Tablo-13: Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınıfa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n , $\bar{X}$ ve S_s Değerleri.....	67
Tablo-14: Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınıfa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	68
Tablo-15: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n , $\bar{X}$ ve S_s Değerleri.....	69
Tablo-16: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	70
Tablo-17: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	71
Tablo-18: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları.....	72
Tablo-19: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n , $\bar{X}$ ve S_s Değerleri.....	73
Tablo-20: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	74

Tablo-21: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	75
Tablo-22: Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n , $\bar{X}$ ve S_s Değerleri.....	77
Tablo-23: Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	78
Tablo-24: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek Ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n , X ve S_s Değerleri.....	79
Tablo-25: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo-26: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	81
Tablo-27: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	82
Tablo-28: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	83
Tablo-29: Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	84
Tablo-30: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Yordayıcıları.....	84

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, sayılılar, sınırlılıklar, araştırmanın önemi ve tanımlar üzerinde durulmaktadır.

1.1.Problem Durumu

İnsanlar her dönemde farklı problemler yaşamışlardır. Bu problemler için farklı çözüm yolları üretebilmişlerdir. Çağın değişen ve gelişen koşulları sürekli yeni problemleri ve yeni çözüm yollarını getirmiştir. İnsanlarda her dönemde var olan bir durum da saldırganlıktır. Gelişen ve değişen çağın şartlarından dolayı insanlarda saldırganlığa neden olan faktörler, saldırganlığın türleri ve saldırganlığın ifade ediliş şekli de sürekli değişebilmektedir.

İnsan içinde bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Toplumsal bir varlık olan insan, sosyal yaşamın bir gereği olarak diğer insanlarla ilişki halindedir ve bu ilişki hali kimi zaman saldırgan unsurlar içerebilmektedir. Saldırganlığın birey ve toplum için yol açtığı olumsuz sonuçlar hemen herkes tarafından bilinmektedir ve bu durum saldırganlığın kontrol altına alınmasıyla ilgilenen araştırmacıları, saldırgan duygu ve davranışlarla ilişkili olan değişkenleri araştırmaya yöneltmektedir (Hasta ve Güler, 2013). İletişim becerileri gelişmemiş insanlar, karşısındaki bireyleri iyi anlamamakta ve yer yer saldırganca davranışlar gösterebilmektedirler (Çolakoğlu ve Solak, 2014).

Günümüz dünyasının çehresi her geçen gün bilimsel, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişmelerle değişmektedir. Bu hızlı değişimlerin merkezinde yer alan insan bunlara kayıtsız kalamayıp zaman zaman çaresizlikler, zaman zaman da kendi ve çevresi ile iletişim çatışmaları yaşayabilmektedir. Bu durum, sosyal bir varlık olması nedeniyle diğer insanlarla sürekli etkileşim içinde olan insanın kişiler arası ilişkilerin de, günlük hayatta ve diğer yaşam alanlarında karmaşık ve başa çıkılması güç sıkıntılar yaşamasına neden olabilmektedir. Bu sıkıntılardan birisi de günümüz modern toplumunun ve eğitim sisteminin en önemli sorunlarından birisi olan saldırganlık ve şiddet olaylarıdır (Durak, 2006).

İnsanoğlunun neden şiddete başvurduğu, psikoloji literatüründe saldırganlık başlığı altında incelenmektedir. Her ne kadar şiddet ve saldırganlık bazen eş anlamlı olarak kullanılsalar da şiddet, daha ziyade fiziksel saldırganlıkla sınırlıdır. Saldırganlık ise bir kişiye fiziksel veya psikolojik zarar verme niyetiyle sergilenen sözlü veya fiziksel davranış olarak tanımlanmaktadır (Akün ve Araz, 2010). Şiddet ve saldırganlık birbirinden farklı birer kavram olarak ele alınsa da şiddet ve saldırganlığın birbirlerinden bağımsız kavramlar olmadığı da öne sürülmektedir. İnsanlarda varlığı kabul edilen şiddet ve saldırganlık eğilimi bireysel ya da toplumsal boyutta fakat diğerine zarar verecek şekilde dışa vurulması ve yansıtılması olarak ifade edilir (Ayan, 2007).

Günümüzde, küfretme gibi doğrudan gözlenebilen fiziksel ve sözel davranışlar yoluyla ya da dedikodu yayma, dışlama gibi görece örtülü olarak ortaya çıkan sosyal yönlendirmeler yoluyla başkalarına zarar verme amacı taşıyan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Kurnaz, 2009).

“Saldırganlık” sözcüğünün belirsiz anlamlarda kullanılması, bu konuda büyük karışıklıklar yaratmıştır. Saldırıya karşı kendini savunan insanın davranışı için, para almak amacıyla kurbanını öldüren soyguncuyu atlatmak için, bir hükümlüye işkence eden bir sadisti anlatmak için bu terime başvurulmuştur (Fromm, 1973). Davranım bozukluğu olarak nitelenen saldırganlık ve şiddete yönelme, başka bir canlıya, onun haklarına ve toplumsal kurallara yöneltilen yasa dışı, saldırgan ve yıkıcı eylemler yapmak demektir (Bakırcıoğlu, 2011).

Sargın'a (2012) göre aslında, insanda var saldırganlık yok olmaz veya tümüyle bastırılmaz, ancak biçim değiştirir. Taşkın sellerin suyu akıtıp, sulama ve elektrik üretme işlerinde kullanılması gibi olumlu ve verimli alanlara yöneltilir. Beden gücünün kavgada değil, spor alanında yarışmaya araç olarak kullanılması, bu yararlı dönüşüme bir örnektir.

“Öfke”, “saldırganlık” ve “düşmanlık” kimi zaman eş anlamlı olarak kullanılsa da, aslında birbiriyle ilişkili ancak farklı kavramlardır. Psikologlar tarafından kullanıldığı şekliyle öfke, yoğunluğu orta düzeyde sinirlenmeden hiddet ve öfkeden köpürmeye kadar değişebilen duygusal bir deneyimdir. Düşmanlık, genel

olarak kişinin dünyaya olumsuz, kindar bir tarzla bakma eğilimini yansıtırken; saldırganlık ise davranışı tanımlamak için kullanılmaktadır (Martin, Watson ve Wan, 2000; Akt. Akün ve Araz, 2010). Saldırganlık ister ikili ilişkilerde birinin diğerine sözel saldırıda bulunması şeklinde olsun, ister binlerce kişinin savaşlarda katledilmesi şeklinde değerlendirilsin insanlık tarihi kadar eskidir (Tuzgöl, 1998).

Saldırganlığı davranış analizi boyutunda inceleyen Buss (1961; Akt. Çelik, 2006) ise, saldırganlığın her zaman öfke yaşantısından kaynaklanmadığını, öfke yaşantısının bazı durumlarda saldırganlığa sebebiyet verdiğini, öfke yaşantısının sonucu saldırganlığın geliştiği, doğduğu şeklinde bir genellemeye yapmışlardır. Öfke, istem dışı bir tepki olarak belirirken; saldırganlık edimsel bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır görüşünü benimsemişlerdir.

Saldırganlık etiolojisinde genetikten, sinir sistemi anatomisi, iç salgılar ve fizyolojiden, dışsal maddeler ve toplum etkisine kadar pek çok faktörü barındırmaktadır. Bu faktörlerden hiçbiri saldırganlığı tek başına açıklamaya yetmemekte ancak toplumdaki şiddet davranışlarının kapsamı ve yoğunluğu kimlerin bu davranışlarla ilgili olduğuna dair bilgi sağlamaktadır (Eron, 1994).

Saldırganlık, hayatın her alanında, sokakta, okulda, aile içersinde spor yarışmalarında her geçen gün biraz daha fazlalaşan önemli bir sorun olmaktadır. Saldırganlık ve şiddet içeren olayların artış göstermesi ve bu artışla saldırganlığın okullara sıçraması, okul çağı çocuk ve gençleri de içine alır şekilde yaygınlaşması uzmanların, bilim çerçevesinde önleyici ve kalıcı eylem planları belirlemelerini zorunlu kılmaktadır (Yılmaz, 2013).

Saldırganlığın herkes tarafından bilindiği kabul edilse de hangi davranışların saldırganlık olarak kabul edileceği net değildir. Saldırgan davranışların ve saldırganlığın kaynaklarına ilişkin çeşitli kuramlar, varsayımlar ileri sürülmüş, değişik yorumlar yapılmıştır. Bunlar iki grup içinde toplanabilirler; birinci gruptaki görüşler, saldırganlığın içgüdüsel ve dürtüsel olduğunu söylerken ikinci gruptaki görüşler ise toplumsal kaynaklı olduğunu savunmuşlardır. Başka bir deyişle, saldırganlık doğuştan gelen ya da sonradan kazanılan bir güdü olarak iki değişik yaklaşımla yorumlanmıştır (Günaydın, 2008).

Bakırcıoğlu'na (2011) göre saldırgan ocuk ve ergenler, yaşıtları ve çevresindeki diğer kişilerle uyumlu ilişkiler kuramıyor, onlarla geinmiyorlar. Hemen her zaman gergin, srtşmeli, saygısız, kural tanımaz ve kavgacı davranışlar sergiliyorlar. Başka insan ve hayvanlara zarar verip, başkalarının eşyalarını kırıp döküyorlar. Arabaları izme, abraların camlarını kırma; insanların evinde, iş yerinde yangın çıkarma, özel eşyalarını kırıp dökme, yok etme, bunların sıklıkla verdikleri zararlardandır.

Farklı psikolojik yaklaşımlar tarafından değişik biçimler de tanımlanmış olsa da tüm yaklaşımların birleştiği nokta, insan doğasında saldırganlık güdüsünün var olduğu gerçeğidir (Kaufmann, 1970; Akt. Yılmaz, 2008). Saldırganlığın yaşamın her alanında görülebildiği ve saldırgan davranış biçimlerinin yasam boyunca gelişimsel değişiklikler gösterdiği de bilinmektedir. Örneğin, ocuklarda sözel beceriler gelişmediğinde fiziksel saldırganlık daha fazla görülebilmektedir. Ancak saldırgan davranışın, çocukluk ve ergenlik döneminde bazı becerilerin öğretilmesi ile önlenebilmesi mümkündür (Korkut, 2003).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar gösteren ocuk ve ergenler üzerine eğilmektedir. Çünkü bu bireyler ebeveynleri, akrabaları, öğretmenleri, arkadaşları, komşuları, kendileri ya da diğer sosyal kurumlar için oldukça büyük sorunlara neden olurken, anne/babasını öldürerek bireysel ya da okulda diğer çocukları haraca bağlayarak ya da hırsızlık çeteleri kuran grup yapısıyla daha çok sayıda insana zarar vererek kendilerini göstermektedir (Güler, 2010).

Sosyal ortama ve okul ortamına uyumsuzluklar, düşük ya da aşırı rahat gelir düzeyi, ailenin çocuklarıyla yeterli düzeyde ilgilenmemesi, anne-babanın eğitim düzeyi, aile parçalanmaları, ailenin fertlerinin kalabalık olması, ailede şiddet olayları, üzüntü, çocuklara küçük yaşlarda seyrettirilen şiddet ya da gerilim içerikli filmler, diziler, bilgisayar ve video oyunları ocuk ve gençleri etkileyerek bireyleri saldırganlığa yönelten etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kırımoğlu, Parlak, Dereceli ve Kepçeoğlu, 2008).

Okullarda saldırganlığın fazla olması öğrencilerin çatışmalarını çözerken yapıcı ve barışçıl olmayan çözüm yolunu kullandıklarını göstermektedir (Korkut, 2003). Öğülmüş' e göre (1995) okullarda meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarının Türkiye'de ve diğer ülkelerde hızla arttığı belirtilmektedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, okullarda şiddetin ulaştığı boyutları göstermektedir. 1988-1989 öğretim yılında, ABD'de 6 ay içerisinde 400.000'den fazla öğrenci, okullardaki şiddetin kurbanı olmuş; 430.000'den fazla öğrenci, saldırılara karşı kendini korumak amacıyla en az bir kez okula silah ya da başka cisim getirmiştir. 1990'da lise öğrencileri üzerinde yapılan ulusal düzeydeki bir araştırmaya göre, her 25 öğrenciden biri, o yıl okula tabanca getirmiştir. 1987'de lise öğrencilerinin üzerinde yapılan bir taramada, 10. sınıftaki erkek öğrencilerin % 48'i, 8. sınıftaki erkek öğrencilerin % 34'ü eğer isterlerse kolayca bir tabanca edinebileceklerini söylemişlerdir. 1993'te yapılan ulusal bir taramada, Amerikan devlet okullarındaki öğretmenlerin % 11'i öğrencilerin de % 23'ü okul içerisinde ya da okul çevresinde şiddetin kurbanı olduklarını kaydetmişlerdir.

Saldırganlığı etkileyen pek çok faktör vardır. Saldırganlığın ifade edilmiş şekilleri değiştiği gibi saldırganlığı azaltan veya artıran etkenler de sürekli değişmektedir. Saldırganlık üzerinde olumlu yönde etkisi olan ve saldırganlığı azaltıcı rolü olan kavramlardan biri de sosyal destektir. Yapılan araştırmalarda aileden, toplumdaki, öğretmenlerden, arkadaşlardan vb. görülen sosyal desteğin saldırganlığı azaltıcı rol oynadığı tespit edilmiştir (Larsen ve Dehle, 2007).

Sosyal destek, bireyin aile ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde sorunlarının üstesinden gelebilmesi, çevreye uyum sağlayabilmesi ve psikolojik sağlığını sürdürülebilmesinde birey için vazgeçilmez temel bir ihtiyaç özelliğini taşımaktadır (Başer, 2006). Sosyal destek bireye çevresindeki insanların yardım etmesi, onu yalnız bırakmamasıdır (Akdoğan, 2012).

Sosyal desteğin en temel kaynağı ailedir (Bayraktar, 2011). Ailenin yanında bireyleri sosyal destek sağlayan başka kişiler de vardır. Bireylerin hayatında önemli ve etkili bir yere sahip olan eş, sevgili, arkadaşlar, öğretmenler, akrabalar, komşular ve uzmanlar da bireylerin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Sosyal destek kaynaklarının bireylere farklı şekillerde yardımlar sağlamakta olduğu, bunlardan da

üzerinde en fazla durulanların maddi, duygusal ve zihinsel destekler olduğu görülmektedir (Tanrıverdi, 2012).

Sosyal destek, farklı biçimde tanımlanıyor, açıklanıyor gibi görülse de bütün yazarların görüş birliğinde olduğu nokta sosyal desteğin bireyler arasındaki davranış ve ilişkilerin bazı türlerini kapsadığıdır (Bayraktar, 2011). Sosyal destek kavramının bireylerin saldırganlık ve öznel iyi oluşlarını etkilediği görülmektedir. Sosyal destek kaynakları fazla olan bireylerin daha saldırganca tutum ve davranışlara sahip olduğu, mutluluk ve öznel iyi oluşlarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Saldırganlık üzerinde etkisinin olduğu düşünülen diğer bir değişken de öznel iyi oluştur. Gözlemlendiği zaman mutlu olan, kendiyle barışık olan insanların başkalarına zarar veren tutum ve davranışlara girmedikleri görülmektedir. Diener'a göre (Akt. Çevik, 2010) öznel iyi oluş, kişinin yaşamına dair kendi değerlendirmesi üzerinde durmaktadır. Öznel iyi oluş, bireyin yaşamı ile ilgili bilişsel değerlendirmesi ile olumlu duyguların varlığı ve olumsuz duyguların yokluğu olarak tanımlanmaktadır (Diener, Oishi ve Lucas, 2003; Akt. Saygın, 2008).

Öznel iyi oluş kavramı pozitif ve negatif duygu durumlarını birlikte ele almaktadır. Bu anlamda Karademas (2007; Akt. Boysan, 2012) öznel iyi oluş kavramını belirleyiciler neler olduğu sorusuna cevaplandırırken, ortak ve tek bir boyutta öznel iyi oluşa etki eden belirleyiciler sınıflaması yapmaktadır.

Kişinin kendi yaşamına ilişkin değerlendirmesi olumlu ise olaylara, kişilere karşı gösterdiği davranışlar da o nispette olumlu olmaktadır. Mutlu olan başka bir ifadeyle öznel iyi oluşları yüksek olan insanlar diğer insanlara hem sözlü hem de fiziksel olarak şiddet ve saldırganlık yaşatmamaktadır. Öznel iyi oluş ve saldırganlık arasındaki bağ ve etki üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Literatür taramalarında öznel iyi oluş ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan bu çalışma ile bilime bu konuda bir çalışma eklenilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki problem cümlesi oluşturulmuştur.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş açısından incelenmesi oluşturmaktadır. Bu problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere yer cevap aranmıştır.

1.3. Alt problemler

- 1.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 2.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 3.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları öğrenim görmekte olduğu sınıfa göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 4.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 5.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları barınma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları akademik başarılarını algılamalarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 7.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 8.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları babanın eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 9.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

10.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile öznel iyi oluş puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

11.Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanları ile öznel iyi oluş puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

12.Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarını, öznel iyi oluş düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri anlamlı olarak yordamakta mıdır?

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada seçilen örneklemin evreni temsil ettiği,
2. Araştırmada kullanılan ölçeklere katılımcıların samimi ve içten cevaplar verdiği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın verileri öğrencilerin kişisel bilgilerini öğrenmek amacıyla hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, algılanan sosyal destek düzeylerini belirlemek için Zimet, Dahlem ve Farley’in (1988) “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”nden, öznel iyi oluş düzeylerini belirlemek için Özen’in (2005) “Öznel İyi Oluş Ölçeği”nden, saldırganlık düzeylerini belirlemek için kullanılan Tuzgöl’ün (1998) “Saldırganlık Ölçeği”nden elde edilen verilerle ve araştırmaya katılan Niğde ilindeki Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Önemi

Değişen ve gelişen toplumda sürekli bir şeyler değişmektedir. Bu değişikliklerden ortaöğretimde öğrenim gören ergen bireyler de etkilenmektedir. Toplumda meydana gelen bir değişim, bir farklılık, yeni bir şey ergen bireylerin dikkatinden kaçmamaktadır. Toplumdaki değişikliklerden dolayı saldırganlığa ve

şiddete yol açan faktörler de değişmektedir. Bu faktörler çevresel veya bireyin kendinden kaynaklanan faktörler olabilmektedir.

Saldırganlık konusu bilim dünyasında sürekli araştırılan bir konu olmuştur. Saldırganlığın insanın olduğu her yerde olması da bu kavramın sürekli araştırılması gereken bir kavram olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Saldırganlığı etkileyen pek çok değişken vardır. Bunlardan birisi de bireylerin gördüğü sosyal destektir. Bir diğer değişken bireylerin öznel iyiliğidir. Literatür incelendiği zaman saldırganlık ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır (Yalçın, 2004; Larsen ve Dehle 2007; Ustabaş, 2011). Yine yapılan literatür taraması sonucunda; saldırganlıkla öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırma ile bu alanda belirlenen bu eksikliğe katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş kavramları da saldırganlık gibi güncelliğini koruyan ve araştırılması gereken konular olarak düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma ile güncelliğini korumakta ve araştırılması gereken konulardan olduğu düşünülen saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş konularına yeni bir araştırma daha eklenileceği öngörülmektedir.

1.7. Tanımlar

Saldırganlık (Aggressiveness): Kötülük ya da yıpratma amacıyla bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı ya da silahsız bir eylemde bulunma, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşın, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 1983).

Algılanan Sosyal Destek: Bireyin çevresindeki insanlarla ilişki ve etkileşimleri sırasında aldığı veya algıladığı yapıcı, olumlu destektir. Sosyal ağın yeterince destekleyici olup olmadığı konusunda kişinin genel izlenimi olarak kişinin kendisine biçtiği değerdir (Çivildag, 2011).

Öznel İyi Oluş (Subjective Well-Being): Mutluluk ile eş anlamlı olarak kullanılan öznel iyi oluş, bireylerin yaşamlarını bilişsel (yaşam doyumu) ve duyuşsal (pozitif ve negatif duygular) açıdan öznel olarak değerlendirmesidir (Diener & Diener, 1996, s.181; Akt. Topuz, 2013)

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde; kuramsal olarak saldırganlık kavramına, saldırganlık türlerine, saldırganlığın nedenlerine, algılanan sosyal destek kavramına, öznel iyi oluş kavramına, konuyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.Saldırganlık

2.1.1. Saldırganlık İle İlgili Kuramsal Görüşler

Saldırganlık kavramı literatürde çok tartışılan, sürekli yeni görüşler ileri sürülen bir kavramdır. Saldırganlık hakkında belli başlı kuram temel görüşleri doğrultusunda açıklamalar ve fikirler öne sürmüştür. Aşağıda belli başlı kuramların saldırganlıkla ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

2.1.1.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram saldırganlığı doğuştan gelen açlık, cinsel uyarılma ve susuzluk gibi dürtülerle açıklamaya çalışmıştır. Psikanalitik kurama göre, insanda saldırganlık dürtüsü ya da içgüdüğü doğuştan itibaren bulunmaktadır. İnsanlar, kendilerini aç, susuz, bir şeye uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırgan da hissedebilmektedirler (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003).

Sigmund Freud'un öncülüğünü yaptığı psikanalitik kurama göre insanlar, "yaşam içgüdüğü" ve "ölüm içgüdüğü" olmak üzere iki temel içgüdü ile doğarlar. Yaşam içgüdüğünün amacı organizmanın hayatta kalmasını ve türün devam etmesini sağlamaktır. Ölüm içgüdüğünün amacı ise, organizmayı tahrip ederek başlangıçtaki inorganik formuna dönüştürmektir (Yıldırım, 1998).

Freud saldırganlığın doğuştan gelen, kaçınılmaz ve evrensel bir olgu olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, saldırganlık giderek biriken ve belli bir noktada dışarı atılması gereken içgüdüsel bir dürtüdür. Bazen birine karşı fiziksel ya da sözlü taciz

yoluyla dışarı atılmakta; bazen de saldırganlık içe yönelmekte ve intihar dahil kişinin kendini cezalandırması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Baron ve Richardson, 1994; Akt. Şahin, 2011).

Freud'a göre saldırganlık, diğer içgüdüler gibi tatmin edilmesi gereken bir içgüdüdür. Bu yapılmadığı takdirde, ölüm içgüdüsünün yarattığı enerji bir gerginlik durumu yaratacak ve bireyi bu gerginliği azaltmaya yönelik davranışlarda bulunmaya itecektir. Yapılabilecek tek şey, saldırganlık içgüdüsünün ortaya çıkardığı enerjiyi daha az zararlı hedeflere yöneltip boşaltmak ya da yüceltme, karşıt tepkiler oluşturma gibi şekil değiştirmiş biçimde ifade etmektir (Baron ve Byrne, 1987; Akt. Yeğen, 2008).

Gelişim evrelerinden ilk 1,5 yaş ağızla ilgili sadistik kişilik yapılarının ve insanda var olan yıkıcı eğilimlerin ilk belirtilerinin ortaya çıktığı evredir. Libido denilen doğuştan gelen ve haz veren, uyumu sağlayan kişiliği ve davranışları oluşturan yaşam boyu sürecek olan ruhsal gücün gelişmesi için gerekli olan ilk aşama "oral" (ağız) dönemidir. Emme refleksi ile doyuma ulaşılan bu dönemde takılıp kalma ya da bu döneme geri dönme (gerileme) saldırganlığın temeli olarak kabul edilmiştir. Çabuk öfkelenen, kızan, bağırp çağırın, vurup-kıran insanlar gelişmemiş oral dönemi yaşamaktadır (Geçtan, 2006). Saldırgan davranışlar "anal dönem"den de kaynaklanabilir. Tuvalet eğitiminin verildiği dışkıl dönemde takılma ya da bu döneme gerileme anal sadistik kişilik yapısının ortaya çıkmasına yol açar. Bu yapının temel özelliği çabuk kızma, aşırı öfke ve kolayca saldırganlığa dönüşebilen davranışlardır. Oral dönemi takip eden anal dönem yaşamın 2. yaşında başlar. Bu tuvalet eğitimi döneminde annenin tutumu eğer katı ve cezalandırıcı bir tutum içermişse, çocuk yetişkin olduğunda kolayca saldırganlığa dönüşen davranışlar sergileyebilir. Anal dönemin anne ve çocuk arasında uyumlu ilişkilerle sürdürülebildiği durumlarda, çocuk yetişkin olduğunda, özerk bir insan olarak özgürce seçim yapabilme, suçluluk duymaksızın girişimde bulunabilme, öfkeli veya dik kafalı olmadan ya da aşırı ödün vermeden insanlarla işbirliği yapabilme yetenekleri kazanır (Geçtan, 2006).

2.1.1.2.Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Bu kurama göre saldırganlık bireyin engellenmesi sonucu ortaya bir durumdur. Engellenme, kişinin amaçladığı veya elde etmek istediği bir şeyi elde edememesi olarak tanımlanmıştır. Bu durumda saldırganlık, herhangi bir başka dürtünün doyurulmasının engellenmesi sonucu ortaya çıkabilir. Engelleme, bireyin çevresinden kaynaklanan nedenlerden gelebileceği gibi, kendi içindeki çelişki ve çatışmaların sonucu olarak da ortaya çıkabilir (Goldstein ve Carr, 1981; Akt. Efiltili, 2006). Engellenme kuramı, saldırganlığı davranışçı yaklaşımda olduğu gibi uyarıcı-tepki ilişkisi şeklinde ele almakta ve saldırgan davranışların bireysel veya çevredeki engellemelere tepki niteliğinde ortaya çıktığını belirtmektedir (Özgüven, 2001).

Engellenme kuramı ilk olarak, saldırganlığın her zaman için engellenmenin bir ürünü olduğunu ve engellenmenin olduğu her durumda, herhangi bir biçimde ve derecede kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağı düşüncesinden hareketle Yale Üniversitesin'de psikolog olan Dollard, Dood, Miller, Mowrer ve Sears'ın oluşturduğu Yale Grubu tarafından ortaya atılmıştır (Hatunoğlu, 1994; Şahin, 2004a; Akt. Derman, 2011). Dollard ve arkadaşları tarafından ortaya atılan bu kuram dört sayılı öne sürmektedir:

- 1) Engellenme, saldırganlığa hazır bir durum yaratmaktadır.
- 2) Saldırganlık, engellenmenin kaçınılmaz bir sonucudur (yani, engellenme saldırganlık bağı organizmada oluşmuş durumdadır).
- 3) Eğer saldırganlığın hedefi çok güçlüyse, saldırganlık ertelenir veya daha az güçlü hedeflere yönelir.
- 4) Saldırganlık, engellenmeden dolayı oluşan gerilimi düşürür ve daha sonra saldırganlığın ortaya çıkma olasılığı da bu şekilde düşer (Brewer ve Crano, 1994; Akt. Bilgi, 2005).

Engellenme-saldırganlık kuramı bir engellemeyi ne tür bir saldırganlığın izleyebileceği konusuna da değinmektedir. Dollard ve arkadaşlarına göre, engellenen bir kişi en fazla engellenmenin kaynağına fiziksel ya da sözel saldırıda bulunmayı tercih eder. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, engellenmenin kaynağı hakkında dedikodu yapma, şakalar yapma gibi yollara başvurulur. Bu kurama göre engellenen

bir bireyin ufak tefek saldırgan davranışlar sergilemesine izin verilmelidir. Bu tür saldırgan davranışlar hem bireyin gerilimini ortadan kaldıracak hem de yakın bir gelecekte vahim sonuçlar doğurabilecek, saldırgan bir davranışta bulunma klasiğini azaltacaktır. Engellenmeyi izleyen saldırgan bir davranışın gerilimi ortadan kaldırması ve bireyi yakın bir gelecekte saldırgan bir davranışta bulunma olasılığını azaltması olayına engellenme-saldırganlık kuramında “boşalma (catharsis)” adı verilmektedir. “Boşalma”, engellenme-saldırganlık kuramını saldırgan davranışların kontrol altında tutulabilmesi için, önerdiği yoldur (Çetinkaya, 1991).

Miller (1990) her engellenmenin mutlaka saldırganlıkla sonuçlanmayacağını belirtmektedir. Kişinin engellenmeye farklı tepkiler vermesi mümkün olmakla birlikte, bu tepkiler kişilik yapısıyla, geçmiş deneyimleriyle, olaya yüklediği anlam ve beklentileriyle ilişkilidir. Engellenmenin sıklığı ve derecesi de verilecek tepkiyi etkileyecektir. Engellenme etkisinin güçlülük derecesi ne kadar fazla ise huzursuzluk da o kadar yoğun olmaktadır. Saldırganlık, doğrudan huzursuzluğun kaynağına yönelmektedir. Bu yasaklanır ve engellenirse, dolaylı saldırganlıklar ya da kişinin kendine karşı giriştiği saldırganlık hareketleri görülmeye başlar (Akt. Sakarya, 2013).

2.1.1.3.Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel kuramcılar saldırganlığı incelerken daha çok bireyin bilişsel gelişimi ve bilişsel yapısı üzerinde durmuşlardır. Çocukluk döneminden itibaren bireyde meydana gelen bilişsel süreçleri inceleyerek saldırgan davranma eğilimi konusuna açıklık getirmeye çalışmışlardır (Yalçın, 2004).

Bilişsel Davranışçı terapinin kurucusu Albert Ellis’ dir. Akılcı-Duygusal terapinin görüşüne göre öfkeye, bireyin düşünceleri ve inançları yol açmaktadır. Bireyin öfke yaratan mantık dışı inançlarının sonucunda öfke ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre; öfkenin ortaya çıkmasına sebep olan mantık dışı inançlar değiştirilirse duygusal sonuç da değişecektir. Bilişsel kurama göre; bireyin algılamaları, beklentileri ve değerlendirmeleri öfke yaşantılarının ortaya çıkmasında etkili rol oynamaktadır (Güleç, 2002).

Davranışın ne sadece kalıtım ve biyolojik faktörler, ne de sadece çevrenin etkisinin tek başına yeterli olmayacağını ileri süren Bilişsel Kuramlara göre saldırganlık ise, bireyin geçmiş yaşantılarındaki ön öğrenmeleri doğrultusunda geliştirdiği, hafızada depolanan bilişsel yapılar olarak tanımlanan ve şema olarak adlandırılan davranış programlarıyla kontrol edilmektedir. Bu şemalar, gözlemi pekiştirme ve saldırgan davranışı içeren kişisel deneyimler yoluyla oluşmaktadır. Bu bilişsel şemalar kodlanmakta, tekrar edilmekte, insanın belleğine depolanmakta, sosyal durumlarda nasıl davranacağı ve problem çözeceğine dair bir rehber olarak kullanılmakta ve zihinden tekrar çağırılmaktadır. Kişide, ilk öğrenilen şema orijinal duruma benzer veya ilişkili durum üzerine yerleştirilmişse geri çağırılması daha olasıdır (Eron, 1994).

Bilişsel kuramcılara göre, saldırganlık modelleri bilişsel öğrenme yoluyla yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Modelin saldırganca davranışlarının ödüllendirildiği durumda, dolaylı pekiştirme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılığı artmaktadır. Böyle durumlardaysa saldırganlık yerleşik bir davranış haline geldiğinden saldırganca davranışların azaltılması veya söndürülmesi zor olmaktadır (Kuzucu, 2008).

2.1.1.4.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları, saldırganlığın nedenlerini açıklarken, görüşlerini çevrede yer alan saldırgan tepkilere yol açan uyarıcılar üzerinden öne sürmüşlerdir. Sosyal öğrenme kuramının görüşlerine göre insan davranışları çevredeki koşullarla sürekli bir etkileşim içinde olmaktadır. Davranışlar çevrede değişiklik yol açtığı gibi çevre de davranışları etki altına alıp, davranışları değişmesine yol açmaktadır (Bandura, 1977; Akt. Sakarya,2013).

Araştırmacıların çoğu, insanlarda saldırganlığın sadece doğuştan gelen faktörlerle açıklanamayacağını, öğrenmenin de saldırganlık davranışının türü ve miktarı üzerinde önemli etkisi olduğunu ileri sürmektedirler. Saldırganlığı farklı açılardan ele alan görüşlerle karşılaştırılma yapıldığında, sosyal öğrenme kuramını farklı kılan şey, saldırganlığın değiştirilebilir, düzeltilebilir ve durdurulabilir bir olgu olarak görülmesidir (Yeğen, 2008).

Sosyal öğrenme kuramcılarını, saldırgan davranışları çevresel faktörlerle açıklamakta, bunda da model alma ve pekiştirme cezalandırma süreçlerinin önemli olduğunu savunmaktadır. Çocukların en çok anne babalarının davranışlarını model aldıklarını ve çocukların davranışlarının en çok anne babaları tarafından pekiştirilip cezalandırıldığı göz önüne alındığında, bu kurama göre saldırganlık davranışının gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi önem kazanmaktadır (Durak, 2006).

Bandura (1973), saldırganlığın taklit ve model alma yoluyla öğrenilmesine ilişkin yaptığı deneysel bir çalışmada, üç grup çocuğu kullanmıştır. 1. grup, içi doldurulmuş oldukça büyük bir oyuncak bebeğe diğer çocukların saldırgan davranışını gösteren bir film seyretmişlerdir. 2. gruptaki çocuklar, yetişkinlerin bebeğe yaptıkları saldırgan davranışları seyretmişlerdir. 3. gruptaki çocuklar, ya saldırgan davranışın bulunmadığı bir film seyretmişler ya da saldırgan davranışta bulunmayan yetişkinleri gözlemişlerdir. Çocuklar daha sonra bebeğle baş başa bırakılmış ve davranışları gözlenmiştir. Saldırgan davranış gözleyen gruptaki çocuklar, bebeğe tekme ve tokat atarak saldırgan davranışta bulunmuşlardır. Bu durum, çocukların, çevrelerinde gördükleri davranışları model aldıkları ve bu model çerçevesinde hareket ettiklerine açık bir örnek teşkil etmektedir (Cüceloğlu, 1999).

Bandura ayrıca saldırganlığın, bireyin sadece çevredeki diğer kişilerin etkinliklerini model alıp taklit etmesiyle değil, çevredeki olayları bilişsel olarak da işlemeyle öğrenilebileceğini vurgulamıştır. Bu durumu da saldırganlığın öğrenilmesindeki bir diğer süreç olan gözlemsel öğrenme olarak tanımlamıştır. Miller ve Dollard, gözlemsel öğrenmenin temel noktalarında birisi olan taklit yoluyla öğrenmeyi gözlemin, açık tepkinin ve pekiştirmenin bir sonucu olarak değerlendirmişlerdir. Eğer taklit edilen davranış gösterilmezse pekiştirmenin yapılmayacağını ve bunun sonucu olarak da öğrenme meydana gelmeyeceğini öne sürmüşlerdir (Senemoğlu, 2001).

2.1.1.5.Biyolojik Yaklaşım

Biyolojik kuram, insanın ortaya koyduğu saldırganlığa organizmadaki bazı yapıların neden olup olmadığını araştırmıştır. Bazı hormonların saldırganlıkta rolü var mıdır, beynin bazı bölgeleri saldırganlıktan sorumlu mudur, kromozomların

saldırıcılıkla ilgisi var mıdır gibi sorulara yanıt aramıştır. Hayvan deneylerinde, testosteron hormonunun verilmesi saldırganlığı arttırmaktadır. Bu nedenden dolayı erkeklerin kadınlardan daha saldırgan oldukları söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel suçtan mahkûm olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken serbest bırakılacakları söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden suçluların daha sonra gözlemlenmesi sonucunda cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın olduğunun tespit edilmesinin yanında cinsel saldırılarında da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir (Asma, 2008).

Araştırmacıların birçoğu, sürekli olarak saldırgan davranışlar sergileyen bir grup insanda, bunun nedenini kişilerin sinir sistemindeki hasardan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Saldırıcılığın öğrenilen bir davranış olduğunu ileri süren görüş ile de ortak olarak şöyle bir açıklama getirmişlerdir: şiddetli olarak fiziksel istismara uğramış insanlarda sinirsel bir bozukluk oluşur ve bozukluk kişilerin biyolojik olarak şiddete yaklaşmasına yol açar (Şahin, 2003).

Şiddetin ortaya çıkmasında beyin bölgelerinin ve hipotalamusun etkisi vardır. Beyin aktiviteleri birçok farklı nörotransmitterin bir araya gelmesiyle kontrol edilmektedir. Serotonin, bir beyin hücresinde diğerine mesaj ileten maddelerden biridir (Kocabaşoğlu, 2000). Serotonin hiddet, cinsel aktivite, duygu durumu gibi faktörlerin düzenlenmesinde etkili olmaktadır. Eğer fiziksel bir hasar var ise dengelenmenin sağlanamaması, depresyona sebep olacağından şiddetin ortaya çıkma riskini de artıracaktır. Bu durum ajitasyonu ortaya çıkarır. Beyincik bölgesinde saldırganlığa sebep olan bu kısım, uyarıldığında saldırganlık durumu görülür (Sakarya, 2013).

Saldırıcılığa yol açan fizyolojik özellikler arasında kromozomlar incelenmiş ve erkeklerin kromozom yapıları üzerinde özellikle durulmuştur. Bazı erkekler fazladan bir "Y" kromozomu ile doğmuşlardır ve 23. kromozom çiftleri XYY yapısı göstermiştir. Bu erkekler daha iri, daha saldırgandır. Ancak bu iddialar son yıllarda çürütülmeye başlanmış olup, bu erkeklerin küçüklükten beri yaşlıları ve arkadaşları arasında daha iri olmalarının onların daha saldırgan davranışlar ortaya koymasına neden olduğu görüşü öne çıkmaya başlamıştır (Cüceloğlu, 1999).

2.1.2. Saldırganlık Çeşitleri

Saldırganlık kavramının tanımlanması ve açıklanması değişkenlik gösterdiği gibi, saldırganlığın ifade edilişi ve türleri de farklılaşmaktadır. Saldırganlığın belli başlı sınıflandırılmış çeşitleri vardır. Bu kısımda saldırganlığın belli başlı çeşitlerinin açıklaması yapılmıştır.

2.1.2. 1. Araçsal Saldırganlık

Araçlı saldırganlık, öğrenilmiş saldırganlık eylemleri olarak da tanımlanır. Değişik yaşam karakterlerinden dolayı saldırganlık, araçlı ve temel saldırı olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar arasında görülen saldırıların büyük bir kısmı ne içgüdülere, ne de öfkeye bağlı olarak ortaya çıkar. Öğrenilmiş olan saldırganca davranışlar araçlı saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Bir hedefi gerçekleştirmek için bu saldırı türü kasıtlı olarak uygulanır. Araçlı saldırganlık kurallara uygun gerçekleştirileceği gibi kuralların dışına da çıkabilir. Araçsal saldırganlıkta amaç, karşıdaki kişiye acı ve zarar vermek olmayıp, saldırganlığı, bir amacın gerçekleşmesi için bir araç olarak kullanmaktır. Bir başka anlatımla araçsal saldırganlık, sonuç için bir amaçtır (Solak, 2011).

2.1.2.2. Kendine Yönelik Saldırganlık

Kişinin kendisine yönelik öfkesinin saldırganlık içeren, nispeten zararsız bu ilk şekli, kişide kendisine dönük bir saldırıyı ortaya çıkarabileceğini açıkça gösterir. Bu tür saldırılar suçluluk ve pişmanlık duyguları veya hayal kırıklıklarının bir sonucu olarak gözükür. Kendine yönelik saldırganlığın en uç noktası, intihar eylemidir (Asma, 2008).

2.1.2. 3. Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Sosyal psikologların pek çoğu, ilk amacı birine zarar vermek olan bir saldırganlığın bulunduğunu tartışmışlardır. Böyle bir saldırganlığı genellikle düşmanlık içeren saldırganlık olarak isimlendirmişler ve bu saldırganlığı duygusal ya da öfkesel saldırganlık olarak düşünürler. Saldırıda bulunan kişi diğerlerine hoş olmayan uyarılar gönderir ve onlara zarar vermeye çalışır (Berkowitz, 1993).

2.1.2. 4.Fiziksel ve Sözel Saldırganlık

Fiziksel saldırganlık karşı tarafa fiziksel zarar veya acı vermek amacıyla yapılan davranışları içeren saldırganlık türüdür. Fiziksel saldırganlıkta kişi, başkalarına karşı fiziki şiddet kullanarak eylemde bulunur Örneğin; birine vurma, nesne fırlatma veya birini tekmeleme, bıçaklama, ateşli silahlarla yaralama, itme, pencere çarpma, cam kırma ve yangın çıkarma bu saldırganlık türünde oluşan tepki biçimleridir (Moeller 2001: 25; Akt.Günay,2011).

Sözel saldırganlık ise başka bir kişiye psikolojik zarar verme amacıyla verilen veya bu şekilde algılanan iletişim biçimidir (Vissing ve diğerleri 1991: 224; Akt. Günay, 2011). Bu tür saldırganlık, konuşmanın hem biçiminde hem de içeriğinde görülen olumsuz ifadeleri kapsamaktadır.

2.1.3.Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Saldırganlığa etki eden, saldırganlığı artıran veya azaltan pek çok faktör vardır. Bu kısımda saldırganlığın üzerinde etkisi olan belli başlı faktörler ele alınmıştır.

2.1.3.1.Engellenme

Engellenmeyi ortaya çıkaran üç nedenden söz edilir; gecikme, önleme, çatışma. Gecikme engellenmesinde, kişinin bulunduğu ortamda neyin, ne zaman olacağına dair beklentiler önemli bir rol oynar. Kişi, çoğu zaman bu beklentilerin farkında değildir. Öngörülen süre içinde kişi, beklediği olay olmazsa engellenme duygusuna kapılır (Cüceloğlu 2005).

Bireyin engellenmeye gösterdiği deneyimlerle edindiği öğrenmeden ve kişiliğinden etkilenir. Kişinin engellenmesi onu saldırganlığa iter. Kişilerin farklı öğrenme yaşantıları, benzer engellenme durumlarında farklı şekillerde saldırganlık eğilimi göstermelerine yol açar. Kişinin içinde bulunduğu durumu değerlendirmesi, engellenmeyi düşmanca bir tutum sayıp saymaması, benzer durumlara geçmişte gösterdiği tepkiler ve tepkilerin doğurduğu sonuçların geliştirdiği alışkanlıklar, engellenmenin kızgınlık dışında bazı tepkiler (endişe, suçluluk duygusu gibi) doğurması, engellenme ile saldırganlık arasında birlik, basit bir bağdaşım

bulunmasını zorlaştırır. Bunun yanı sıra önemli sayılabilecek konulardan biride çeşitli olayların getirebileceği sonuçlardan çekinme veya bireyin kendisini güçsüz hissetmesi durumunda engellenmenin doğuracağı sonuç korku olacaktır (Kar, 1997; Akt.Yılmaz, 2013).

2.1.3.2. Cinsiyet Faktörü

Erkeklerin doğal ve yaratılıştan gelen saldırganlığı iki cinsiyet arasındaki en temel davranışsal farklılıklardan biridir. Bu saldırganlığın erkeklik hormonu testosteronla ilişkili olduğu, öte yandan dişilik hormonu östrojenin testosteronun bu etkisini nötralize ettiği bilinmektedir. Erkekler fazladan testosteron verildiğinde saldırganlıkları artmakta, oysa kadınlarda bu etki görülmemektedir. Bu durum, erkek beyninin testosterona duyarlı biçimde programlanmış olması olarak açıklanabilir. Sözlü saldırganlıkta, iki cinsiyet arasında belirgin bir fark olmaması ise kadınların sözel konularda daha yetenekli olmalarına bağlanmaktadır (Derwent, 2007).

2.1.3.3. Çevresel Nedenler

Kuru'ya göre (2000) genelde tek bir çevresel faktör, saldırganlık etki eden faktör olmamaktadır.. Buna ek olarak değişik nedenleri de dikkate almak gerekmektedir. Çevresel faktörlerin pek çoğunun bir araya gelmesiyle birlikte insanda bir anda meydana gelen öfkelenmeler ve sinirlilik halleri saldırganlığa yol açabilmektedir. Bu çevresel faktörler; yaptığı işe dikkatini verememe aşırı rahatsızlık, kızgınlık, can sıkıntısı ve ne yaptığını bilmeme kendini kaybetme gibi oluşumlardır ve saldırganlığa yol açmaktadırlar.

Şiddet içerikli bir duruma şahit olmak ya da direk olarak maruz kalmak gözlem yoluyla öğrenmenin gerçekleşmesinde güçlü bir etki yapmaktadır. Bu güçlü etki bir yandan çocukların saldırgan davranışları öğrenmesini neden olmakta, bir taraftan da erken çocukluk döneminin normal gelişimsel sürecinin doğal bir parçası olarak görülen saldırgan davranışların sönmesini de zayıflatıcı etki yapmaktadır. Bu doğrultuda yapılan pek çok araştırma şiddete maruz kalma ile ergenlerin saldırgan davranışlar arasında bir ilişkinin var olduğu gerçeğine ortaya koymaktadır (Mazefsky ve Farrel, 2005).

2.1.3.4. Aile

Derman'a göre (2011) saldırganlığı pekiştiren ve aileden kaynaklanan faktörler vardır. Bu faktörler genellikle; genetik, nörolojik ve biyolojik özellikler, aile içi bazı psikolojik bozukluklar, aileden birinin güç ve kontrol sağlamak için şiddete başvurusu, aile dışı ilişkilerde kısıtlılık, işsizlik, anne ve babanın çocuğa karşı davranışlarındaki tutarsızlık, yoksulluk gibi nedenler olabilmektedir. Ayrıca sosyal destek eksikliği, çevrede uygun rol modellerinin olmayışı ve içinde yaşanan grubun şiddeti teşvik etmiş olması, aile denetiminin yetersizliği, çocukların sosyalleşmeleri için ebeveyn katılımının yetersizliği, aile disiplininin yetersizliği, aile bireyleri arasında suç içeren davranışların varlığı, ebeveynlerin çocuklarına kötü muamelede bulunmaları veya onları ihmal etmeleri, eşler arasındaki evlilik ilişkilerinin zayıflığı, parçalanmış aile, ailenin çocuğun sevgi, güven, sorumluluk gibi duygusal gereksinimlerini karşılayamaması gibi faktörler de bu nedenlerdendir.

2.1.3.5. Kültür

Kültür, bir bireyin içinde beslendiği ve geliştiği en önemli öğelerdendir. Birey mensubu bulunduğu kültür ile şekillenmekte ve yaşamını bu kültürel yapıya göre idame ettirmektedir. Eğer bağlı bulunulan kültür sapkın ve saldırgan davranışları diğer kültürlerle göre daha fazla tolere ederse, kendi kültüründe yadırganmayan bir davranış başka kültürlerde problem haline dönüşebilir. Toplumsal sosyo-kültürel yapı, birey davranışlarını ve yaşam tarzını etkilemekte ve bireylerin yaşamlarını ilgili davranış düzlemine göre biçimlendirmektedir. Bireylerin kişilikleri, davranış şekilleri, davranış kalıpları, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramları toplumsal yapılardan karşılıklı olarak etkilenmektedir. Bu duruma göre bireylerin yaşadıkları sosyo-kültürel yapılar onların saldırgan davranış sergileyip sergilememelerinde yön tayin edici konumdadır (Karaca, 2007).

2.1.3.6. Kitle iletişim Araçları

Kitle iletişim araçları; özellikle de televizyon, bireyin saldırgan davranışlarını en çok etkileyen etmenlerden biri olmaktadır. Bandura (1977), diğerleriyle birlikte, çocukların saldırgan davranışı, böyle davranışta bulunan başkalarını, özellikle de

yetişkinleri kısa bir süre de olsa, gözlemleyerek öğrendiklerini göstermiştir. (Waters ve Malamud, 1975) bir çocuğun tahminen on altı yaşına kadar televizyonda ortalama 13 bin şiddet eylemine tanık olacağını belirtmemektedir. Bu durum televizyondaki şiddete yönelik eleştiri ve kaygıların artmasına yol açmaktadır (Akt. Durak, 2006).

Türkiye’de anne-babaların %70’i çocuklarının şiddet içeren program izlemelerini kontrol edemediklerini belirtmişlerdir. Yine Türkiye’de TV izleyicilerinin %66 gibi çok büyük bir bölümü şiddet içeren programların, etkisini azaltmak için bu programların geç saatlere kaydırılmasını istemektedir. Türkiye’de sözel saldırı, bedensel saldırı ve devam eden şiddet görüntülerinin programlara göre dökümü izlendiğinde; söz konusu üç değişkenin en belirgin düzeyde çizgi filmlerde ve yerli sinemada hemen hemen birlikte arttığı gözlenmektedir. Çizgi filmlerde bedensel saldırı, yerli sinemada ise sözel saldırı ön plâna çıkmaktadır (Baltaş, 1997).

Wilson (2008), medya ve çocukların saldırganlığı, korku ve özgecilik ilişkilerini incelediği araştırmada; çocukların mutluluklarını ve gelişimlerini örseleyen görsel medyanın çocukları olumsuz etki altında bıraktığını; medyada gösterilen şiddet davranışlarının çocukların şiddete bakışını etkilediğini ve anti-sosyal davranışlara yönelmelerine yol açtığını; buna ek olarak medyanın, olumsuz etkilerinin yanında çocukların sosyalleşmelerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu saptamıştır.

2.2. Algılanan Sosyal Destek

Sosyal destek kavramının 1970’lerden bu yana çok farklı tanımlamalar yapılarak üzerinde durulmuştur. Farklı görüşlere göre farklı tanımlar ileri sürülmüştür.

Sosyokültürel bir varlık olan insan, ihtiyaçlarının karşılandığı doğal çevresi ve kişiliğinin gelişimine katkıda bulunan sosyal çevresi ile bütünleşerek yaşamını sürdürebilmektedir. Kişi, çevresinden aldığı sosyal desteğe yaşamı boyunca gereksinim duymakta ve sosyal desteğin kaynağı olan kişiler ile olumlu yönde bir etkileşimde bulunarak, yaşaması muhtemel zorlukların üstesinden daha kolay gelebilmektedir (Tanrıverdi, 2012).

Sosyal destek kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Sosyal desteğin işleyişi konusunda görüşlerde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak sosyal desteğin en genel tanımlarından biri olarak Cohen ve Syme'in (1985) tanımı verilebilir. Bu tanımlamaya göre sosyal destek başkaları bireye tarafından sağlanan kaynaklardır. Sosyal destek kavramı literatürde genellikle zorlu veya stres artırıcı durumlarda kişinin ulaşabileceği maddi veya manevi yardım olarak kabul edilir. Sosyal desteği elde eden insanların ihtiyaçları olduğunda güvенеbilecekleri kaynaklara (eş, arkadaş, aile gibi) sahip oldukları öne sürülmektedir (Sarason ve Sarason, 1982). Zor durumlarında bireyler genellikle aile, arkadaş gibi dış kaynaklara ulaşmaya ve onlardan destek almaya çalışırlar (Barrera, Sandler ve Ramsay, 1981; Akt. Özdemir, 2013).

Sarason, Levine, Basham ve Sarason (1985) sosyal desteği, bizi seven bize önem veren, bize değer ve önem verdiğini hissettiren, güven duyduğumuz insanların var olması ve ihtiyaç anında hazır bulunması olarak tanımlamaktadır.

Yıldırım'a (1997) göre sosyal destek; bireyin çevresindeki insanlardan elde ettiği sosyal ve psikolojik destektir. Bu doğrultuda bireyin ailesi, aile çevresi, arkadaşları, karşı cinsten arkadaşları, öğretmenleri, iş yerindeki arkadaşları, komşuları, ideolojik-dinsel-etnik gruplar gibi bireyin içinde yaşadığı toplumsal faktörler o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır.

Johnson ve Sarason (1979; Akt. Banaz, 1992) sosyal desteği, kişinin güvenilebilir ilişkiler geliştirmesi yoluyla, etrafındaki sosyal kaynaklardan yararlanabilme derecesi olarak tanımlamışlardır.

Akdoğan (2012) sosyal desteği genel olarak bireye çevresindeki insanlar tarafından yapılan yardım olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sosyal destek ihtiyacı duyan bireye yardım edebilecek kişilerin sayısı olarak da ele alınmaktadır.

Tardy (1985; Akt. Çakır, 1993) sosyal desteğin 5 yönü bulunmakta olduğunu ve sosyal destek kavramının bu boyutlarla açıklanması gerektiğini öne sürmektedir.

Bu 5 boyut aşağıdaki şekildedir:

a) Yönü (alınışı veya verilişi)

- b) Eğilim (destek kaynaklarının olması ve kullanılması)**
- c) Desteğin tanımlanması (değerlendirilme yapılması)**
- d) Desteğin hangi içeriğe sahip olduğu (duygusal, bilgisel ve araçsal destek gibi)**
- e) Sosyal ağıdır.**

Cohen ve Wills (1985) ise daha önceki sosyal destek kuramlarından yola çıkarak sosyal destek türlerini dört boyutta ele alarak açıklamak gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu boyutlar aşağıda gibidir:

a. Duygusal Destek: Sevgi, hoşnut olma, anlayış ve kabul görme, değer verilme, özen gösterilme, korunma gibi bireysel gereksinimleri kapsayan destek türüdür. Duygusal destek, değerlilik desteği ve yakın destek olarak da tanımlanmaktadır.

b. Araçsal Destek: Parasal yardımı ve araç gereç yardımı gibi somut olan yardımları içeren destek türüdür.

c. Bilgisel Destek: Sorun kabul edilen olay ve durumlarla başa çıkmada, tanımlayıcı, açıklayıcı ve anlamlandırıcı nitelikte bilgiler vermeyi bu şekilde de sorunu anlamayı sağlayan destek biçimi olarak tanımlanmaktadır.

d. Yaygın Destek: Boş vakitlerde insanlarla vakit geçirme, eğlenme, rahatlama, farklı aktiviteler yapma ve sosyal arkadaşlık olarak tanımlanmaktadır.

House (1981; Akt. Yıldırım, 1997) ise sosyal destek sistemlerinin bireylere üç şekilde yardım ettiğini öne sürmektedir:

- 1) Bireyin yaşamını veya o anki hayatını olumsuz yönde etkileyen stres faktörlerinin etkisini azaltır veya bu faktörleri ortadan kaldırılmasını kolaylaştırır,**
- 2) Yaşam ile ilgili olumsuz durumlar karşısında bireyin dayanma ve baş etme gücünü arttırarak bireyin sağlık durumunun iyileşmesine katkı sağlar,**
- 3) Çevresel stres yaratan faktörlere karşı kısmen veya tümüyle tampon veya engelleyici görevi yaparak bireylere yardım eder.**

Caplan (1974; Akt. Yardımcı, 2007) sosyal desteğin hastalıklara karşı koruyucu bir etkisinin olduğunu ifade etmiştir ve sosyal desteğin;

- a) Bireylerin duygusal problemleriyle başa çıkabilmelerinde psikolojik ve içsel kaynaklarının harekete geçirilmesine yardımcı olduğunu,
- b) Bireylerin sorumluluklarını paylaşmaları sağladığını,
- c) Bireylere para, eşya, bilgi ve beceri gibi temel ihtiyaçlarını edinmelerini sağlayarak içinde buldukları güç durumla başa çıkabilmelerinde yardım ettiğini,
- d) Bireyin çevresindeki önemli kişilerden oluşan koruyucu bir mekanizma olduğunu açıklamıştır.

Sosyal destek ve algılanan sosyal destek kavramı arasında ayırım yapılması önemlidir. Algılanan sosyal destek kavramı kişilerarası ilişkiler içinde görünüyorsa da aslında elde edilen gerçek desteğin doğrudan anlatım şekli değildir (Ross, Lutz ve Lakey, 1999; Akt. Demirtaş, 2007). Araştırmacılar algılanan sosyal desteği, bireylerin geçmiş yaşamlarında sosyal olarak destekleyici davranışları almasıyla ilişkili beklenti ve desteklenildiğine dair bilişsel çıkarım olarak kavramsallaştırmaktadırlar (Dunkel-Schetter ve Bennett, 1990; Ross, Lutz ve Lakey, 1999; Sarason, Pierce, Sarason, 1990; Sarason, Sarason ve Pierce, 1990; Akt. Demirtaş, 2007).

Algılanan sosyal desteği, sosyal destek kavramından 1986 yılında ayıran Sarason, algının kişinin sahip olduğu ilişkilerin kalitesi ve yoğunluğu, ayrıca psikolojik eğilimiyle bağlantılı olarak değişiklik gösterebileceğini belirtmiştir. Sarason sosyal desteği iki alt başlık altında incelemiştir. Bunlar alınan sosyal destek ve algılanan sosyal destek olarak kategorize edilir. Alınan sosyal destek kişinin gerçekten ne aldığı üzerinde dururken, algılanan sosyal destek ise daha çok psikolojik sağlık ile alakalıdır. Dahası kişinin sahip olduğu olumlu sosyal destek algısının kişide daha az stres semptomuna, strese ve patolojik problemlere neden olduğu sonucuna varılmıştır. Algılanan sosyal destek kişinin mükemmel bir özelliğe sahip olmadan sırf birey olduğu için kendini değerli hissettiren inanç olarak da açıklanabilir. Algılanan sosyal destek kavramında sadece önceki ilişkilerden alınan sosyal destek değil, ama aynı zamanda şu anda yaşadığı ve daha sonra yaşayacağı ilişkileri etkileyen bir kavramdan bahsedilir. Yüksek kabul duygusu algılanan sosyal desteği olumlu yönde etkileyen ve kişide stres ile baş edebilme becerisini geliştiren

bir duygudur. Buna göre başkalarından kabul gördüğünü ve destek göreceğini bilen bir insan potansiyel olumsuz durumlardan bu şekilde düşünmeyen insanlara göre etkilenmez. Bu sayede herhangi olumsuz bir durumda strese girmeden sorunu çözme yönünde adımlar atabilir (Sarason, Sarason ve Pierce, 1990; Akt. Ceren, 2010).

Algılanan sosyal destek; kişiler arası bağların niteliği ve varlığının bilişsel değerlendirilmesidir. Bir anlamda kişinin destekleyici etkileşimleri yorumlama, bağlı olduğu kişilere kişisel anlamlar vermeye dayalı öznel değerlendirmesidir. Diğer destek tipi, sağlanan destek, diğerleri tarafından gösterilen davranış ve eylemler anlamına gelmektedir. Bir bakıma desteğin davranışsal değerlendirmesidir. Belli bir zaman süreci içerisinde destek kaynaklarından elde edilen sosyal destek miktarıdır (Kef, 1997: 236; Akt. Bozkurt, 2013). Sosyal destek işlevlerinin yeterli olup olmadığı konusunda kişinin kendi yargısı "algılanan sosyal destek" olarak tanımlanmıştır (Prociano and Heller, 1983; Akt. Başer, 2006).

Algılanan sosyal destek bir anlamda da bireyin kendine biçmiş olduğu genel değer olarak da tanımlanabilmektedir. Yaşamın çeşitli alanlarında sevilen, aranan, değer verilen ve gerektiğinde de ihtiyacı duyduğu yardımı bulan kişinin, insanlarla kurduğu ilişkilerinde daha fazla doyum elde ettiği ve başkaları tarafından desteklendiği duygusunu taşıdığı öne sürülmektedir. Algılanan sosyal desteğin yaş, kişilik özellikleri, cinsiyet, tutum ve mizaç ile de ilişkili olduğu görülmüştür (Okanlı, 1999).

İnsanlar olaylara ve bilgilere seçici olarak yaklaşım sergilemekte, olayları kodlama ve anlamada, anlamlı biçimde sınıflamakta bireysel olarak farklılaşmaktadırlar. Belli bir söz, davranış birisi tarafından destekleyici ve onurlandırıcı olarak algılanmaktayken başka birisi tarafından kışkırtıcı veya tedirgin edici olarak algılanabilmektedir (Aydın, 2001). Yaşamın çeşitli alanlarında sevilmiş, aranan kişi olmuş ve istediği desteği elde etmiş bireylerin, insan ilişkilerinden daha fazla doyum aldığı ve başkalarınca desteklendiği duygusunu taşıdığı ileri sürülmüştür (Elmacı, 2001). Algılanan sosyal destek bireylerin yaşamlarının çeşitli alanlarında geliştirdikleri kendilerine değer verildiği, özen gösterildiği, başvurabilecekleri insanların bulunduğu, sahip oldukları ilişkilerde tatmin oldukları inancına işaret eden genel bir kavram olmaktadır (Karadağ, 2007). Bütün bu durumlar algılanan sosyal

destek kavramının önemli ve üzerinde durulması gereken bir kavram olduğunu göstermektedir.

2.3. Öznel İyi Oluş

Bu bölümde öznel iyi oluş kavramına, öznel oluşla ilgili kuramsal görüşlere ve öznel iyi oluşu etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

2.3.1. Öznel İyi Oluş Kavramı

İyi oluş kavramı, felsefe ve psikoloji alanında farklı şekillerde tanımlanmış geniş bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Son yıllarda ‘mutluluk’ veya ‘güzel hayat kavramı’ tartışmaların dışına taşıp, yapılan çalışmaların araştırma konusu olmaya başlamıştır (Boysan, 2012).

Mutluluk konusu, felsefecilerin ele aldıkları konulardan birisi olagelmiş, mutlu yaşam ve erdem konularında çoğu felsefi akım çeşitli tanımlar ve ölçütler ortaya koymuşlardır (Güven, 2008). Mutluluğu ele almanın tarihi eski dönemlere kadar dayanmaktadır. Antik çağlardan günümüze gelinceye kadar “İnsan nasıl mutlu olur? Mutluluğu nasıl elde eder?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda insanlar, iyi bir yaşam için neler olması gerektiğine ilişkin düşünceler üretmişlerdir. Bazılarına göre iyi bir yaşamın ölçütünü zenginlik oluştururken, bazılarına göreyse insanlarla ilişkilerinin olumlu olması oluşturmaktadır. İyi bir yaşama ilişkin ölçütlerin içsel ya da dışsal kaynaklı olup olmadığına bakılmadan bireylerin vurguladıkları aslında “öznel iyi oluşları” olmuştur (Eryılmaz, 2009).

Öznel iyi oluş ya da psikolojik iyi oluş olarak adlandırılan bilimsel araştırma geleneklerinden hangisinin iyi oluş kavramını daha yeterli ve daha doğru bir biçimde tanımladığına ilişkin verilecek net bir cevap bulunmamakla beraber, hazzı bakış açısında (hedonizm) da vurgulandığı üzere “mutlu bir yaşam sürmenin, iyi bir yaşamın esas amacı olduğu” görüşünün, günümüzde birçok insan için geçerliğini fazlasıyla koruduğu oldukça açıktır. Nitekim King ve Napa'nın (1998; Akt. Türkdoğan, 2010) güzel bir yaşama ilişkin Amerikan örnekleme üzerinde yürüttükleri araştırmalarının sonucuna göre, katılımcılar yaşamda mutlu olmayı zenginlikten, güzel ahlaktan ya da cennete gitmekten bile daha önemli gördüklerini belirtmekte; 41 ülkenin üniversite öğrencilerinden toplanan araştırma raporları ise, mutluluğun tüm

dünyada fazlasıyla önemli bir değer olarak algılandığını göstermektedir (Diener, Sapyta ve Suh, 1999; Akt. Türkdoğan, 2010).

Diener'a (2006) göre; öznel iyi oluşu insanların kendi yaşamlarını değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu değerlendirmeler daha çok evlilik memnuniyeti ya da sahip olunan şeylere ilişkin ya da daha geniş anlamda yaşam memnuniyeti ve kendine ilişkin memnuniyete odaklanmaktadır. Bu değerlendirmeler daha bilişsel ya da daha duygusal olabilir.

İlhan'a göre (2009) ; doyum, hoş duygu ve düşük seviyede hoş olmayan duygu şeklinde öznel iyi oluşun temel olarak üç bileşeni bulunmaktadır. Yaşam doyumunu öznel iyi oluşun bilişsel yönünü, hoş duygu ve hoş olmayan duyguların azlığı ise duygusal yönünü temsil etmektedir. Öznel iyi oluşun her üç parçası da kendi içlerinde bazı alt bölümlere ayrılabilir.

Öznel iyi oluş kişilerin içsel deneyimleriyle tanımlanır. Dışsal referans çerçevesi öznel iyi oluş değerlendirmesi yapıldığında baskıcı değildir. Oysaki zihin sağlığının pek çok kriteri (olgunluk, otonomi, gerçeklik), dışardan araştırmacılar ve doktorlar tarafından empoze edilir. Oysaki öznel iyi oluş kişinin kendi bakış açısına göre ölçülmektedir. Eğer kişi hayatının iyi gittiğini düşünüyorsa o zamanki çerçeve içinde iyi gidiyordur. Ayrıca, kişilerin odaklandığı bu karakteristik özellikler öznel iyi oluş alanıyla geleneksel klinik psikolojiyi bakış açısı olarak birbirinden ayırır. Diğer önemli alan olarak; kişilerin kendi yaşamlarına dair belirlenmiş algılarından öznel iyi oluş düzeyleri etkilenir. Öznel iyi oluş alanında bireylerin kendileriyle ilgili sahip oldukları iyilik haline karşı geliştirdikleri inançlarının büyük önemi vardır (Diener, Suh ve Oishi, 1997; Akt. Çelik, 2008). Bu durumda, öznel iyi oluşun artmasında veya azalmasında bireyin kendi yaklaşımı veya olayları kendine göre anlamlandırması önemlidir.

2.3.2.Öznel İyi Oluşla İlgili Kuramsal Görüşler

Ereksel kuramlar öznel iyi oluşun kaynağını, insanların ihtiyaçlarının ve isteklerinin karşılanmasında ve az çok farkında oldukları amaçlara ulaşabilmelerinde görmektedir (Türkdoğan, 2010). Wilson' un (1967: 302; Akt. İşleroğlu, 2012)

“İhtiyaçların zamanında giderilmesi bireylerin mutluluğuna yol açtığı, ihtiyaçların giderilmemesi ise mutsuzluğa yol açtığı” yönündeki çıkarımı, ereksel kuramların öznel iyi oluş konusuna karşı yaklaşımını en basit şekliyle özetler niteliktedir. Bunun da ötesinde, ereksel yaklaşım, insan davranışının ihtiyaçlar doğrultusunda belirli bir amaca yöneldiğinden hareketle, insanın amaçlı bir varlık olduğunu vurgulayan amaç kuramlarını da kapsayan bir yaklaşımdır. Diener’ e (1984) göre amaçlar ve istekler, genellikle ihtiyaçlardan daha bilinçli olarak düşünülmektedir ve bireylerin birçoğu mutlu hissetme yaşantısını, bazı önemli amaçları elde ettiklerinde yaşamaktadırlar.

Etkinlik kuramları, diğer kuramlara göre farklı bir bakış açısıyla mutluluğu arzulamanın, mutluluğu düşünmenin, mutluluğa ulaşma çabasıyla hareket etmenin ve dolayısıyla bireyin kendi mutluluğuna ilişkin sahip olduğu yüksek farkındalığın, bireyin mutluluğunu aşağı seviyelere çektiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, birey önemli etkinlikler ve amaçlar üzerine yoğunlaşmalıdır, böylece mutluluk bir yan ürün olarak kendiliğinden gelecektir (Diener, 1984).

Ryff’in (Akt. Canbay, 2010) psikolojik iyi-oluş kuramının temelini gelişimsel psikoloji ve klinik psikolojide ele alınan kavramlar oluşturmaktadır. Psikolojik iyi-oluş kuramına göre, bireyin psikolojik açıdan iyi olması, yaşamının bazı alanlardaki olumlu işlevselliğiyle açıklanmaktadır. Kuram konuyu altı boyuttan ele almaktadır. Bu boyutlar bireyin geçmişteki yaşadıklarına veya kendisine ilişkin olumlu değerlendirmelerini (kendini kabul etme), bir birey olarak devamlı olarak büyüyen geliştiği duygusunu (bireysel gelişim), bireyin yaşamının anlamlı ve belli amaçları olduğu inancını (yaşam amacı), bireyin kişilerarası ilişkilerinde sıcaklık ve güvenin olmasını (diğerleriyle olumlu ilişkiler), bireyin kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda çevresindeki yaşamı etkili ve düzgün bir şekilde yönlendirebilme kapasitesini (çevresel hakimiyet) ve kendi kendine etkili karar verme duygusunu (özerklik-otonomi) içermektedir. Kuramın alt boyutları dikkate alındığında Ryff’in psikolojik iyi oluş kavramı olumlu işlevde olma ile ilgilenen kuramcılarının görüşlerinin ortak noktalarından oluştuğu görülmektedir. Bundan dolayı psikolojik iyi oluş kuramı, olumlu işlevde bulunan kişilerin özelliklerini inceleyen ve araştıran kuramların bir birleşimi şeklindedir.

Değişen yaşam koşullarına alışma ya da uyum gösterme, öznel iyi oluşun modern kuramı olan “uyum kuramı”nın temel yapısıdır. Uyum düşüncesi, insanların başlangıçta yeni olaylara veya koşullara güçlü tepki göstereceklerini ancak zaman geçtikçe duruma alışacaklarını ve eski düzeye geri döneceklerini içermektedir (Yetim, 2001). Uyum kuramına göre; kişiler yeni yaşam olaylarına içten ve güçlü tepki verirler ancak, bu tepkiler zaman geçtikçe alışılagelmiş ve temel haline dönerler. Örnek olarak, piyango kazanmak gibi kişinin moralini yükselten bir olayda, kişinin ruh durumu muhtemelen zaman geçtikçe eski haline dönecektir. Böylece, bu bağlamdaki teorilere göre olaylar doğal değerinde görünmezler bunun yerine ilk etapta karşılaşılan etkenlere bağlı olarak değerlendirilirler (Diener, Suh ve Oishi, 1997). Uyum kuramı, bireylerin başlangıçta yeni olayların veya koşulların karşısında tepki göstereceğini ancak zamanla da bu duruma alışacaklarını ve eski seviyeye geri döneceklerini savunmaktadır (Özen, 2005). Pek çok demografik değişkenin öznel iyi-oluşla zayıf korelasyon ilişkisi göstermesi adaptasyon (uyum) teorisini desteklemektedir. Piyango talihlileri üzerine yapılan bir çalışmada, ikramiye kazananların diğerlerinden daha mutlu olmadıkları bulunmuştur (Brickman ve ark.1978; Akt. Diener ve ark., 1997).

Tabandan-tavana kuramı ise, mutluluğun hoş olan ve hoş olmayan, insana haz veren ve haz vermeyen anların ve yaşantıların birikiminden ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu kurama göre insan pek çok mutlu an yaşadığı için mutludur. Tavandan-tabana kuramı, kişiliğin stresinin öznel iyi olma halini doğrudan etkilediğini ileri sürer. Bireyler, önceden belirlenmiş olan öznel iyi oluş düzeylerine, kişilik özelliklerinin etkisinde kalarak olaylara ve durumlara olumlu ya da olumsuz bir şekilde tepki göstermek eğilimindedirler. Tavandan-tabana kuramına göre öznel iyi oluş, kişinin bir özelliğidir ve bu özellik kişinin karşılaştığı olaylara tepkilerini belirler (Deneve ve Cooper, 1998; Akt. Saygın, 2008).

Öznel iyi oluşu açıklamaya çalışan yargı kuramlarına göreyse, bireyin öznel iyi oluş düzeyi, belli standartlar ile gerçek koşullar arasında yaptığı kıyaslamaların sonucu ile ilişkili olmaktadır. Eğer, gerçek durum bireyin belirlemiş olduğu ölçütün üzerinde ise mutluluk oluşacaktır, eğer altındaysa mutluluk oluşmayacaktır (Diener, 1984).

Dinamik denge kuramına göreyse, pek çok insan için öznel iyi oluşun oldukça istikrarlı bir Şekilde olduğu öne sürülmektedir. Bunun nedeni ise, stok düzeylerinin, ruhsal gelir akıŐıların ve öznel iyi oluşun dinamik bir dengede bulunmasından kaynaklandığı Şeklinde açıklanmaktadır. Bu kuramda geçen stok ve ruhsal gelir akıŐları kavramlarının ekonomi alanından alındığı belirtilmektedir. Bireyin sosyal geçmiŐi ve kişilik özellikleri gibi tutarlı özelliklerinin stoklar olarak, bir başka ifadeyle sermaye hesabı olarak; yaŐamdaki olaylardan kaynaklanan doyumlar ve acıların ise, ruhsal gelir akıŐları başka bir ifadeyle cari hesap olarak düŐünülebileceĐinden bahsedilmektedir (Tuzgöl, 2004).

2.3.3. Öznel İyi Oluşu Etkileyen Faktörler

Öznel iyi oluş subjektif bir durum olduğu için etkileyen pek çok faktör vardır. Bu faktörler sürekli değişebilmektedir. AŞağıda znel iyi oluşu etkileyen belli başlı faktörlere yer verilmiştir.

1.Cinsiyet: Cinsiyet ve öznel iyi oluş ilişkisini incelemeyi amaçlayan araştırmalarda; öznel iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık meydana getirdiğine ilişkin bir bulguya ulaŐılamamıŐtır (İŞleroğlu, 2012). Ancak, kadınların erkeklere göre daha fazla olumsuz duygu bildirmelerine rağmen, yaŐamdan erkeklerden daha fazla haz aldıkları (Yetim, 2001) ve erkeklere göre, daha fazla ve daha yoğun olumlu duygular yaşadıkları belirlenmiştir (Seligman, 2002).

2.Yaş: Mutluluğun yaş ile olan ilişkisinin gözden geçirildiği çalıŐmalara baktığımızda mutluluğun gençlere özgü bir durum olduğu ve insanların yaŐlandıkça kendilerini daha az mutlu hissettikleri (Wilson, 1967; Akt. İŞleroğlu, 2012) Őeklindeki yaygın kanının günümüze gelindikçe yerini yaş değişkeni ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin bu kadar güçlü olmadığı fikrine bıraktığı görülmektedir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999; Akt. İŞleroğlu, 2012). 40 ulustan 60.000 yetiŐkini kapsayan bir araştırmada; yaŐla birlikte, yaşam doyumunu hafif yükselirken, hoŐa giden duygu hafif azaldığı, hoŐa gitmeyen duygunun ise deĐiŐmediĐi ortaya konmuŐtur (Seligman, 2002). Seligman'a (2002) göre; yaŐla birlikte değişen Şey, duygularımızın yoğunludur.

3.Gelir: Gelir bireylerin hayata dair amaçlarını yapabilmek için önemli bir kaynak olduğundan dolayı öznel iyi olmanın da önemli bir belirleyicisi olmaktadır (Çevik, 2010). Araştırmalar, gelişmiş toplumların, gelişmekte olan ve az gelişmiş toplumlara nazaran daha mutlu olduklarını göstermektedir. Bireysel anlamda ele alındığında ise gelir artışının iyi oluşu daha az etkilediği görülmüştür. Öznel iyi oluşun kültürlerarası karşılaştırıldığı araştırmalar, kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu Almanya ve Japonya’ da yaşayan insanların öznel iyi oluş seviyelerinin oldukça düşük olduğunu göstermiştir (Csikszentmihalyi, 1999; Akt. Çevik, 2010). Ülkemizde de, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), tarafından yapılan bir araştırmada paranın kişileri mutlu edeceği yönünde genel bir yargıyı reddeden bir biçimde; sizi en çok ne mutlu eder sorusuna para yanıtını verenlerin oranı %5,9’da kalmıştır (Çelik, 2008).

4.Kişilik: Öznel iyi oluş konusunu ele alan birçok araştırmacı kişiliğin, öznel iyi oluşun başlıca belirleyicisi olmasa bile, en güçlü etkileyici faktörlerinden biri olduğunu savunmaktadır (Kermen, 2013). Öznel iyi oluşu belirleyen en önemli kişilik özelliklerinin başında dışadönüklüğün ve nevrozluğun geldiği kaydedilmiştir (Topuz, 2013). Öznel iyi oluş ve kişilik ilişkisinin incelendiği araştırma sonuçlarında tekrarlanan tutarlı bir genel bulgu, kişiliğin büyük beşli sınıflamasının öznel iyi oluş ile ilişkili iki önemli kişilik boyutunun nevrozizm ve dışadönüklük olduğu; dışadönüklüğe oranla nevrozizmin öznel iyi oluş üzerinde daha güçlü bir etkisinin bulunduğu ve kişiliğin dışadönüklük boyutunun özellikle olumlu duygulanımın, kişiliğin nevrozizm boyutunun ise özellikle olumsuz duygulanımın anlamlı yordayıcıları olduğudur (Türkdoğan, 2010).

5.Kültür: İnsana ilişkin bir kavram olan kültür, kişilerin yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bilgi, gelenek ve görenek, yetenek, beceri, değer ve alışkanlıkları gibi pek çok kavramı içine alan karmaşık bir kavramdır. Başkalarıyla paylaşılan kültürel değerlerin, bireylerin psikolojik ve özellikle duygusal yaşantılarında önemli rol oynamakta olduğu görülmektedir. Öznel iyi oluşun kültürden kültüre ve kişiden kişiye farklılaşmakta olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma mevcuttur (Çevik, 2010). Bu bağlamda kültür iyi olma üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olan bir kavramdır (Saygın, 2008).

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümden saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Saldırganlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

2.5.1.1. Saldırganlıkla İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Doğan (2001) yaptığı araştırmada, farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip ergenlik çağındaki kız ve erkek ergenlerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada; ana-baba davranışları ve cinsiyet değişkeni açısından ergenlerin saldırganlığının anlamlı olarak farklılaştığı sonucunu elde etmiştir.

etin (2004) alışmasında ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının yaş ve cinsiyet değişkenleri ele alınarak incelemeye çalışmıştır. Araştırmada okuyan ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının yaş ve cinsiyetin ortak etkilerine göre anlamlı bir farklılık ifade edip etmediği incelenmiştir. Çalışma grubunu 14-21 yaşlarında, toplam 400 kişilik bir ergen grubu oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplanmasında, araştırmacı tarafından geliştirilen ‘‘Ergenlerin şiddete Yönelik Tutumları leği’’nden yararlanılmıştır. Araştırmada şiddete yönelik tutumların cinsiyete göre anlamlı bir farklılaştığı ve erkek ergenlerin kız ergenlere göre şiddeti daha çok onayladıkları sonucunu bulmuştur. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını yaş faktörüne göre incelerken yaş grupları 14-17 ve 18-21 olarak iki gruba ayrılmış ve araştırmada bu iki grup arasında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının 14-17 ve 18-21 yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur. Cinsiyetin ve yaş gruplarının, ergenlerin şiddete yönelik tutumları üzerindeki ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır.

Aktaş, şahin ve Aydın (2005) alışmalarında olumsuz niyet yükleme eğiliminin çocukların sosyal ilişkilerinde saldırgan olup olmamalarına ve cinsiyetlerine göre değişip değişmediğini incelemişlerdir. Ayrıca, çalışmada fiziksel, pasif ve sözel saldırganlık türlerinin düşmanca yüklemede bulunma açısından

saldırıcılık düzeyi ve cinsiyete göre bir farklılık olup olmadığı da araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 236' sını kız ve 293'ünü erkek olan 5. sınıf öğrencisine sosyometrik bir saldırıcılık ölçeği ve 11 resimden oluşan bir resim anketi uygulanmıştır. Araştırmada, sosyal ilişkileri açısından saldırıcılık olarak tanınan çocukların olumsuz tepkileri içeren davranış seçeneklerinin saldırıcılık olmayan çocuklara göre daha fazla seçtikleri sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca çalışmada aktif yönelimli saldırıcılığın da tepkisel saldırıcılık gibi düşmanca yükleme yanlılığıyla ilişkili olabileceği yönünde bir bulgu elde etmişlerdir. Araştırmada düşmanca niyet yükleme eğiliminde cinsiyet temel etkisini de gözlemişlerdir. Sosyal ilişkileri açısından genel olarak saldırıcılık olarak tanınan erkekler, saldırıcılık olarak tanınan kızlardan daha fazla düşmanca niyet yüklemesinde bulunma eğilimine sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Halıcı (2005) çalışmasında, çocukların saldırıcılık eğilimleri ile benlik kavramları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma verileri Ankara ilindeki 3 yatılı ilköğretim bölge okulu ile gündüzlü ilköğretim okullarının 6. 7. ve 8. sınıflarına devam eden 12-14 yaş grubundaki toplam 360 çocuk üzerinden toplanmıştır. Araştırmada Saldırıcılık Ölçeği, Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği ile çocuğun kendisi ve ailesi ile ilgili bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Genel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada, çocuğun yaşadığı yerin ve saldırıcılık eğiliminin yansıtılmış saldırıcılık ve kendine dönük saldırıcılık boyutları ve benlik kavramına ilişkin puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Saldırıcılıkla yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, yatılı ilköğretim bölge okulunda okuyan çocuklarda yatılı ilköğretim bölge okuluna gelme nedeni, okulla-sağlıkla ilgili bir problemi olduğunda ailesinin ilgilenme durumu ve odada kaç kişi kalındığı arasında anlamlı farklılıklar bulmuştur.

Efili (2006) çalışmasında, ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırıcılık, denetim odağı ve kişilik özellikleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Konya ili merkezinde bulunan araştırmacının amacına uygun olarak seçilmiş 6 ortaöğretim kurumundan 246 kız ve 334 erkek olmak üzere toplam 580 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veriler Saldırıcılık Envanteri, Hacettepe Kişilik Envanteri ve Rotter Denetim Odağı Ölçeği

ile elde edilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık puanları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu, yine öğrencilerin saldırganlık puanları ile kişilik özellikleri puanları arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yalçın (2007) çalışmasında, ailelerin algıladıkları destek düzeyleriyle farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasındaki farklılık olup olmadığını incelemiştir. Veriler Ankara'daki liselerde öğrenim gören 639 öğrenciden toplanmıştır. Veriler Saldırganlık Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Araştırmada aileden algılanan destek düzeyi ile okuldaki arkadaşlık ilişkilerinden memnun olma durumunun saldırganlık üzerindeki etkilerini anlamlı bulmuştur. Aileden algılanan destek düzeyi, ailenin gelir durumunu algılama biçimi ve şiddet uygulanma durumunun da saldırganlık üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yıldırım (2007) araştırmasında ortaöğretim kurumlarına devam eden ve bir başkasına zarar veren kavga, yaralama, küfür gibi şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin yalnızlık düzeylerini belirlemeyi ve birbirleriyle karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın ayrıca şiddete başvuran ve başvurmeyen ergenlerin akran gruplarından etkilenme düzeylerini tespit etmek ve birbirleriyle karşılaştırmak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Adana Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan 260'ı şiddete başvurmuş, 245'i şiddete başvurmamış ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden toplam 505 öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında ergenlerin yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla UCLA Yalnızlık Ölçeği, ergenlerin akran baskısı düzeylerini belirlemek amacıyla Esen (2002)'in geliştirdiği Akran Baskısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada; şiddete başvuran ergenlerin şiddete başvurmeyen ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissettikleri, şiddet davranışı sergileyen ergenler şiddet davranışı sergilemeyen ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissetmedikleri ve şiddete başvuran ergenlerin akran baskısı düzeyleri şiddete başvurmeyen ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Başaran (2008) araştırmasında Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ortaya koymak ve saldırganlık düzeylerinin lise türlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca çalışmada çeşitli değişkenler açısından öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin değişip değişmediğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmaya 264 kız ve 460 erkek olmak toplam üzere 704 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada sonuç olarak; tüm öğrencilerin saldırganlık düzeyi, kişiler arası duyarlık düzeyi ve öfke düşmanlık düzeyleri orta derecede olduğunu bulmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha az saldırgan olduğu, sınıf düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin de yükseldiğini belirlemiştir. Anne eğitim düzeyi çocukların saldırganlık düzeyini etkilerken, baba eğitim düzeyinin, kardeş sayısının ve dünyaya geliş sırasının herhangi bir etkiye sahip olmadığını bulmuştur. Araştırma sonucunda anne ve baba eğitim düzeylerinin öfke - düşmanlık ve kişiler arası duyarlık için faktör olmadığını tespit etmiştir. Kardeş sayısına göre öğrencilerin öfke düşmanlık ve kişiler arası duyarlık düzeyleri arasındaki farkı anlamlı bulmuştur. Üç kardeş ve dört kardeş olanların kişiler arası duyarlık düzeyleri iki kardeş olanlardan daha yüksek olduğu sonucunu bulmuştur. Anne babanın birlikte ya da ayrı yaşaması, ölü ya da sağ olması gibi faktörler saldırganlık düzeyini etkilerken, öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık seviyesini etkilemediği sonucunu bulmuştur. Okul türlerine göre de öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Hotaman ve Şahin (2008) çalışmalarında okulun öğelerine ve bazı değişkenlere göre ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemişlerdir. Araştırmada veriler 450 ilköğretim öğrencisinden toplanmıştır. Veriler üzerinde yapılan istatiksels analizler sonucunda; cinsiyete göre ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılıklar olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca okulla ilgili değişkenlerin (okulun sıcak ve sevimli yer olması, öğrencinin kurallara uymakta zorluk çekmemesi) saldırganca davranışlar üzerinde yordayıcı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz (2008) araştırmasında endüstri meslek lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada sonuç olarak; Anadolu Teknik Lisesi öğrencilerinin Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerine göre yıkıcı saldırganlık davranışının daha fazla olduğu, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla

edilgen saldırganlık davranışını ortaya koydukları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada yaş, sınıf, ailedeki kişi sayısı ve anne baba eğitim düzeyi değişkenleriyle saldırganlık arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulamamıştır.

Haskan (2009) çalışmasında, ergenlerde şiddet eğiliminin görülme sıklığının ve yüksek şiddet eğilimi olan ergenlerin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelemiştir. Araştırma verileri Adana'ya bağlı devlet okullarında öğrenim görmekte olan 899 lise öğrencisinden toplanmıştır. Bilgi toplama aracı olarak Şiddet Eğilimi Ölçeği geliştirmiştir. Araştırmada, öğrencilerin sosyal destek düzeylerini ölçmek amacıyla Yıldırım (2004) tarafından geliştirilen algılanan sosyal destek ölçeği ve yalnızlık düzeylerini ölçmek içinse Demir (1989) tarafından uyarlanan UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak; bireysel nitelikler bakımından şiddet eğilimi, erkek ergenler arasında kız ergenlere göre; şiddet filmleri ve kahramanlık filmleri izleyenler arasında izlemeyenlere göre daha sık olduğunu bulmuştur. Okul türü, diğer TV program türlerini izleme, spor yapma, karşı cinsten arkadaşı (sevgilisi) olma bakımından ergenler arasında şiddet eğiliminin görülme sıklığı manidar olarak farklı çıkmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ailesinde cezaevinde kalmış/kalmakta olan bireylerin bulunduğu ergenler arasında şiddet eğiliminin daha sık görüldüğünü bulmuştur. Anne babanın birlikte yaşayıp yaşamaması, kardeş sayısı, annenin gelir getirici bir işte çalışıp çalışmaması, ailenin gelir durumu, anne babanın öğrenim düzeyi, ailenin dindarlık düzeyi bakımından ergenlerde şiddet eğiliminin görülme sıklığı manidar olarak farklı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Polat (2009) çalışmasında, ticaret meslek ve anadolu ticaret meslek lisesi öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları çok yönlü olarak incelemiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul ili Anadolu yakasındaki ticaret meslek liseleri, örneklemini random (rastgele) örnekleme yöntemiyle elde edilen ticaret meslek liselerinden 124'ü erkek, 146'sı kız olmak üzere toplam 270 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; erkek ve kızların açık şiddet boyutunu anlamlı olarak farklı algıladıkları ve kızların erkeklere göre açık şiddeti daha fazla benimsedikleri; okulda kendisine zarar verilmeye çalışılmış olan öğrencilerin, diğer öğrencilere göre açık şiddet boyutuna

daha az katıldığı; okul dışından zarar görmeyenler, zarar görenlere nazaran açık şiddeti daha fazla algıladıkları sonucunu elde etmiştir.

Bozkurt (2010) araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını yaş, cinsiyet, okula ait olma duygusu, akademik başarı ve anne baba eğitim düzeyi değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 10 farklı ilköğretim okulunun 6, 7 ve 8. sınıflarında okuyan 503 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, ikinci kademedeki erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, 14-15 yaş grubundaki öğrencilerin 12-13 yaş grubundakilere göre şiddete yönelik daha destekleyici tutumlara sahip oldukları; ayrıca akademik başarısı, okula ait olma duygusu ve baba eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerinse şiddete yönelik daha destekleyici tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Yavuzer ve Karataş (2012) çalışmalarında, ergenlerin otomatik düşünceleri ile fiziksel saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkide öfkenin aracılık rolünü araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 2011-2012 öğretim yılında Burdur il merkezindeki üç farklı lisede, 9. sınıfta öğrenim gören 224 ergen belirlenmiştir. Katılımcılara Saldırganlık Ölçeği ve Otomatik Düşünceler Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda erkek ve kız ergenlerin fiziksel saldırganlık ile otomatik düşünceler ve öfke puanları arasında, öfke ile otomatik düşünceler puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.

Yavuzer (2013) çalışmasında, ergenlerde saldırganlık ile sosyometrik popülerlik ilişkileri saptamayı amaçlamıştır. Çalışma grubu; Niğde il merkezindeki 20 ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 1620 8. Sınıf öğrencisinden rastgele seçilen 524 ergenden oluşmuştur. Araştırmadaki veriler Saldırganlık Ölçeği ve Sosyometrik Ölçümle toplanmıştır. Araştırmada; erkek ergenlerde sosyometrik popülerlik ile saldırganlık (beş boyutuyla) arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuştur. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre erkek ergenlerde sosyometrik popülerliğin saldırganlığın beş boyutu üzerinde negatif doğrusal etkisinin, öfke hariç diğer boyutlar üzerinde ise pozitif eğrisel etkisinin olduğu sonucunu elde etmiştir.

Koç ve Kavas (2015) araştırmalarında saldırganlık, kişilerarası problem çözme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları ve iletişim becerileri arasındaki ilişkileri

belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemi 2013-2014 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören toplam 403 (242 kadın, 161 erkek) katılımcı oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubuna Kişisel Bilgi Toplama Formu, Kişilerarası Problem Çözme Envanteri, Kişilerarası İlişkiler Ölçeği, İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada, yapıcı problem çözmenin iletişim becerileri üzerinden yıkıcı saldırganlık ve atılganlıkla dolaylı ilişkisi; kendine güvensiz yaklaşımın yıkıcı saldırganlık ve atılganlıkla dolaylı ilişkisinin anlamlı olduğu sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca; kişilerarası ilişki tarzlarından besleyici ilişki tarzının iletişim becerileri üzerinden atılganlık ve yıkıcı saldırganlıkla dolaylı ilişkisi, zehirleyici ilişki tarzının ise iletişim becerileri üzerinden atılganlık ve yıkıcı saldırganlıkla dolaylı ilişkisini anlamlı bulmuşlardır.

Özdemir ve Tepeli (2015) çalışmalarında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların saldırgan davranışlarını incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubu, eğitim öğretim yılında Kırşehir il merkezindeki beş bağımsız anaokulu ve bir ilkokula bağlı anasınıfına devam eden 48-72 aylık 13 erkek 7 kız toplam 20 çocuktan oluşmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Öğrenci Bilgi Formu ve Gözlem Formu" kullanılmıştır. Araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklar arasında, fiziksel saldırganlığın ilişkisel saldırganlığa göre daha fazla gözleendiği, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden erkek çocuklar kızlara oranla daha fazla fiziksel saldırganlık davranışı gösterdiği, ilişkisel saldırganlık davranışlarının kız çocukları arasında daha çok gözleendiği sonucuna ulaşmışlardır.

2.5.1.2. Saldırganlıkla İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Shenouda (1989) engelli bireylerde saldırgan davranışın tedavisinde bilişsel-davranışçı terapinin etkisini incelemiştir. Çalışmada; daha önceden haftada en az 3 defa fiziksel ve sözel saldırganlıkta bulunduğu tespit edilmiş olan, 17-44 yaş aralığında hafif dereceden orta dereceye kadar zihinsel engelli olan 27 birey rastgele bir şekilde 3 gruba atanmıştır. Gruplara 15 haftalık uygulanan tedavinin arkasından belli aralıklarla ölçüm yapılmıştır. Ölçümler sonucunda; araştırmaya dahil edilen 27

bireyin saldırganlık yerine problem çözümede süreç içinde alternatif başka yöntemler geliştirdiğini tespit etmiştir.

Yvonne ve Straus (1991) çalışmalarında, aileleri tarafından sözel saldırganlığa uğrayan çocukların psikososyal problemlerini incelemişlerdir. Araştırmada; cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey gibi faktörlere bağlı olmadan sözel saldırganlığa sürekli olarak maruz kalan bütün çocuklarda psikososyal problemlerin sıklığı ve çeşitliliği artmakta olduğu sonucunu elde etmiştir. Ayrıca, uygulanan fiziksel şiddetin daha çok sözel saldırganlık ve psikososyal problemlerle ilişkili olduğu sonucunu elde etmiştir (Akt. Durak, 2006).

Ohbuchi, Ohno ve Mukai (1993) çalışmalarında, kendini açma ve yardım talep etmenin saldırganlığı ne yönde etkilediğini araştırmışlardır. Japonya'da yapılan araştırmada, bir gruptaki bayanlardan elektrik çarpmasından korktuklarını dile getirmeleri istenmiştir ve elektrik verecek deneklerin bunu dinlemesi sağlanmıştır. Diğer gruptaki bayanların ise bir açıklama yapmaması istenmiştir. Sonra bir başka grup Japon bayanın bu deneyde düğmeye basarak bu iki gruba elektrik vermeleri istenmiştir. Elektrik veren grubun, kendini açan ve elektrik çarpmasından korktuğunu söylemiş olan birinci gruba daha az elektrik verdiği, bunu yapmamış ikinci gruba ise daha çok elektrik verme eğilimi olduğu gözlenmiştir. Birinci gruptakilerin yüzlerindeki korku ifadesinin elektrik veren kişinin saldırganlık eğilimini azalttığı belirlenmiştir. Kısaca, kişinin korkusunu açıklaması ve olumsuz duygusal durumunu belli etmesinin karşıdaki insanda empati duygusuna, dolayısıyla saldırganlık eğiliminde azalmaya yol açtığı görülmüştür. Benzer konu üzerinde Richardson ve diğerleri (1994) 95 erkek ve 94 kız üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, empatinin kişiler arası ilişkilerde saldırgan tepkileri engelleyici bir faktör olduğu sonucuna varmışlardır (Akt. Öz, 2007).

Gorman-Smith, Tolan, Zelli ve Huesman'ın (1996) çalışmalarında; şiddet içeren ve içermeyen suç işleme davranışları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada çalışma grubunu, 362 Latin ve Afrika kökenli ergen oluşturmuştur. Katılımcılar; suçlu olmayanlar, şiddet içermeyen suç işleyenler ve şiddet içeren suç işleyenler olmak üzere üç şekilde sınıflandırmışlardır. Araştırmada; şiddet içeren suç işleyen grupta yer alan ergenlerin ailelerinin, diğer iki grupta yer

alanlardan daha düşük disiplin, daha az uyum ve daha az bağılığa sahip olduğu sonucunu elde etmişlerdir (Akt. Avcı, 2006).

Duncan (1999) yaptığı araştırmada; saldırgan çocukların anne-babalarının, genel olarak duygusal sıcaklığı az, aşırı hoşgörölü ve çocuklarla ilişkilerinde fiziksel ve duygusal açıdan agresif olduklarını saptamıştır. Ayrıca saldırgan davranışa maruz kalan erkek çocukların annelerinin, kontrolcü ve kısıtlayıcı, kız çocuklarının annelerinin de aile ilişkilerinde yetersiz ve sevgi gösteremeyen özelliklerinin olduğu bulgusunu elde etmiştir.

Burleson (2002) aile faktörleri ile çocuk saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Katılımcılar 5-14 yaş aralığında en az 2 çocuğa sahip olan 57 aileden oluşmuştur. Aileler çocuk davranışı ile evlilik uyumuyla ilgili bir takım ölçekler doldurmuşlar. Küçük kardeşin ailede baskı görmesinin, kardeş ilişkisinden memnuniyetsizliğinin ve büyük kardeş tarafından baskıya maruz kalmasının saldırganlık puanlarını anlamlı şekilde artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Gibbs (2002) çalışmasında çocuklarda saldırgan davranışın gelişiminde okul şartlarının rolünü incelemiştir. Öğretmenler tarafından saldırgan olduğu gözlemlenen çocuklar için, bir müdahale programına katılan okulların oyun alanlarında ve yemek odalarında; çocukların saldırganlığının davranışsal tepkisi ve öğretmen yoğunluğu gözlemlenmiştir. Çalışılan her bir okulda yoksulluk sınırı altındaki çocuklar belirlenmiştir. Okul yoksulluk seviyesinin oyun alanındaki çocuklar üzerinde saldırganlığın belirleyicisi olduğu görülmüştür. Çocukların saldırgan davranışlar göstermesinde okul rolünün ve yoksulluk seviyesinin önemli olduğu verisine ulaşmıştır.

George (2003) 12-18 yaş grubunda 962 birey üzerinde okulda veya okul etrafında ne sıklıkla bir saldırıyı duyduklarını, ne sıklıkla saldırıdan endişelendiklerini, ne sıklıkla herhangi bir saldırıya uğradıklarını ve bir saldırıya şahit olduklarını araştırmıştır. Araştırmada saldırganlık; ilişkisel saldırganlık, orta dereceli fiziksel saldırganlık ve ciddi fiziksel saldırganlık olarak 3 başlıkta ele alınmıştır. Buna ek olarak da gençlere saldırganlığa nasıl karşı koydukları sorulmuştur. Erkeklerin kızlardan daha fazla saldırganlığa maruz kalma ve daha çok

saldırganca tepki verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kızların saldırganlıkla ilgili bir durumda daha çok endişelendikleri, erkeklerden daha çok şahit oldukları ve duydukları bulgusuna ulaşmıştır. Saldırıya şahit olma veya saldırıyı duymanın bireylerde ilişkisel ve fiziksel saldırı yapma ihtimalini artırdığı sonucunu elde etmiştir.

Loudin, Loukas ve Robinson'un (2003) yaptığı çalışmalarında, sosyal anksiyete ve empatinin ilişkisel saldırganlığa katkılarını incelemişlerdir. Çalışma grubunu, 19-25 yaşları arasında 97 erkek ve 203 kızdan oluşan toplam 300 üniversite öğrencisini oluşturmuştur. Çalışmada, cinsiyet ve sosyal anksiyete ile cinsiyet ve empati arasındaki etkileşimler de ele alınmıştır. Araştırmada, negatif değerlendirme ve perspektif almanın ilişkisel saldırganlığın kendine özgü göstergeleri olduğu, daha açıkça saldırgan olan erkek öğrenciler ve daha fazla negatif değerlendirme korkusu olan öğrenciler akranlarına göre daha fazla ilişkisel saldırganlık sergilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Aspy, Oman, Vesley, McLeroy, Rodine ve Marshall (2004) çalışmalarında ergenlerde görülen silah taşıma ve şiddet davranışı için koruyucu faktörlerin neler olduğunu araştırmışlardır. Araştırma verileri şiddet davranışı gösteren ve silah taşıyan 1098 ortaokul ve lise öğrencisinden ve ebeveynleri ile görüşme yapılarak toplanmıştır. Araştırmada, gencin silah taşıması ve şiddet davranışı göstermesi üzerinde aile iletişiminin ve gencin sorumlu karar verme özelliklerinin koruyucu etkiye sahip olduğu, erkek ergenlerin kız ergenlere ve etnik gruplara göre silah taşıma ve şiddet davranışı gösterme açısından daha büyük risk oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmada; lise öğrencisi olmanın, ailenin gelir düzeyinin yüksek olmasının ve iki ebeveynli aile ortamında yaşamının şiddet davranışı göstermeme ile ilişkili olduğu sonucuna da ulaşmışlardır.

Dent (2005) erken ergenlikte bağlılık ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 7. ve 8.sınıfta okumakta olan 185 tane öğrenci dahil edilmiştir. Katılımcılar bağlılık bileşenleri, sosyal bilgi işlem bileşenleri ve saldırganlık ölçekleri doldurmuşlardır. Sonuç olarak güvenli bağlılık deneyimi olan öğrenciler ile güvenli bağlılık deneyimi olmayan öğrencilerin saldırganlıkları arasında anlamlı ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Güvenli bağlanmaya sahip olan

öğrencilerin daha az saldırgan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal hedef yönlendirme hakkındaki bağlılık grupları arasında önemli bir farklılık olmadığı sonucunu elde etmiştir.

Knoester ve Haynie (2005) çalışmalarında ergenlerde görülen şiddet davranışı üzerinde aile yapısı ile yaşanan bölge ve aile bütünleşmesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada veriler, 7-12'nci sınıflarda öğrenim görmekte olan 16910 ergenden toplanmıştır. Araştırmada, tek ebeveynli ailelerin az olduğu bölgede aile bütünleşmesinin yüksek düzeyde olduğunu belirten ergenlerin daha az şiddete başvurduğu ve yüksek riskli bölgelerdeki (genellikle tek ebeveynli aileleri daha fazla içeren bölgeler) ergenlerin risk düzeyi az olan bölgelerdeki ergenlere göre şiddeti engellemede çoğunlukla daha az etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Siemers (2006) teneffüslerde oyun alanı çevresi, saldırgan davranış ve endişe bildirimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada veriler 767 tane öğrencinin üzerinde 10 tane gözetmen(personel) tarafından toplanmıştır. Katılımcılar; saldırganlık(personel ve öğrenciler), oyun alanı endişeleri(sadece öğrenciler) ve oyun alanı çevresel faktörler(sadece personel) raporlarını doldurmuşlardır. Personel ve öğrenci saldırganlık raporları arasındaki ilişkiyi incelemek için hiyerarşik doğrusal model analizleri uygulanmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin kendilerinin oluşturduğu bildirim ölçekleri yoluyla saldırganlığın çocukların endişeleri üzerindeki öngörülse bağımlı ölçmede yeni bir yaklaşım kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; personel ve öğrenci bildirimlerinin tutarsız bir şekilde bağlantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Klem (2008) üniversite öğrencilerinin uyumunda dolaylı saldırganlığın etkisini araştırmıştır. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin uyumu; bütün olarak uyum sağlama, sosyal açıdan uyum sağlama ve kişisel-duygusal olarak uyum sağlama olarak 3 boyutta ele alınmıştır. 114 kız ve 21 erkek olmak üzere araştırmaya toplam 135 üniversitede okumakta olan öğrenci dahil edilmiştir. Veriler; üniversiteye adaptasyon anketi, dolaylı saldırganlık ölçeği saldırgan versiyonu, dolaylı saldırganlık ölçeği hedef(kurban) versiyonu ve araştırmacı tarafından hazırlanan demografik ölçekten elde edilmiştir. Dolaylı saldırganlık ve üniversiteye uyum arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Dolaylı saldırganlığa maruz kalmakla; kişisel-duygusal uyum arasında

istatistiksel olarak ilişki bulunurken, dolaylı saldırganlığa maruz kalmakla üniversiteye bütün olarak ve sosyal açıdan uyum sağlama arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kuhns (2008) çalışmasında, normatif sınıf saldırganlığının etkileri ve etnik olarak farklı ilkökul öğrencilerinin saldırganlığındaki değişimlerde öğretmen desteğini incelemiştir. Araştırmaya Amerikan, İspanyol ve Afrika kökenli 687 tane ilkökul öğrencisi katılmıştır. Çalışmada cinsiyet ve etnik kökene göre saldırganlığı incelemiştir. Çalışmada öğretmenler tarafından çalışmaya dahil edilen öğrencilerin saldırganlıkları derecelendirilmiştir ve erkek öğrencilerin öğretmenleri tarafından kızlara göre daha saldırgan olduğu ifade edilmiştir. Etnik kökene göre ise; Afrikalı öğrencilerin saldırganlıkları en yüksek olan öğrenciler olduğu bulgusunu elde etmiştir.

Joseph (2008) çalışmasında stres, algılanan sosyal destek ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma yaşları 18' in üzerinde olan 53 tane üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada veriler öğrenci yaşamı stres envanteri, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve Buss-Perry saldırganlık ölçeği ile toplanmıştır. Stres ve saldırganlık arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Çalışmasında, sosyal destek ve saldırganlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aynı şekilde stres ve sosyal destek arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Dreger (2010) öğretmen pozitifliğinin ve sınıf ortamının öğrencilerin fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma için veriler 2005-2006 ve 2006-2007 eğitim öğretim yılı boyunca Philadelphia bölgesindeki 2 büyük ilkökolden toplanmıştır. Araştırmaya 3. 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden 259 erkek ve 243 kız olmak üzere toplam 502 öğrenci ile 18 tane de öğretmen dahil edilmiştir. Öğrencilere ilgili ölçekler uygulanmıştır, öğretmenlereyse araştırmacı tarafından geliştirilen gözlem ölçeği doldurularak veriler elde edilmiştir. Öğretmen pozitifliği ile fiziksel olarak saldırgan öğrencilerin oranı ile ilişkisel olarak saldırgan öğrencilerin oranı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Fiziksel saldırganlık ile uyumsuz davranış gösterme arasında pozitif yönlü bir ilişki

bulmuştur. Buna ek olarak öğretmen ve sınıf değişkenine göre saldırganlığın anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucunu elde etmiştir.

Jeong (2011) yaptığı araştırmada şiddet içerikli reklamların ve oyunların saldırganlığı artırıcı rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmasını Amerika Birleşik Devletleri Michigan State Üniversitesinde öğrenim gören 55 erkek ve 25 kız öğrenci üzerinde yürütmüştür.

Burroughs (2012) çalışmasında; geniş bir yaş aralığında sosyometrik popülerlik ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Toplam 99 tane 3. sınıftan 12. sınıfa kadar öğrenciler araştırmaya katılmıştır. Veriler 2011-2012 okul yılı boyunca toplanmıştır. İstatiksel olarak erkeklerin ilişkisel saldırganlıktan çok aleni saldırganlıkta bulunduğunu ve kızların aleni saldırganlıktan çok ilişkisel saldırganlıkta bulunduğunu gösteren önemli cinsiyet farklılıkları olduğunu bulmuştur. İlişkisel saldırganlıkta cinsiyetler arasında istatiksel olarak önemli farklılıklar bulmamıştır. Okul seviyesine göre saldırganlığın farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Yüksek popülerlik algısı ve düşük popülerlik algısı olan öğrencilerin ilişkisel saldırganlıklarının istatiksel olarak farklılaştığını bulmuştur.

Bell (2013) ilişkisel saldırganlık ve sosyal saldırganlık ile kişilerarası olgunluk seviyesi ve anti sosyal kişilik özellikleri (narsizm ve duyarsız-duygusuz kişilik özellikleri) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın katılımcı grubu; 13-18 yaş aralığında, hüküm giymiş olan 58 erkek ve 21 kızdan oluşmaktadır. Veriler; 3 öz bildirim derecelendirme ölçeğinden (genç yetişkin sosyal davranış ölçeği, antisosyal süreç tarama aygıtı ve duyarsız-duygusuz kişilik özellikleri envanteri) elde edilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda narsizmin önemli derecede hem ilişkisel saldırganlığı hem de sosyal saldırganlığı etkilediği sonucunu elde etmiştir. Ayrıca erkekler ve kızlar arasında istatiksel olarak ne narsizm ve ilişkisel saldırganlığın ne de sosyal saldırganlığın ve kişilerarası olgunluğun önemli etkisi olmadığını bulmuştur.

2.5.2. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.5.2.1. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Demirtaş (2007) çalışmasında, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2005-2006 eğitim öğretim yılında, Ankara ili Sincan ilçesindeki Altınordu Layıka Akbilek İlköğretim Okulunun 230 tane 8. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veriler; araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”; Özbay, Ercan ve Tertemiz (2005) tarafından geliştirilen “Ergenlerde Stresle Başa Çıkma Envanteri”; Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ve daha sonra Russell, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından tekrar düzenlenen “UCLA Yalnızlık Ölçeği” ve Yıldırım (1997) tarafından geliştirilmiş olan “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırma sonucu, cinsiyete göre öğrencilerin yalnızlık, aileden, arkadaşan ve öğretmenden algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir fark çıkmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, ailelerin ekonomik durumuna ve akademik başarı durumuna göre aileden algılanan sosyal destek anlamlı bir fark olduğu, kardeş sayısı ile aileden, arkadaşan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu elde etmiştir.

İlhan (2007) çalışmasında, ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu, Ankara’daki liselerde öğrenim gören 639 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, aileden algılanan destek düzeyi ile okuldaki arkadaşlık ilişkilerinden memnun olma durumunun saldırganlık üzerindeki ortak etkisi ve aileden algılanan destek düzeyi, ailenin gelir durumunu algılama biçimi ve ailede şiddet uygulanma durumu değişkenlerinin saldırganlık üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu sonucunu bulmuştur.

Ustabaş (2011) ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin; saldırganlık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; Ankara ilinde 8.sınıflarda öğrenim gören ve araştırmaya katılmaya gönüllü 306 kız 284 erkek olmak üzere toplam 590 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama

aracı olarak, Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği”, Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen ve Yıldırım (2004a) tarafından revizyonu yapılan “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Kişisel Bilgi Formu’ kullanılmıştır. Araştırmada, saldırganlık ile algılanan sosyal destek düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ateş (2012) çalışmasında, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal destek algılarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Erzurum’daki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 428 ortaöğretim öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada verileri Yıldırım (2004) tarafından geliştirilen “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (ASDÖ-R) ve araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır. Araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal destek algıları kardeş sayısı, annenin çalışıp-çalışmaması, öğrencinin yakın arkadaşının olup-olmaması, sınıftaki öğrenci sayısı gibi değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada öğretmen desteği ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Özdemir (2013) çalışmasında, aile yanında yaşayan ve ailesinden ayrı yaşayan üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve başvurdukları stresle başa çıkma tarzlarının, kaygı düzeyleri ve bildirdikleri psikolojik belirti düzeyleri ile ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Hacettepe Üniversitesi’nin farklı bölüm ve sınıflarında eğitime devam etmekte olan 344 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veriler; Demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ), Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE), Kısa Semptom Envanteri (KSE) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Envanteri (SBÇTE) ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; ailesinden ayrı yaşayan üniversite öğrencilerinin hem sürekli kaygı hem de psikolojik belirti düzeyleri aile yanında yaşayan üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu, ailesinden ayrı yaşayan üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri de aile yanında yaşayan üniversite öğrencilerinden daha düşük olduğu sonucunu elde etmiştir.

Haskan ve Yıldırım (2014) çalışmalarında, yüksek şiddet eğilimi olan ve olmayan ergenlerin yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelemeyi

amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu, Adana ilindeki devlet okullarında öğrenim görmekte olan 899 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veriler, Haskan ve Yıldırım (2012) tarafından geliştirilen Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ); Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ve Demir (1989) tarafından uyarlanan UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Yıldırım (2004) tarafından geliştirilen Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ- R) kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, yüksek şiddet eğilimi olan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin yüksek; aile, arkadaş ve öğretmen desteklerinin ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Peker ve Eroğlu (2015) çalışmalarında aileden algılanan sosyal destek ile siber zorbalığa eğilim arasındaki ilişkide arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin aracı rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu, 301 ortaöğretim öğrencisinden oluşmuştur. Araştırma sonucunda, revize edilmiş algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutları ile siber zorbalık eğilimi arasında negatif yönde ve anlamlı ilişkilerin olduğu, aileden algılanan sosyal destek ve siber zorbalık eğilimi arasında arkadaştan algılanan sosyal desteğin tam aracı rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenden ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin de aracı rollerinin anlamlı olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

2.5.2.2. Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Mary (1988) çalışmasında arkadaşlardan ve aileden algılanan sosyal desteğin; uyum sağlama ile anksiyete, kızgınlık ve merakla birlikte gelişen yaşam olaylarıyla bağlantısı incelemiştir. Çalışmada veriler, alt-orta sınıftan seçilen 90 kişiden toplanmıştır. Çalışmaya katılan katılımcılar, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ölçeğini, problem yönelimli uyum ölçeğini ve kişilik envanterini bir ay arayla iki defa cevaplamışlardır. Araştırma sonucunda; algılanan sosyal desteğin duruma bağlı anksiyete ve kızgınlıkla ve uyumla ilgili olduğu, anksiyeteye hayat olaylarının ilişkili olduğunu bulmuştur (Akt. Başer, 2006).

Windle (1990) çalışmasında algılanan sosyal destekle ve mizacın suçlu davranış ve depresif belirtilerle ilişkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Yaş ortalamaları 15,5 olan 975 ergen üzerinde yürütülen çalışmada; aile ve

arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyleri fazla olan ergenlerin, suçlu davranış ve depresif belirtilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Morrison ve Sandowicz (1994) çalışmalarında ergenlerde saldırganlık ve öfkenin ifade edilmesinin sosyal beceri yoksunluğu ile ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmada; saldırganlık, öfke ve öfkenin ifade edilme şeklinin sosyal beceri yoksunluğu ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt. Şahin 2004).

Van Beest ve Baerveldt (1999) çalışmalarında, ergen bireylerin ebeveynlerinden ve akranlarından aldıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın verileri, 1528 tane 14-16 yaşları arasındaki 8.sınıf öğrencilerinden toplanmıştır. Araştırmada; aileden alınan destek düzeyinin az olmasıyla bunun arkadaş ortamından alınacak destekle telafi edilemeyeceği, aile desteğiyle arkadaş desteği arasında da çok az ilişkinin olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Helsen, Vollebergh ve Meeus (2000) çalışmalarında ergenlik dönemindeki duygusal sorunlar ve aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyinin yaş ve cinsiyet açısından farklılıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 12- 24 yaş arasındaki 2918 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; aile ve arkadaş destek sistemlerinin birbirlerinden bağımsız destek sistemleri olduğu, ergenlik döneminin başlarında arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyinin aileden algılanan sosyal destek düzeyinden daha fazla olmasına karşın ergenlik dönemi boyunca aileden algılanan sosyal desteğin duygusal sorunların en iyi belirleyicisi olmaya devam ettiği ve kızların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu sonuçlarını elde etmişlerdir (Akt. Karadağ, 2007).

Rodriguez ve arkadaşlarının (2003) 338 Latin üniversite öğrencisi üzerinde yürüttükleri araştırmada etnik köken, cinsiyet, sosyo ekonomik durum gibi değişkenler kontrol edildiğinde hem aileden hem de arkadaşlardan algılanan sosyal destek, iyilik hali ile olumlu şekilde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Araştırmada arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin, iyilik hali üzerindeki etkisinin daha çok olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Özdemir, 2013).

2.5.3. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.5.3.1. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Güven (2008) çalışmasında, fen lisesi ve genel liseye devam eden ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türlerini cinsiyet ve sosyometrik statü değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, fen ve genel liselerin 9, 10 ve 11. sınıflarına devam eden 544 ergen oluşturmuştur. Çalışmada veriler, ergenlerin psikolojik belirtilerini ve genel sağlık örüntülerini incelemek amacı ile “Kısa Semptom Envanteri” ve “Genel Sağlık Anketi- 12”; öznel iyi oluş düzeylerini incelemek amacı ile “Öznel İyi Oluş Ölçeği (Lise Formu)” kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada; öznel iyi oluş değişkeni cinsiyet açısından farklılık gösterdiği ve erkek ergenlerin öznel iyi oluşları kız ergenlerden daha yüksek olduğu, sosyometrik statü açısından akranları tarafından kabul gören ergenlerin öznel iyi oluşlarınınsa akranları tarafından reddedilen ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir.

Saygın ve Arslan (2009) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Konya Selçuk Üniversitesi çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 639 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çevik (2010) çalışmasında; lise öğrencilerinin, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, sosyal destek ve öz saygı düzeylerinin, öznel iyi oluş düzeylerini yordayıp yordamadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Ankara’da genel, anadolu ve meslek liselerinde öğrenim gören 193 kız, 205 erkek olmak üzere toplam 398 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veriler; öğrencilerin öznel iyi oluş düzeylerini belirlemek için “Öznel İyi Oluş Ölçeği Lise Formu”, sosyal destek sistemlerini belirlemek için “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ve öz saygı düzeylerini belirlemek için “Coopersmith Öz Saygı Envanteri” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada; öz

saygı, algılanan aile ve arkadaş desteği değişkenlerinin, lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri üzerinde birer yordayıcı değişken olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Eryılmaz (2011) çalışmasında ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın katılımcı grubunu, Ankara’da öğrenim hayatına devam eden 252 lise öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada veriler, ergen öznel iyi oluş ölçeği ve aile destek ölçeğiyle toplanmıştır. Çalışma sonucunda ergen öznel iyi oluşu ile aile ortamı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve önemli bir ilişkinin olduğu sonucunu elde etmiştir.

Doğan ve Sapmaz (2012) çalışmalarında kişilerarası ilişki tarzları ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri ve kişiler arası ilişki tarzlarının öznel iyi oluşu ne düzeyde yordadığını incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın örneklemini, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 242 üniversite öğrencisi oluşturmuştur, Araştırma verileri, Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ), Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) ve Olumlu-Olumsuz Duygu Ölçeği (OODÖ) kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, besleyici ilişki tarzının öznel iyi oluşla pozitif yönde, zehirleyici ilişki tarzının ise negatif yönde ilişkili olduğunu ve her iki değişkenin de öznel iyi oluşu anlamlı düzeyde yordadığı bulgularına ulaşmışlardır.

Özbay ve diğ. (2012) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin, öznel iyi oluşlarının; duygusal düzenleme, mizah, sosyal öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri ile açıklanmasını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma grubunu, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi 2, 3 ve 4. sınıflarında öğrenim gören 248 kız, 171 erkek olmak üzere toplam 419 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veriler, “Öznel İyi Oluş Ölçeği”, “Mizah Tarzları Ölçeği”, “Stresle Başa Çıkma Davranışları Envanteri”, “Duygusal Düzenleme Ölçeği” ve “Sosyal Öz-yeterlilik Algısı” ölçme araçları ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; duygusal düzenleme, mizah tarzları, öz-yeterlik ve başa çıkma stratejilerinin, öğrencilerin iyi oluşunu açıklamada önemli değişkenler olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Küçükköse ve Bedel (2015) çalışmalarında, lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu, farklı lise türlerinde

öğrenim gören 446 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veriler, Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmada, sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeylerinin, lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordadığı, lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı ifade tarzları arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile öfke kontrol ifade tarzı arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşımlardır. Ayrıca, lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile stres düzeyleri arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucunu da ulaşımlardır.

2.5.3.2. Öznel İyi Oluş İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Keyes, Shmotkin ve Ryff (2002) 25-74 yaş arası 3032 kişi üzerinde yürüttükleri çalışmada öznel iyi oluşu ve psikolojik iyi oluşu; yaş, eğitim seviyesi ile kişilik özellikleri açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda, öznel iyi oluş ile psikolojik iyi oluşun birbirleri ile ilişkili fakat farklı iyi oluş şekilleri olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Psikolojik iyi oluşun yaşam amacı ve kişisel gelişim gibi bazı boyutları açısından öznel iyi oluştan ayrıldığı görülmüştür. Çalışmada ayrıca; yaş, eğitim, dışadönüklük ve dürüstlük düzeylerinin artmasının hem öznel hem de psikolojik iyi oluşu olumlu etkilediği ve nevrozluğun de her iki iyi oluşu da olumsuz etkilediği sonucuna ulaşımlardır (Akt. Topuz, 2013).

Mahon, Yarcheski, A. ve Yarcheski T.J. (2005) çalışmalarında mutluluğun cinsiyet üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada, ön ergenlikte mutluluk ve algılanan sağlık durumu, klinik sağlık ve sıhhat gibi birtakım sağlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi ele alıp bu ilişkileri kızlar ve erkekler açısından ayrı ayrı değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada mutluluk konusunda erkekler ve kızlar arasında herhangi bir cinsiyet farklılığı olmadığı, tüm örneklem için mutluluk ve sağlıkla ilişkili değişkenler arasında istatistiksel olarak önemli ve pozitif korelasyonlar olduğu sonucuna ulaşımlardır (Akt. Kartal, 2013).

Karatzias, Chouliara, Power ve Swanson (2006) 425 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmalarında benlik saygısı, duygulanım ve genel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, yaş ve cinsiyet değişkenlerinin genel iyi oluş toplam puanı ve alt ölçekleri ile arasında ilişki olmadığı, İyi oluş toplam puanındaki yüksek skorların, benlik saygısı ve pozitif duygulanım puanlarındaki yüksek skorlarla ve negatif duygulanım puanlarındaki düşük skorlarla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, benlik saygısı ölçeğinin alt ölçeği olan ev benlik saygısının ergenlerin genel iyi oluşlarının en önemli yordayıcısı olduğu sonucuna da ulaşmışlardır (Akt. Özer, 2013).

Froh, Yurkewicz ve Kashdan (2009) çalışmalarında, erken ergenlikteki minnettarlık ve öznel iyilik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Veriler 154 öğrenciden elde edilmiştir. Öğrenciler, öznel iyilik, sosyal destek, prososyal (topluma faydalı) davranış ve fiziksel semptom ölçeklerini doldürmüşlardır. Araştırmada; minnettarlık ve olumlu etki, küresel ve şahsi özel yaşam memnuniyeti, iyimserlik, sosyal destek ve prososyal davranış arasında olumlu ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Seder ve Oishi (2009) çalışmalarında; üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş ve facebook arkadaşlık ağlarının etnik olarak homojenlikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma toplam 73 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sonuç olarak; Avrupa ve Amerika kökenli katılımcıların arasında daha homojen bir dostluk ağının, daha yüksek yaşam doyumu ile olumlu etkilerin olduğunu saptamışlardır. Ayrıca, Avrupa kökenli olmayan Amerikalı katılımcıların arasında dostluk ağları ile öznel iyi olma homojenliği arasında bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmişlerdir.

Suldo ve arkadaşları (2009) çalışmalarında, öğretmenden gelen destek ve ergenlerin öznel iyi oluş halleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda; kız ve erkek öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları duygusal ve araçsal desteğin, onların öznel iyi-oluş durumları ile ilişkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir (Akt. Canbay, 2010).

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş açısından incelenmesi “Betimsel Tarama Modeli” nde bir araştırmadır. Betimsel tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey, ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2013).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim öğretim yılında Niğde ilindeki ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini 2014-2015 eğitim öğretim yılında Niğde ili merkez beş Anadolu lisesinden rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen ve ölçekleri gönüllü olarak dolduran 548 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik olarak dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde(%)
Kız	293	53.5
Erkek	255	46.5
Toplam	548	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin 293’ü (%53.5) kızlardan, 255’i (%46.5) erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 2: Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde(%)
14 Yaş	37	6.8
15 Yaş	113	20.6
16 Yaş	145	26.5
17 Yaş	158	28.8
18 Yaş	95	17.3
Toplam	548	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin yaş dağılımı 37'si (%6.8) 14 yaşında, 113'ü (%20.6) 15 yaşında, 145'i (%26.5) 16 yaşında, 158'i (%28.8) 17 yaşında, 95'i (%17.3) 18 yaşında olan öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı

Sınıf	Frekans	Yüzde(%)
1.Sınıf	146	26.6
2.Sınıf	144	26.3
3.Sınıf	138	25.2
4.Sınıf	120	21.9
Toplam	548	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin sınıf seviyesi 146'sı (%26.6) 1.sınıf, 144'ü (%26.3) 2.sınıf, 138'i (%25.2) 3.sınıf, 120'si (%21.9) 4.sınıf öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 4: Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Gelir Durumu	Frekans	Yüzde(%)
0-1000 TL	157	28.6
1000-2000 TL	197	35.9
2000 TL veya daha fazla	194	35.4
Toplam	548	100

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aile gelir düzeyine göre 157'sinin (%28.6) 0-1000 TL aralığında, 197'sinin (%35.9) 1000-2000 TL aralığında, 194'ünün (%35.4) 2000 TL veya daha fazla olarak dağılım gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5: Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Okul Döneminde Barındıkları Yere Göre Dağılımı

Barınma Yeri	Frekans	Yüzde(%)
Ailenin Yanı	421	76.8
Pansiyon, Yurt vb.	127	23.2
Toplam	548	100

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin okul döneminde 421'inin (%76.8) ailenin yanında, 127'sinin (%23.2) pansiyon, yurt vb. yerlerde kaldıkları görülmektedir.

Tablo 6: Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Kendilerini Akademik Başarı Yönünden Algılamalarına Göre Dağılımı

Başarı Algısı	Frekans	Yüzde(%)
Başarılı	206	37.6
Başarısız	103	18.8
Ne Başarılı Ne Başarısız	239	43.6
Toplam	548	100

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerini 206'sının

(%37.6) başarılı, 103'ünün (%18.8) başarısız, 239'nun (43.6) ne başarılı ne başarısız olarak algıladıkları görülmektedir.

Tablo 7: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde(%)
İlkokul Mezunu	272	49.6
Ortaokul Mezunu	132	24.1
Lise Mezunu	86	15.7
Üniversite Mezunu	58	10.6
Toplam	548	100

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyinin 272'sinin (%49.6) ilkokul mezunu, 132'sinin (%24.1) ortaokul mezunu, 86'sının (%15.7) lise mezunu, 58'inin (10.6) üniversite mezunu olarak dağılım gösterdiği görülmektedir.

Tablo 8: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde(%)
İlkokul Mezunu	170	31.0
Ortaokul Mezunu	131	23.9
Lise Mezunu	132	24.1
Üniversite Mezunu	115	21.0
Toplam	548	100

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerin babalarının eğitim düzeyinin 170'inin (%31.0) ilkokul mezunu, 131'inin (%23.9) ortaokul mezunu, 132'sinin (%24.1) lise mezunu, 115'inin (%21.0) üniversite mezunu olarak dağılım gösterdiği görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler öğrencilere uygulanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Saldırganlık Ölçeği”, “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ve “Öznel İyi Oluş Ölçeği” ile toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda; cinsiyet, yaş, sınıf, ailenin aylık ortalama geliri, öğrencilerin okul döneminde kaldığı yeri, öğrencilerin okul derslerinde kendilerini başarı durumu olarak nasıl algıladığını, anne-baba eğitim düzeyini ve kardeş sayısını sorgulayan sorulara yer verilmiştir (EK-1).

3.3.2. Saldırganlık Ölçeği

Saldırganlık Ölçeği Tuzgöl (1998) tarafından Kocatürk’ün (1982) geliştirdiği Saldırganlık Ölçeğinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Saldırganlık Ölçeği genç bireylerde açık, gizli, fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlıkla ilgili davranışları ölçmeye yönelik geliştirilmiş bir ölçektir. Saldırganlık Ölçeği 45 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 30 saldırgan içerikli, 15 saldırganlık içermeyen madde vardır. Ölçekteki saldırganlık içermeyen maddeler: 2, 4, 8, 10, 13, 16, 24, 28, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 44 nolu maddelerdir, diğer maddeler ise saldırgan içerikli davranışları ifade etmektedir. Ayrıca 9 madde geçerlik puanı elde etmek üzeredir. Bu maddelerden biri, durumun o kişi için geçerli olduğunu, diğeri olmadığını ifade edecek şekilde iki defa olarak sorulmuştur. Ölçekte geçerlik puanı elde etmek için sorulan maddelerinin numaraları şöyledir; (4 ve 20. madde), (18 ve 24. madde), (10 ve 26. madde), (22 ve 33. madde), (8 ve 36. madde), (14 ve 37. madde), (19 ve 39. madde), (23 ve 40. madde), (34 ve 44. madde) Saldırganlık Ölçeği, Tuzgöl tarafından 55 öğrenciden kişilik bir öğrenci grubuna 2 hafta ara ile uygulanmış ve Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu $r: 0.75$ olarak bulunmuştur. Başlangıçta 50 madde olan Saldırganlık Ölçeği’nde maddeler arası korelasyon hesaplamasına bakılmış, en az 3 madde ile 0.25 düzeyinde ilişkili olan maddeler seçilmiş ve bu şartlara uymayan 5 madde ise ölçekten çıkarılmıştır. Böylece envanterin madde sayısı 50’den 45’e düşmüştür. Ölçeğin bu hali ile Cronbach Alpha güvenirliği hesaplanıp 0.71 olarak bulunmuştur.

Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu katsayısı tekrar hesaplanmış ve $r: 0.85$ olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin kullanılabilir olduğunu göstermektedir.

Tuzgöl (1998) tarafından Saldırganlık Ölçeği için yapılan geçerlik çalışmasında, araştırmacının çalıştığı lisede derslere giren 20 öğretmenle görüşülmüştür. Saldırgan davranışlar gözlemledikleri öğrencilerin isimleri belirlenmiştir. Ancak öğretmenler, saldırgan öğrenci ile derslerin akışını bozan ilgisiz ya da aşırı hareketli öğrencileri karıştırmamaları konusunda uyarılmış, “saldırganlıktan ne kastedildiği açıklanmıştır. Böylece en az üç öğretmenin “saldırgan” olarak tanımladığı 45 öğrenci belirlenmiş ve bu öğrencilere ölçek uygulanmıştır. Daha önce uygulama yapılan 45 kişilik saldırgan olarak tanımlanmamış bir grup ile saldırgan davranışları olduğu kabul edilen grubun puan ortalamaları arasında t-testi uygulanmış ve t değeri 3.25 olarak saptanmıştır. Böylece ölçeğin saldırgan davranışları ölçtüğü yönünde karar verilmiştir (Tuzgöl, 1998).

3.3.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Ölçek Zimet, Dahlem ve Farley (1988) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 12 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek, bireylerin sosyal desteği ile ilgili kaynağın yeterliliğini ölçen “ Tamamen Katılmıyorum” (1) ile “ Tamamen Katılıyorum” (7) arasında değişen 7’li likert tipinde kendini değerlendirme ölçeğidir. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; algılanan sosyal desteğin kaynağını aile, arkadaşlar ve anlamlı diğerleri olmak üzere üç alt boyut şeklinde ölçebilmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı alt ölçeklerde farklı örneklemlerde .79 ve .98 arasında, test tekrar test katsayısı ise 2-3 aylık periyotlarla ölçüldüğünde .72 ve .85 arasında değişiklik gösterdiği gözlenmiştir. Ölçeğin Türkçeye adaptasyonu Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılmıştır. Yürüttükleri çalışmalarında aile ve anlamlı diğerleri ile ilgili kavramlar üzerinde çalışarak bazı değişiklikler yapmışlardır. Ölçeğin psikometrik özelliklerini psikiyatri, cerrahi ve normal örneklem üzerinden elde edilen verilerle test edilmiştir. Ölçeğin Türkçe formu, orijinalinde olduğu gibi algılanmış sosyal desteğin kaynağını gösteren (arkadaş, aile ve anlamlı diğerleri) üç alt ölçekten ve 12 maddeden oluşmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları hesaplamaları sonucunda .80

ile .95 arasında değişen yüksek tutarlılık düzeyleri sonucuna ulaşılmıştır (Eker ve Arkar, 1995).

3.3.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği

Öznel iyi Oluş Ölçeği (Lise Formu), kişinin yaşam doyumunu etkileyen alanlara ilişkin kişisel yargılar ile olumlu ve olumsuz duygu ifadelerinden oluşan 37 maddelik bir ölçektir. Tuzgöl- Dost (2004) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde geliştirilen ölçeğin, Özen (2005) tarafından lise öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak lise formu geliştirilmiştir. Ölçek 5’li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin cevaplanması, her ifade için “ tamamen uygun”, “ çoğunlukla uygun”, “ kısmen uygun”, “ biraz uygun” ve “ hiç uygun değil” ifadelerinden biri işaretlenerek yapılmaktadır. Her bir madde bir ile beş arasında puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin 22’si olumlu, 15’i olumsuz ifadeden oluşmaktadır. Olumsuz ifadeleri 1, 3, 5, 9, 12, 16, 17, 20, 22, 25, 28, 30, 31, 33 ve 36. maddeler oluşturmaktadır. Olumsuz maddelerin puanlanması tersine çevrilip öyle yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 185 iken, en düşük puan ise 37’dir (Özen, 2005).

Ölçeğin güvenilirliği test- tekrar- test ve iç tutarlılık olmak üzere iki yolla hesaplanmıştır. Güvenirlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .91 olarak, test- tekrar- test uygulaması sonucunda ise Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlara göre, ölçeğin ergenler için güvenilir bir ölçek olduğu düşünülmektedir (Özen, 2005).

Ölçeğin yapı geçerliği içinse faktör analizi yapılmıştır. Özen (2005) ile Tuzgöl- Dost (2004)’ün üniversite öğrencileri için hazırladığı formla faktör yapısı karşılaştırıldığında uyum katsayısının .85 olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu katsayıya bakılarak iki grubun faktör yapılarının büyük ölçüde benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılabılır. Ölçeğin ölçüt geçerliğine ise Oskay (1988) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Reynolds Ergen Depresyon Ölçeği” kullanılarak bakılmıştır. Öğrencilerin her iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon hesaplanmış ve

puanlar arasında -.60 değerinde olumsuz ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Özen, 2005).

3.4. Verilerin Toplanması

2014-2015 eğitim öğretim yılında Niğde İlinde bulunan Merkez Anadolu Lisesi, Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Fatih Anadolu Lisesi, Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi ve Atatürk Anadolu Lisesi öğrencilerinden çalışma grubu kapsamına dahil edilen gönüllü öğrencilere veri toplama araçları araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Veri toplama işlemi ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler kendilerine verilen veri toplama araçlarını yanıtlamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından araştırmanın amaçları ve ölçeklerin yanıtlanmasında dikkat edilecek hususlar konusunda gerekli bilgilendirilme yapılmıştır. Veri toplama araçları öğrenciler tarafından tek oturumda (40 dakikada) doldurulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin toplanmasından sonra, her bir ölçek puanlanarak hatalı ya da eksik bir şekilde doldurulan ölçekler puanlama işlemine dahil edilmemiştir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerden ölçekleri eksik ya da hatalı yanıtlayan ya da hiç yanıtlamayan öğrencilerin verileri geçersiz sayılarak çıkarılmış ve bununla birlikte 548 öğrenciye ait veriler değerlendirmeye alınmıştır. Daha sonra elde edilen veriler üzerinde istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir.

Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmıştır. Yapılan homojenlik testi sonucunda verilerin homojen dağılım gösterdiği bulunmuştur. Pearson Momentler arpım Korelasyon Tekniği, Regresyon Analizi, Tek Yönlü Varyans Analizi, TUKEY testi ve T testi kullanılarak analizler yapılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf, ailenin gelir düzeyi, barınma, akademik başarıyı algılama ve anne- baba eğitim düzeyi durumları açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Daha sonra da ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarıyla algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanları arasında ve algılanan sosyal destek ile öznel iyi oluş puanları arasında anlamlı ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Son olarak da ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarını, öznel iyi oluş düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeylerinin anlamlı olarak yordayıp yordamadığı incelenmiştir.

4.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Bu kısımda, ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf, ailenin gelir düzeyi, barınma, akademik başarıyı algılama ve anne- baba eğitim düzeyi durumları açısından farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sekiz alt problem ele alınmıştır.

4.1.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo-9: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Saldırganlık	Kız	293	124.35	22.08	5.34*	.000
	Erkek	255	133.50	17.32		
Algılanan Sosyal Destek	Kız	293	61.55	15.17	-.46	0.640
	Erkek	255	60.96	14.43		
Öznel İyi Oluş	Kız	293	127.65	23.55	1.34	.179
	Erkek	255	130.18	20.14		

*P<.05

Tablo-9 incelendiğinde kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının 124.35 erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının ise 133.50 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t=5.34$, $p<0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulguya göre orta öğretimde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının aynı dönemdeki kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

Kız öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalamasının 61.55 erkek öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalamasının ise 60.96 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t= -.46$, $p>0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermektedir.

Kız öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalamasının 127.65 erkek öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalamasının ise 130.18 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t= 1.34, p>0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermektedir.

4.1.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 10'da, varyans analizi sonuçları ise Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo-10: Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri

	Yaş	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	14 Yaş	37	119.86	24.20
	15 Yaş	113	128.21	22.52
	16 Yaş	145	128.67	19.43
	17 Yaş	158	131.44	19.64
	18 Yaş	95	127.68	18.73
Algılanan Sosyal Destek	14 Yaş	37	61.81	13.50
	15 Yaş	113	61.84	15.29
	16 Yaş	145	60.42	14.34
	17 Yaş	158	60.79	15.04
	18 Yaş	95	62.52	15.30
Öznel İyi Oluş	14 Yaş	37	134.89	22.12
	15 Yaş	113	131.92	23.27
	16 Yaş	145	127.06	22.95
	17 Yaş	158	126.92	22.12
	18 Yaş	95	128.67	18.29

Tablo 10 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puanı ortalamasının 131.44 ile 17 yaşında olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 128.67 puan ortalaması ile 16 yaş grubu, 128.21 puan ortalaması ile 15 yaş grubu, 127.68 ortalama ile 18 yaş grubu ve 119.86 puan ortalaması ile 14 yaş grubu izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalama 62.84 ile 18 yaşında olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 61.84 puan ortalaması ile 15 yaş grubu, 61.81 puan ortalaması ile 14 yaş grubu, 60.79 puan ortalaması ile 17 yaş grubu ve 60.42 puan ortalaması ile 16 yaş grubu izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalaması 134.84 ile 14 yaşında olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla, 131.92 puan ortalaması ile 15 yaş grubu, 128.67 puan ortalaması ile 18 yaş grubu, 127.06 puan ortalaması ile 16 yaş grubu ve 126.92 puan ortalaması ile 17 yaş grubu izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo-11: Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	4203.37	4	1050.843	2.526*	.040
	Grup İçi	225922.614	543	416.064		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	335.657	4	83.914	.380	.823
	Grup İçi	119931.501	543	220.868		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	3468.290	4	867.072	1.794	.129
	Grup İçi	262480.265	543	483.389		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü

varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir (F=2.526, $p < .05$). Ortaöğretim ğrencilerinin algılanan sosyal destek (F=.380, $p > .05$) ve öznel iyi oluş (F=1.174, $p > .05$) leğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade etmediği görülmektedir. Saldırđanlık leğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo-12: Ortaöğretim ğrencilerinin Yaşa Göre Saldırđanlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalamalar Arası Fark(I-J)	p
14 Yaş	15 Yaş	-8.34	.196
	16 Yaş	-8.81	.132
	17 Yaş	-11.58*	.017
	18 Yaş	-7.81	.278
15 Yaş	16 Yaş	-.46	1.000
	17 Yaş	-3.23	.699
	18 Yaş	.52	1.000
16 Yaş	17 Yaş	-2.77	.762
	18 Yaş	.99	.996
17 Yaş	18 Yaş	3.76	.614

* $P < .05$

Ortaöğretim ğrencilerinin yaşa göre saldırđanlık puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, 14 yaşında olan öğrencilerle 17 yaşında olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göreyse 17 yaşında olan öğrencilerin saldırđanlık puan ortalaması 14 yaşındakilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenbilir.

4.1.3. Ortaöğretim ğrencilerinin Saldırđanlık, Algılanan Sosyal Destek ve znel İyi Oluş Puanlarının Sınıfa Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim ğrencilerinin saldırđanlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının sınıfa göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek

yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 13'te, varyans analizi sonuçları ise Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo-13: Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınıfa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri

	Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	1.Sınıf	146	128.13	23.57
	2.Sınıf	144	126.48	19.35
	3.Sınıf	138	129.94	17.43
	4.Sınıf	120	130.21	21.12
Algılanan Sosyal Destek	1.Sınıf	146	62.47	13.62
	2.Sınıf	144	59.47	15.50
	3.Sınıf	138	60.94	15.07
	4.Sınıf	120	62.37	15.30
Öznel İyi Oluş	1.Sınıf	146	132.00	23.72
	2.Sınıf	144	128.43	22.46
	3.Sınıf	138	128.84	20.76
	4.Sınıf	120	125.43	20.53

Tablo 13 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puanı ortalamasının 130.21 ile lise 4.sınıf öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 129.94 puan ortalaması ile lise 3.sınıf, 128.13 puan ortalaması ile lise 1. sınıf ve 126.48 puan ortalaması ile lise 2.sınıf öğrencileri izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalama 62.47 ile lise 1.sınıf öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 62.37 puan ortalaması ile lise 4.sınıf, 60.94 puan ortalaması ile lise 3.sınıf ve 59.47 puan ortalaması ile lise 2.sınıf öğrencileri izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalama 132.00 ile lise 1.sınıf öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 128.84 puan ortalaması ile lise 3.sınıf, 128.43 puan ortalaması ile lise 2.sınıf ve 125.43 puan ortalaması ile lise 4.sınıf öğrencileri izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıfa göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo-14: Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınıfa Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	1236.850	3	412.283	.980	.402
	Grup İçi	228889.135	544	420.752		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	836.013	3	278.671	1.269	.284
	Grup İçi	119431.146	544	219.543		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	2880.165	3	960.055	1.985	.115
	Grup İçi	263068.390	544	483.582		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık (F=.980, p>.05), algılanan sosyal destek (F=1.269, p>.05) ve öznel iyi oluş (F=1.985, p>.05) ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının sınıfa göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade etmediği görülmektedir.

4.1.4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin

betimsel istatistikler Tablo 15'de, varyans analizi sonuçları ise Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo-15: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan $\bar{x}$, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri

	Gelir Aralığı	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	0-1000 TL	157	124.87	20.33
	1000-2000 TL	197	128.51	20.10
	2000 TL veya Daha Fazla	194	131.73	20.64
Algılanan Sosyal Destek	0-1000 TL	157	61.21	15.01
	1000-2000 TL	197	59.49	14.33
	2000 TL veya Daha Fazla	194	63.14	15.01
Öznel İyi Oluş	0-1000 TL	157	127.63	23.32
	1000-2000 TL	197	129.61	21.78
	2000 TL veya Daha Fazla	194	129.01	21.31

Tablo 15 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puan ortalamasının 131.73 ile ailesinin aylık ortalama gelir düzeyi 2000 Tl veya üzerinde olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 128.51 ortalama ile 1000-2000 Tl aile gelir durumuna sahip olan öğrenci grubu ve 124.87 ortalama ile 0-1000 Tl aile gelir durumuna sahip öğrenci grubu izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalamanın 63.14 ile ailesinin aylık ortalama gelir düzeyi 2000 Tl veya üzerinde olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 61.21 ortalama ile 0-1000 Tl aile gelir durumuna sahip olan öğrenci grubu ve 59.49 ortalama ile 1000-2000 Tl aile gelir durumuna sahip öğrenci grubu izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalamanın 129.61 ile ailesinin aylık ortalama gelir düzeyi 1000-2000 TL olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 129.01 ortalama ile 2000 TL veya üzerinde aile gelir durumuna sahip olan öğrenci grubu ve 127.63 ortalama ile 0-1000 TL aile gelir durumuna sahip öğrenci grubu izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin gelir düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo-16: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	4078.035	2	2039.018	4.916*	.008
	Grup İçi	226047.950	545	414.767		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	1304.608	2	652.304	2.988	.051
	Grup İçi	118962.551	545	218.280		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	353.322	2	176.661	.363	.696
	Grup İçi	265595.233	545	487.331		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin gelir düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir (F=4.916, p<.05). Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek (F=2.988, p>.05) ve öznel iyi oluş (F=.363, p>.05) ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin gelir düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade etmediği görülmektedir. Saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre

farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo-17: Ortaöğretim Öğrencilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Saldırganlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(D)Gelir Aralığı	(J) Gelir Aralığı	Ortalamalar Arası Fark(I-J)	p
0-1000 TL	1000-2000 TL	-3.63	.218
	2000 TL veya daha fazla	-6.85*	.005
1000-2000 TL	2000 TL veya daha fazla	-3.21	.264

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin ailenin gelir düzeyine göre saldırganlık puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, ailesinin aylık ortalama geliri 0-1000 TL aralığında olan öğrencilerle ailesinin aylık ortalama geliri 2000 TL veya daha fazla olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göreyse aile aylık ortalama geliri 2000 TL veya daha fazla olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması aile aylık ortalama geliri 0-1000 TL aralığında olan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.1.5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının barınma durumuna göre farklılaşım farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo-18: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Barınma Yeri	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Saldırganlık	Ailenin Yanı	421	129.91	20.83	2.720*	.007
	Pansiyon,Yurt vb.	127	124.29	18.84		
Algılanan Sosyal Destek	Ailenin Yanı	421	61.45	14.58	.504	.614
	Pansiyon,Yurt vb.	127	60.70	15.65		
Öznel İyi Oluş	Ailenin Yanı	421	129.01	22.09	.347	.729
	Pansiyon,Yurt vb.	127	128.23	21.98		

*P<.05

Tablo-18 incelendiğinde okul döneminde ailenin yanında kalan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının 129.91, okul döneminde pansiyon, yurt vb. de kalan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının ise 124.29 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t=2.720$, $p<0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulguya göre, okul döneminde ailenin yanında kalan öğrencilerin saldırganlık puanlarının okul döneminde pansiyon, yurt vb. de kalan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

Okul döneminde ailenin yanında kalan öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalamasının 61.45 okul döneminde pansiyon, yurt vb. de kalan öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalamasının ise 60.70 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t=.504$, $p>0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermektedir.

Okul döneminde ailenin yanında kalan öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalamasının 129.01 okul döneminde pansiyon, yurt vb. de kalan öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalamasının ise 128.23 olduğu görülmektedir. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değeri ($t = .347$, $p > 0.05$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermektedir.

4.1.6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının akademik başarılarını algılamalarına göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 19’da, varyans analizi sonuçları ise Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo-19: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden

Alınan n, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri

	Başarı Algısı	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	Başarılı	206	123.76	20.57
	Başarısız	103	135.99	18.24
	Ne Başarılı	239	129.61	20.36
	Ne Başarısız			
Algılanan Sosyal Destek	Başarılı	206	63.64	13.17
	Başarısız	103	54.60	17.01
	Ne Başarılı	239	62.12	14.37
	Ne Başarısız			
Öznel İyi Oluş	Başarılı	206	135.92	21.07
	Başarısız	103	114.99	20.43
	Ne Başarılı	239	128.68	20.72
	Ne Başarısız			

Tablo 19 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puan ortalamasının 135.99 ile kendini başarısız olarak algılayan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 129.61 ortalama ile kendini ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrenci grubu ve 123.76 ortalama ile kendini başarılı algılayan öğrenci grubu izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalamanın 63.64 kendini başarılı algılayan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 62.12 ortalama ile kendini ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrenci grubu ve 54.60 kendini başarısız olarak algılayan öğrenci grubu izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalamanın 135.92 kendini başarılı algılayan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 128.68 ortalama ile kendini ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrenci grubu ve 114.99 kendini başarısız olarak algılayan öğrenci grubu izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının akademik başarılarını algılamalarına göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo-20: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	10681.368	2	5340.684	13.264*	.000
	Grup İçi	219444.618	545	402.651		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	5914.083	2	2957.041	14.093*	.000
	Grup İçi	114353.076	545	209.822		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	30109.824	2	15054.912	34.790*	.000
	Grup İçi	235838.731	545	432.732		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ($F=13.264$, $p < .05$), algılanan sosyal destek ($F=14.093$, $p < .05$) ve öznel iyi oluş ($F=34.790$, $p < .05$) ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının akademik başarılarını algılamalarına göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir. Ortaya çıkan farklılıkların kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo-21: Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I)Başarı Algısı	(J) Başarı Algısı	Ortalamalar Arası Fark(I-J)	p
Saldırganlık	Başarılı	Başarısız	-12.22*	.000
	Başarısız	Ne Başarılı Ne Başarısız	-5.84*	.006
		Ne Başarılı Ne Başarısız	6.37*	.020
Algılanan Sosyal Destek	Başarılı	Başarısız	-9.03*	.000
	Başarısız	Ne Başarılı Ne Başarısız	1.51	.516
		Ne Başarılı Ne Başarısız	-7.52*	.000
Öznel İyi Oluş	Başarılı	Başarısız	20.93*	.000
	Başarısız	Ne Başarılı Ne Başarısız	7.24*	.001
		Ne Başarılı Ne Başarısız	-13.69*	.000

* $P < .05$

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarılarını algılamalarına göre saldırganlık puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, kendini başarılı olarak algılayan öğrencilerle, kendini başarısız ve ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu, ayrıca kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerle kendini ne başarılı ne başarısız olarak algılayan öğrenciler arasındaki farkın da .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının kendini başarılı ve ne başarılı ne başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı

şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir. Buna ek olarak kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasıysa kendini ne başarılı ne başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu da söylenebilir.

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarılarını algılamalarına göre algılanan sosyal destek puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, kendini başarılı olarak algılayan öğrencilerle kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu, ayrıca kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerle kendini ne başarılı ne başarısız olarak algılayan öğrenciler arasındaki farkın da .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, kendini başarılı olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalaması kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, kendini ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal destek puan ortalamasının kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu da söylenebilir.

Ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarılarını algılamalarına göre öznel iyi oluş puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu ise, kendini başarılı olarak algılayan öğrencilerle kendini başarısız ve ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu, ayrıca kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerle kendini ne başarılı ne başarısız olarak algılayan öğrenciler arasındaki farkın da .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göreyse, kendini başarılı olarak algılayan öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalaması kendini başarısız ve ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, kendini ne başarılı ne de başarısız olarak algılayan öğrencilerin öznel iyi oluş puan ortalamasıysa kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu da söylenebilir.

4.1.7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının anne eğitim düzeyine göre farklılaşım farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 22’de, varyans analizi sonuçları ise Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo-22: Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan $\bar{X}$ ve Ss Değerleri

Anne Eğitim				
	Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	İlkokul Mezunu	272	127.39	20.28
	Ortaokul Mezunu	132	127.06	20.20
	Lise Mezunu	86	132.39	21.90
	Üniversite Mezunu	58	132.24	19.50
Algılanan Sosyal Destek	İlkokul Mezunu	272	60.25	14.57
	Ortaokul Mezunu	132	62.15	14.42
	Lise Mezunu	86	61.23	14.79
	Üniversite Mezunu	58	64.17	16.74
Öznel İyi Oluş	İlkokul Mezunu	272	128.79	21.96
	Ortaokul Mezunu	132	129.73	21.35
	Lise Mezunu	86	126.74	22.91
	Üniversite Mezunu	58	130.03	23.06

Tablo 22 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puan ortalamasının 132.39 ile anne eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 132.24 ortalama ile anne eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrenci grubu, 127.39 ortalama ile anne eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu ve

127.06 ortalama ile anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalamanın 64.17 ile anne eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 62.15 ortalama ile anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrenci grubu, 61.23 ortalama ile anne eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrenci grubu ve 60.25 ortalama ile anne eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalamanın 130.03 ile anne eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 129.73 ortalama ile anne eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrenci grubu, 128.79 ortalama ile anne eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu ve 126.74 ortalama ile anne eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo-23: Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	2714.174	3	904.725	2.164	.091
	Grup İçi	227411.812	544	418.036		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	871.890	3	290.630	1.324	.266
	Grup İçi	119395.269	544	219.477		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	566.653	3	188.884	.387	.762
	Grup İçi	265381.902	544	487.834		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ($F=2.164$, $p>.05$), algılanan sosyal destek ($F=1.324$, $p>.05$) ve öznel iyi oluş ($F=.387$, $p>.05$) ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade etmediği görülmektedir.

4.1.8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmıştır. Gruplara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 24’te, varyans analizi sonuçları ise Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo-24: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek Ve Öznel İyi Oluş Ölçeğinden Alınan n, X ve Ss Değerleri

		Baba Eğitim			
		Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss
Saldırganlık	İlkokul Mezunu		170	125.55	21.47
	Ortaokul Mezunu		131	126.32	20.37
	Lise Mezunu		132	132.48	19.11
	Üniversite Mezunu		115	131.30	19.92
Algılanan Sosyal Destek	İlkokul Mezunu		170	59.08	14.88
	Ortaokul Mezunu		131	63.37	13.14
	Lise Mezunu		132	61.68	15.32
	Üniversite Mezunu		115	61.69	15.72
Öznel İyi Oluş	İlkokul Mezunu		170	126.43	22.19
	Ortaokul Mezunu		131	130.65	20.36
	Lise Mezunu		132	128.64	22.36
	Üniversite Mezunu		115	130.51	23.21

Tablo 24 incelendiğinde en yüksek saldırganlık puan ortalamasının 132.48 ile baba eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 131.30 ortalama ile baba eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrenci grubu, 126.39 ortalama ile baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrenci grubu ve 125.55 ortalama ile baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Algılanan sosyal destek puan ortalamasında, en yüksek ortalamanın 63.37 ile baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 61.69 ortalama ile baba eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrenci grubu, 61.68 ortalama ile baba eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrenci grubu ve 59.08 ortalama ile baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Öznel iyi oluş puan ortalamasında ise, en yüksek ortalamanın 130.65 ile baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Onları sırasıyla 130.51 ortalama ile baba eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrenci grubu, 128.64 ortalama ile baba eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrenci grubu ve 126.43 ortalama ile baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan öğrenci grubu izlemektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo-25: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	df	KO	F	p
Saldırganlık	Gruplar Arası	5092.110	3	1697.370	4.103*	.007
	Grup İçi	225033.875	544	413.665		
	Toplam	230125.985	547			
Algılanan Sosyal Destek	Gruplar Arası	1431.444	3	477.148	2.184	.089
	Grup İçi	118835.715	544	218.448		
	Toplam	120267.159	547			
Öznel İyi Oluş	Gruplar Arası	1742.22	3	580.743	1.196	.311
	Grup İçi	264206.326	544	485.673		
	Toplam	265948.555	547			

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir (F=4.103, p< .05). Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek (F=2.184, p>.05) ve öznel iyi oluş (F=1.196, p>.05) ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin gelir düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu F değerinin anlamlı bir farkı ifade etmediği görülmektedir. Saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçları Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo-26: Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık Puanlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I)Baba Eğitim Düzeyi	(J) Baba Eğitim Düzeyi	Ortalamalar Arası Fark(I-J)	p
İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	-.76	.988
	Lise Mezunu	-6.93*	.018
	Üniversite Mezunu	-5.75	.090
Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	-6.16	.988
	Üniversite Mezunu	-4.98	.222
Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	1.18	.969

*P<.05

Ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre saldırganlık puanlarına ilişkin farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucu, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerle babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, babası lise mezunu olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasının babası ilkokul mezunu olan öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Karşılıklı İlişkilerine Ait Bulgular

Bu kısımda; ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının karşılıklı ilişkilerine ait üç alt problem ele alınmıştır.

4.2.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile algılanan sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına anlamak için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonucu Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo-27: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

		Algılanan Sosyal Destek
	N	548
Saldırganlık	r	-.170*
	p	.000

*P<.05

Tablo 27 incelendiğinde, ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile algılanan sosyal destek puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan

.05 düzeyinde negatif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r=-.170$, $p<.05$). Bu sonuca göre ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanları düştükçe saldırganlık puanlarının yükseldiği söylenebilir.

4.2.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasında Anlamli Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile öznel iyi oluş puanları arasında anlamli bir ilişki olup olmadığına anlamak için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonucu Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo-28: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

		Öznel İyi Oluş
	N	548
Saldırganlık	r	-.403*
	p	.000

* $P<.05$

Tablo 28 incelendiğinde, ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile öznel iyi oluş puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan .05 düzeyinde negatif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r=-.403$, $p<.05$). Bu sonuca göre ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanları düştükçe saldırganlık puanlarının yükseldiği söylenebilir.

4.2.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasında Anlamli Bir İlişki Olup Olmadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek ile öznel iyi oluş puanları arasında anlamli bir ilişki olup olmadığına anlamak için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonucu Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo-29: Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

		Algılanan Sosyal Destek
	N	548
Öznel İyi Oluş	r	.480*
	p	.000

*P<.05

Tablo 29 incelendiğinde, ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek ile öznel iyi oluş puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan .05 düzeyinde pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r=.480$, $p<.05$). Bu sonuca göre ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanları arttıkça öznel iyi oluş puanlarının yükseldiği söylenebilir.

4.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarını, Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Anlamli Olarak Yordayıp Yordamadığına Ait Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarını, öznel iyi oluş düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeylerinin anlamli olarak yordayıp yordamadığını belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarının yordayıcılarına ait bulgular Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo-30: Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Yordayıcıları

Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	B	S. Hata	β	p
Sabit	.404	.163	176.139	4.916		.000
Öznel İyi Oluş			-389	.042	-.418	.000
Algılanan Sosyal Destek			.042	.062	.030	.497

Tablo-30'da görüldüğü gibi yapılan çoklu regresyon analizinde öznel iyi oluş ve algılanan sosyal destek, saldırganlığın %16'sını [$F_{(2,545)} = 53.209$; $p < .01$] açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerin modele katkıları değerlendirildiğinde öznel iyi oluş'un ($\beta = -.418$, $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı olduğu, algılanan sosyal desteğin ($\beta = .030$, $p > .05$) ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumuna Ait Tartışma ve Yorum

Bu bölümde; ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf, aile gelir düzeyi, barınma, akademik başarıyı algılama ve anne-baba eğitim düzeyi durumları açısından farklılaşp farklılaşmadığına ait bulguların tartışılmasına ve yorumuna yer verilmiştir.

5.1.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerin saldırganlık puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan bu Araştırmada saldırganlık puanının erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmada saldırganlık puanının erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgu ortaöğretimde öğrenim gören erkek öğrencilerin aynı dönemdeki kız öğrencilerden daha saldırgan ve şiddet içeren tutum ve davranışlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Başaran (2008) ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ortaya koymak ve saldırganlık düzeylerinin lise türlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha saldırgan olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Haskan (2009) ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal desteği incelediği araştırmasında erkek ergenlerin kızlara göre daha saldırgan olduğunu bulmuştur. Günaydın (2008) ortaöğretim kurumları öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin aile ortamı ve benlik imgesi ile ilişkisini incelediği araştırmasında erkek öğrencilerinin saldırganlık puanlarının anlamlı bir şekilde kız öğrencilerden daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu bulgusunu elde etmiştir. Avcı ve Kelleci (2015) lise öğrencilerinde öfke, saldırganlık ve ruhsal belirtiler arasındaki

ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında fiziksel saldırganlığın erkek öğrenciler lehine farklılaştığı bulgusuna ulaşmışlardır. Çalışmada elde edilen bulgu bu araştırmadaki bulgularla paralellik göstermektedir. Doğan (2001) farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip ergenlik çağındaki kız ve erkek ergenlerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada kız öğrencilerin erkeklerden daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu da araştırmada elde edilen bulguyla farklılık göstermektedir. Bu araştırmada ve diğer araştırmaların çoğunda erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşılmasında; Türk toplumunun erkeklere ve kızlara farklı roller biçmesi, farklı kurallara göre beklenti içine girmesi etkili olabilir. Erkek rolü daha aktif, girişken bir görünüme sahipken, kadın rolü daha sakin, çekingen ve yumuşak başlı olmayı gerektirmektedir; bu nedendir ki erkekler toplumsal ve kültürel beklentiler doğrultusunda kızlara oranla daha çok saldırganlık gösterebilirler (Öz, 2007).

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerin algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları algılanan sosyal desteğin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Demirtaş (2007), Ceran (2010) ve Akkaya (2011)' nın çalışmalarında elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Son yıllarda aileler çocuklarına maddi ve manevi destek sağlamada cinsiyet göre ayırım yapmamaktadır. Bu da çocuklar arası ayırımın geçmiş yıllara göre azaldığını göstermektedir. Hem son yıllarda kız çocuklarının okullaşma oranının artması, hem de eğitimcilerin cinsiyet ayırımı yapılmaması konusundaki çalışmaları böyle bir istendik durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu araştırmada ve önceki araştırmalarda (Demirtaş, 2007; Ceran, 2010 ve Akkaya, 2011) elde edilen sonuçlar da bu durumu destekler niteliktedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerin öznel iyi oluş puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada bu sonucun elde edilmesi istendik bir durumdur. Çünkü; bireylerin cinsiyete göre öznel iyi oluşları istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Tuzgöl (2004), Özen (2005), Çelik

(2008), Saygın (2008) ve Kartal (2013)' in çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Geçmişten yakın tarihe kadar erkekler toplumun yüklediği rol ve sorumluluklara göre isteklerine ve hedeflerine kızlara göre daha kolay ulaşmaktaydı. Ancak 21. yüzyılda çağın gelişen ve değişen şartları kızların da isteklerine ve hedeflerine erkekler gibi kolay ulaşmasına olanak tanımıştır. Bu durum da kız ve erkeklerin mutlulukları arasında çok fazla farklılıkların kalmamasına yol açmış olabilir. Hem bu çalışmada hem de önceki çalışmalarda elde edilen bulgular da bu çıkarımı destekler niteliktedir.

5.1.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları saldırganlığın yaşa göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Araştırmada 14-17 yaş arasında saldırganlık puanlarının farklılaştığı bulgusu elde edilmiştir. 17 yaşında olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması 14 yaşındakilerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgu Özkatarıkaya (2010) ve Yılmaz (2013)'in çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Yaş seviyesi yüksek olan bireyler kendilerinde yüksek statü algısı oluşturmakta ve bu algıdan dolayı bireylerde güç kontrol isteği oluşmaktadır. Bu algıdan ve istekten dolayı da yaş yükseldikçe lise dönemindeki öğrenciler daha çok saldırganca tutum ve davranışlar sergilemektedir. Çalışmadan elde edilen bulgu da bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları algılanan sosyal desteğin yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Akdoğan (2012)'in elde ettiği bulguyla paralellik göstermektedir. Son yıllarda bireyler için sosyal destek kaynağı olan aile, toplum, çevre gibi etkenlerin bireylere destek olurken yaş kriterini dikkate almadığı

gözlemlenmektedir. Bunun yerine toplumda bireylerin kendini iyi ifade etmesi, dikkat çekiyor olması vb. etkenlerin yaşının büyük ve küçük olması etkenine göre daha çok sosyal desteği artırdığı gözlemlenmektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Şahin ve Karabeyoğlu (2010) ve Topuz (2013)'un çalışmalarında elde ettiği bulguyla paralellik göstermektedir. Hem bu çalışma hem de daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgulara göre öznel iyi oluş üzerinde yaş faktörünün anlamlı bir etkisi yoktur. Bireylerin mutlulukları yaştan daha ziyade başka değişkenlerden etkilenmektedir. Bu değişkenlerin toplumun ekonomik ve refah seviyesi, bireyin yaşadığı sosyal çevre gibi değişkenler olduğu söylenebilir.

5.1.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Sınıfa Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları saldırganlığın sınıfa göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Başaran (2008), araştırmasında saldırganlığın sınıfa göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Yılmaz da (2008) çalışmasında saldırganlığın sınıfa göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Çalışmada elde edilen bulgu, bu bulgularla paralellik göstermektedir. Bu çalışmada sınıf seviyesi yükseldikçe saldırganlık puan ortalamasının arttığı görülse de, son yıllarda okullarda değişen şartlardan dolayı sınıf seviyesinin öğrencilerin saldırgan davranış ve tutum sergilemeleri üzerinde fazla etkisinin olmadığını göstermektedir. Daha önceki çalışmalar (Başaran, 2008; Yılmaz, 2008) ve bu çalışmada elde edilen sonuçlar da sınıf seviyesinin saldırganlığın üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma

bulguları algılanan sosyal desteğin sınıfa göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Saygın (2008) ve Çevik (2012)'in çalışmalarındaki bulgusu ile paralellik göstermektedir. Algılanan sosyal desteğin artırıcı veya azaltıcı faktörleri genellikle çevresel olduğu için bireyin sınıf seviyesi algılanan sosyal destek üzerinde pek fazla etkili olmamaktadır. Bundan dolayı bireyin üst sınıfta veya alt sınıfta olmasının çevreden gelecek desteği çok fazla etkilemediği şeklinde yorum yapılabilir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun sınıfa göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Çelik (2008), Çevik (2010) ve Kartal (2013) 'ın çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Bireylerin sınıf seviyesinin artması veya azalması bireylerin mutluluklarını veya öz doyumlarını etkileyen bir faktör olmadığı için öznel iyi oluş da sınıf seviyesinden önemli ölçüde etkilenmemektedir. Hem bu çalışmada hem daha önceki çalışmalarda (Çelik, 2008; Çevik, 2010 ve Kartal, 2013) elde edilen veriler de bu yorumu destekler niteliktedir.

5.1.4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları saldırganlığın ailenin sosyo ekonomik durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Araştırmada ailesinin aylık ortalama geliri 0-1000 TL aralığında olan öğrencilerle ailesinin aylık ortalama geliri 2000 TL veya daha fazla olan öğrencilerin puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu bulunmuştur. Saldırganlık aile aylık ortalama geliri 2000 TL veya daha fazla olan öğrencilerin lehine anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu bulgu Kaya (2013), Koşan (2015) ve Doğan (2001)'in çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha saldırgan olmasında ailenin öğrenciye daha çok imkân tanınmasından ve bunun sonucunda da öğrencinin kendini daha özgüvenli

hissedip daha korkusuzca davranışlar sergilemeye meyilli olması etkilidir şeklinde açıklanabilir. Bu çalışmada ve önceki çalışmalarda (Doğan, 2001; Kaya, 2013 ve Koşan, 2015) elde edilen bulgular da bu kanıyı destekler niteliktedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır ve araştırma sonucunda algılanan sosyal desteğin ailenin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı elde edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgu Demirtaş (2007) ve Ustabaş (2011)'in çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Son yıllarda Türk toplumunda, bireylerin ihtiyaç duyduğu sosyal desteği kendilerinde hissetmelerinde ailelerin ekonomik durumunun yüksek ya da düşük olmasının etkili olmadığı görülmektedir. Ailelerin ekonomik durumundan daha ziyade bilinçli ve eğitilmiş olması çocuklarına daha fazla destek olmasına ve onlarla vakit geçirmesine yol açmaktadır. Bu çıkarımı yapılan çalışmalar (Demirtaş, 2007 ve Ustabaş, 2011) ve bu çalışmadaki sonuç desteklemektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun ailenin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Şahin ve Karabeyoğlu (2010) ve Topuz (2013)'un çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Bireyler için parasal faktörler her zaman mutluluk artırıcı olmamaktadır. Bireylerin ailelerinin veya kendilerinin ekonomik anlamda yüksek düzeylere sahip olmalarının mutluluk ve öz doyumunu dolayısıyla da öznel iyi oluşu doğrudan etkilemediği görülmektedir. Bu çalışmada ve önceki çalışmalarda elde edilen sonuçlar da durumun bu şekilde olduğunu destekler niteliktedir.

5.1.5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Barınma Durumuna Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının barınma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları saldırganlığın barınma durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını

göstermektedir. Araştırmada okul döneminde ailenin yanında kalan öğrencilerin saldırganlıkları okul döneminde yurt, pansiyon vb. kalan öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Orpinas ve arkadaşları (Akt. Öztürk, 2008) ailesi ile birlikte yaşayan öğrencilerin ailesinden ayrı yaşayan öğrencilere göre daha yüksek saldırganlık gösterdiklerini bulmuşlardır. Bu bulgu araştırmada elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir. Okul döneminde ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin aileden ayrı yaşayan öğrencilere göre daha saldırgan olmasında, aileden ayrı yaşayan öğrencilerin devlet veya özel yurtlarda yatılı olarak okula devam ettiklerinden bir disiplin ve üzerlerinde bir sorumluluk hissetmeleri etkilidir şeklinde yorum yapılabilir. Ayrıca aileden ayrı yaşayan öğrenciler toplu bir ortamda yaşadıkları için toplulukta hangi kurallara uyulması gerektiğini ve o ortamda nelere dikkat edilmesi gerektiğini bilinçli veya farkında olmadan öğrenmektedirler. Bu durumda da okul döneminde ailesiyle yaşayan bireylere göre daha az saldırganca tutum ve davranışlar sergilemektedirler şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının barınma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları algılanan sosyal desteğin barınma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu, Özdemir (2013)'in çalışmasında elde ettiği bulguyla örtüşmektedir. Bireyler için sosyal destek kaynağı sadece aile olmadığı için bireylerin çoğu aileden göremediği desteği öğretmen, arkadaş gibi diğer sosyal destek sağlayıcılardan elde edebilmektedir. Aynı şekilde, liseyi yatılı olarak okuyan öğrenciler de okul döneminde hem yatılı okuduğu arkadaşlarından hem de öğretmenlerinden sosyal destek gördüğü için ailenin sosyal destek ihtiyacını doğrudan üzerlerinde çok hissetmemektedirler.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarında barınma durumuna düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun barınma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu, Şimşek (2010)'in çalışmasında elde ettiği bulguyla paralellik göstermektedir. Bireylerin mutlulukları ve özdoyumları okul döneminde okul başarısı, arkadaş ve öğretmenin takdirini kazanmak gibi çevresel faktörlerden daha fazla etkilendiği için, okul döneminde

ailenin yanında olup olmaması bireylerin mutluluk ve öz doyumlarını dolayısıyla da öznel iyi oluşlarını pek fazla etkilememektedir. Bu çalışmadan ve Şimşek (2010)'in çalışmasından elde edilen sonuç da bu yorumu desteklemektedir.

5.1.6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Akademik Başarılarını Algılamalarına Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının akademik başarılarını algılamaları durumuna göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır ve saldırganlığın akademik başarılarını algılama durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada saldırganlık kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerin lehine bulunmuştur. Bu bulgu Öz (2007) ve Öztürk (2008)'ün çalışmalarında elde ettikleri bulguyla paralellik göstermektedir. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin daha saldırgan olmasının nedeni, okul derslerinde veya herhangi bir alanda başarı gösterip kendine ifade edemeyen bireylerin saldırganlık ve şiddet uygulayarak kendilerini ifade etmeye çalışmalarıdır. Bireylerin, özellikle ergenlik önemindeki bireylerin fark edilme ihtiyacı vardır. Ders başarısını düşük görüp, fark edilmediğini hisseden bireyler de saldırganca tutum ve davranışlar göstererek kendilerini fark ettirmeye çalışmaktadırlar.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının akademik başarılarını algılamaları durumuna göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları algılanan sosyal desteğin akademik başarılarını algılama durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Kendini akademik olarak başarılı gören grubun kendini başarısız olarak gören gruba göre algılanan sosyal destek ortalaması daha yüksektir. Çalışmada elde edilen bulgu Karadağ (2007), Ustabaş (2011) ve Akkaya (2011)'nin çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Toplumun okul döneminde olan bireylerden beklentileri vardır. Bu beklentilerden birisi de okula devam eden bireylerin akademik olarak başarılı bir performans ortaya koymasındadır. Okulda başarılı olan bireyler başarıları ölçüsünde aileden, öğretmenlerden ve çevresindeki diğer kişilerden ilgi ve destek görmektedir. Bundan dolayıdır ki kendini başarılı olarak gören bireylerin, algıladıkları sosyal destek düzeyleri de o oranda yükselmektedir şeklinde yorum

yapılabilir. Bu çalışmada ve daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgular bu durumu desteklemektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının akademik başarılarını algılamaları durumuna göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır ve öznel iyi oluşun akademik başarıyı algılama durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgu, Tuzgöl (2004)'ün çalışmasında elde ettiği bulguyla paralellik göstermektedir. Bireyler için mutluluk kaynaklarından biri de yaptıkları işten elde ettikleri başarıdır. Okul ortamındaki bireyler içinse okul derslerinde başarılı olmak mutluluğu dolayısıyla da öznel iyi oluşu artıran bir faktördür şeklinde yorum yapılabilir. Çalışmada elde edilen bulgu kendini akademik olarak başarılı gören bireylerin öznel iyi oluşlarının da yüksek olduğunu göstermektedir.

5.1.7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır ve araştırma bulguları saldırganlığın anne eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Tuzgöl (1998), Ayan (2007), Asma (2008), Kurnaz (2009) ve Kılıçarslan (2009) çalışmalarında saldırganlığın anne eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada elde edilen sonuç bu araştırmalarla paralellik göstermektedir. Son yıllarda saldırganlık üzerinde anne eğitim düzeyinin pek fazla bir rolünün kalmadığı görülmektedir. Saldırganlık başka faktörlerden daha çok etkilenmektedir. Bu faktörler çevresel ve bireysel olabilmektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları algılanan sosyal desteğin anne eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Başer (2006) ve Akdoğan (2012)'in çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik

göstermektedir. Ergenlik döneminde aileden daha çok arkadaş ve öğretmen desteğinin bireyler için önemli olduğundan anne eğitim düzeyinin bireylerin sosyal desteğini artmasında ciddi bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada ve daha önceki çalışmalarda elde edilen sonuçlar bu durumu desteklemektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulguları öznel iyi oluşun anne eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgu Şahin (2011)'in çalışmasında elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir. Ergenlikte dönemdeki bireyler için mutluluk artırıcı veya azaltıcı faktörler çok farklılık göstermektedir. Bu faktörler; okul başarısı, arkadaş ve öğretmen desteği gibi pek farklı faktörler olabilmektedir. Annenin eğitim düzeyi ise lise dönemindeki ergenler için mutluluğu dolayısıyla da öznel iyi oluşu doğrudan etkileyen bir faktör değildir. Bu çalışmada ve Şahin (2011)'in çalışmasında elde edilen sonuçta bu durumu destekler niteliktedir.

5.1.8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşması olup olmadığı araştırılmıştır ve araştırmada saldırganlığın baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığını sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada saldırganlık babası lise mezunu olan öğrenciler lehine ve yüksek olarak bulunmuştur. Ağlamaz (2006) ve Şahin (2011) çalışmalarında saldırganlığın baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulmuşlardır. Araştırmada elde edilen bulgu, bu bulgularla paralellik göstermektedir. Araştırmada saldırganlığın baba eğitim durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur. Ortalamalar arasında da anlamlı fark baba eğitim düzeyi lise mezunu ve ilkokul mezunu olan gruplar arasında çıkmıştır. Öğrencilerin ailede babayı otorite görmesinden veya onu daha fazla örnek almasından dolayı baba eğitim düzeyi saldırganlık üzerinde etkili olabilmektedir. Bu çalışmada ve daha önceki çalışmalarda (Ağlamaz, 2006 ve Şahin 2011) elde edilen bulgu bu durumu destekler niteliktedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan sosyal destek puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır ve algılanan sosyal desteğin baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgu Başer (2006), Bayraktar (2011) ve Akdoğan (2012)'in çalışmalarında elde ettikleri bulgularla paralellik göstermektedir. Anne eğitim düzeyi gibi baba eğitim düzeyinin de bireylerin sosyal desteğinin artmasında ciddi bir etkisinin olmamasında ergenlik döneminde aileden daha çok arkadaş ve öğretmen desteğinin bireyler için daha önemli olması etkili olabilmektedir. Bu çalışmada ve daha önceki çalışmalarda (Başer, 2006; Bayraktar, 2011 ve Akdoğan, 2012) elde edilen sonuçlar bu durumu desteklemektedir.

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır ve öznel iyi oluşun baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgu Şahin (2011)'in çalışmasında elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir. Anne eğitim düzeyinin bireylerin öznel iyi oluşları üzerinde doğrudan etkili olmayan sebepleri aynı şekilde baba eğitim düzeyi için de geçerli olmaktadır.

5.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Puanlarının Karşılıklı İlişkilerine Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu bölümde ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş puan ortalamalarının arasındaki karşılıklı ilişkiye ait bulguların tartışılması ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

5.2.1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Algılanan Sosyal Destek Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada saldırganlıkla algılanan sosyal destek arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre sosyal desteği az gören öğrencilerin saldırganlık puanları da o yükselmektedir yorumu yapılabilir. Yalçın (2004) çalışmasında aileden destek düzeyi düştükçe saldırganlığın yükseldiği bulgusunu elde etmiştir. Ustabas (2011) çalışmasında algılanan sosyal destekle saldırganlık arasında negatif yönlü bir

ilişki bulmuştur Larsen ve Dehle (2007) çalışmalarında ailenin duygusal desteği ile ergenin saldırgan davranışları arasında ters yönde bir ilişki bulmuşlardır. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular araştırmada elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir.

Kendisine destek olan, ona yardımcı olan ve yanında olan kişiler olmayınca bireyler kendilerini farklı şekillerde ifade edebilmektedir. Saldırganlık da ortaöğretim öğrencilerinin kendilerini ifade ediş tarzlarından birisidir. Bu araştırmadaki bulgu da göstermiştir ki sosyal destek saldırganlığı azaltıcı bir role sahiptir.

Araştırmadan elde edilen sonuç, saldırganlığın azaltılmasında bireyler üzerinde sosyal desteğin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Hem bu araştırmadan hem de diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlar saldırganlık ve şiddet içeren olayların ve davranışların azaltılmasında saldırgan olan bireylere çevre, aile vb. tarafından destek olunması gerektiği sonucunu göstermektedir.

5.2.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada saldırganlıkla öznel iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin öznel iyi oluşu düştükçe saldırganlıkları da o oranda yükselmektedir yorumu yapılabilir. Literatür taramasında yurtiçinde direkt olarak öznel iyi oluş ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Kaukiainen vd. (2001) çalışmalarında saldırganlıkla iyi oluşun çeşitli türleri arasında anlamlı negatif yönlü ilişki bulmuşlardır. Ayrıca Günaydın'ın (2008) öznel iyi oluşa yakın bir kavram olan benlik imgesi ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında benlik imgesi ile saldırganlık arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgular araştırmada elde edilen bulguyu destekler nitelikte bulgulardır.

Araştırmada elde edilen bulguya dayanılarak; mutlu olan, kendine dönük değerlendirmesi olumlu olan ve kendini çoğu şey de iyi gören insanların başkasına saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar göstermediği; eşyaya, insana, herhangi bir canlıya zarar veren olaylara karışmadığı ve insanların fikir ve düşüncelerine saygı gösterdiği çıkarımında bulunulabilir.

5.2.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Puanları İle Öznel İyi Oluş Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada algılanan sosyal destekle öznel iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin algılan sosyal desteği arttıkça öznel iyi oluşları da oranda yükselmektedir yorumu yapılabilir. Literatür taramasında Vella-Brodrick (2008; Akt. Saygın, 2008), Saygın ve Arslan (2009) ve Çevik (2010) 'in çalışmalarında da algılanan sosyal destek ile öznel iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu bulgular da araştırmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırmada elde edilen bulguya göre; çevresindeki sosyal destek kaynaklarından bireylerin elde ettiği sosyal desteği arttığı oranda mutlulukları ve öz doyumları dolayısıyla da öznel iyi oluşlarının artmakta olduğu yorumu yapılabilir. Bireyler için mutluluk çevresindeki veya toplumdaki insanların desteğini, olurlu ve destek çıkmasını elde etmekle doğrudan ilişkilidir. Ondan dolayıdır ki sosyal destek oranı yüksek olan bireylerin bir problemi kolayca atlattığı ve kendini daha iyi hissettiği gözlemlenmektedir. Hem bu çalışmada hem de daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgular bu durumu destekler niteliktedir.

5.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarını, Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Anlamlı Olarak Yordayıp Yordamadığına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada saldırganlığı algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşun yordayıp yordamadığına bakılmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, öznel iyi oluş ve algılanan sosyal desteğin saldırganlığı açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yordayıcı değişkenlerden öznel iyi oluşun anlamlı olarak bir yordayıcı olduğu görülürken, algılanan sosyal desteğin ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada öznel iyi oluş ve algılanan sosyal desteğin saldırganlıkla ilişkisine bakılmış ve saldırganlıkla öznel iyi oluşun ilişki düzeyinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Yurt içinde literatüre bakıldığı zaman öznel iyi oluşun saldırganlığı yordayıp yordamadığına ait bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

Saldırganca tavırlar ortaya koyan bireylerin kendilerine yönelik olumlu algılarının, yaşam doyumlarının ve mutluluklarının düşük olduğu dolasıyla da öznel iyi oluşlarının düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumda da bu bireyler bu eksikliklerini başkalarına saldırganlık içeren tutum ve davranışlar göstererek gidermek istemektedir. Çalışmada elde edilen bulgu da bu kanıyı destekler niteliktedir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara ilişkin öne sürülen önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarının cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı, ancak algılanan sosyal desteklerinin ve öznel iyi oluşlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre erkeklerin kızlardan saldırganlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin yaşa göre farklılaştığı, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşlarının ise farklılaşmadığı bulunmuştur. Yaş grupları içinde en yüksek saldırganlık ortalamasının 17 yaş grubunda olduğu bulunmuştur.

Sınıf değişkenine göre saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ayrıca anne eğitim düzeyine göre de saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşun farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir.

Saldırganlığın ailenin gelir durumuna göre farklılaştığı, ancak algılanan sosyal desteklerinin ve öznel iyi oluşlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. En yüksek saldırganlık ortalamasına 2000 TL veya üzerinde aile gelir durumuna sahip öğrencilerin sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Orta öğretim öğrencilerinin barınma durumuna göre saldırganlıklarının farklılaştığı, ancak algılanan sosyal desteklerinin ve öznel iyi oluşlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Okul döneminde ailenin yanında olan öğrencilerin okul döneminde yurttan, pansiyonda vb. kalan öğrencilere göre saldırganlık ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Algılanan akademik başarıya göre saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşun farklılaştığı bulunmuştur. Kendini başarısız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık ortalaması en yüksek, kendini başarılı olarak gören

öğrencilerinse algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş ortalamalarının en yüksek olduğu bulunmuştur.

Baba eğitim düzeyine göre saldırganlığın anlamlı olarak farklılaştığı bulunurken, algılanan sosyal desteğin ve öznel iyi oluşun farklılaşmadığı bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi lise mezunu olan öğrencilerin saldırganlık ortalamaları en yüksek bulunmuştur.

Araştırmada saldırganlıkla algılanan sosyal destek arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlıkla öznel iyi oluş arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, algılanan sosyal destekle öznel iyi oluş arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, öznel iyi oluşun saldırganlığın bir yordayıcısı olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlara dayanılarak aşağıdaki öneriler öne sürülebilir.

1. Araştırmada cinsiyet değişkenine göre saldırganlığın anlamlı olarak farklılaşmakta olduğu ve erkeklerin daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre; toplumda bireylere eğitim, seminer ve konferans vb. verilirken cinsiyet farklılığını ön plana çıkaracak bir içerik oluşturulmadan bilgilerin aktarılması gerektiği şeklinde öneride bulunulabilir.
2. Algılanan akademik başarıya göre saldırganlık, algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşun anlamlı olarak farklılık ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerden akademik anlamda başarı beklentisinin yüksek olmasının olumsuz sonuçlar doğurabileceği hem öğretmenlere hem de ailelere psikolojik danışmanlardan tarafından verilen eğitimlerde ve seminerlerde vurgulanabilir.
3. Araştırmada baba eğitim düzeyine göre saldırganlığın anlamlı olarak farklılaşmakta olduğu bulunurken anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ülkemizde yapılan aile eğitimlerine ve seminerlere genellikle annelerin katılımı daha fazla olmakta iken, babalar daha az katılım

göstermektedir. Aile eğitimlerine ve seminerlerine babaların da daha fazla katılımı teşvik edilebilir.

4. Araştırmada algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşla saldırganlık arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre; bireylerin algıladıkları sosyal desteklerini ve öznel iyi oluşlarını artıracak etkinliklerin sayısı artırılmalıdır şeklinde öneride bulunulabilir.
5. Bu araştırmada saldırganlık; algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş cinsiyet, yaş, sınıf, barınma, anne-baba eğitim, akademik başarı algılama ve aile gelir durumu değişkenleri açısından ele alınmıştır. Yeni araştırmalarda anne-baba tutumu, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olunduğu, anne-baba birliktelik gibi değişkenler de dâhil edilebilir.
6. Araştırmada saldırganlığın algılanan sosyal destekle ilişkisine bakılmıştır. Bu konuda yapılacak araştırmalarda saldırganlıkla sosyal desteğin aile, toplum, öğretmen gibi alt boyutlarıyla ilişkisine de bakılabilir.
7. Araştırmada saldırganlıkla öznel iyi oluş arasındaki ilişki ele alınmıştır. Yapılacak çalışmalarda saldırganlığın benlik imgesi, psikolojik iyi oluş ve popülerlikle ilişkisine bakılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Örgenim Düzeyi Ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akdoğan, S.D. (2012). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Ergenlerin Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, S. ve Araz, A. (2010). *Anlaşmazlıkların Çözümü*. Ankara: Nobel.
- Akkaya, Ç. (2011). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Ve Öz-Duyarlık Düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitü, Sakarya.
- Aktaş, V., Şahin, D. ve Aydın O. (2005). Saldırgan Olan Ve Olmayan Çocuklarda Düşmanca Niyet Yükleme Yanlılığının Cinsiyete Bağlı Olarak İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 43-57.
- Asma, M. (2008). *Okullar Arası Karşılaşmalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Algılarının Sosyal-Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aspy, C., Oman, R. F., Vesely, S. K., McLeroy, K, Rodine, S. and Marshall L. (2004). Adolescent Violence: The Protective Effects Of Youth Assets. *Journal Of Counseling & Development*, 82(3), 268-276.
- Ateş, B. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Destek Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 30, 1-16.
- Avcı, D. ve Kelleci, M. (2015). Lise Öğrencilerinde Öfke, Saldırganlık Ve Ruhsal Belirtiler Arasındaki İlişki. *Sempozyum Dergisi*, 1(5), 34-42.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet Davranışı Gösteren Ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke Ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*.

- (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ay, İ. (2004). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulları İle Normal İlköğretim Okulları 2. Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Aydın, A. (2001). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Yayım.
- Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı
- Baltaş, Z. (1997). Televizyonda Şiddet Ve Çözüm Önerileri. *Reklam Verenler Dergisi*,69.
- Banaz, M. (1992). *Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Kaynakları Ve Stres İle Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Başaran, C. (2008). *Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Başer, Z. (2006). *Aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bayraktar, Ö. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri İle Duygusal Zekâları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bell, G. R. (2013). *Relational Aggression, Social Aggression, And Antisocial Personality Features: An Investigation Of Bullying Behavior In A Sample Of*

- Adolescent Offenders*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Duquesne University.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression* New York. *Mcgraw-Hill*, N. Y. 56-58.
- Bilgi, A. (2005). *Bilgisayar Oyunu Oynayan Ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon Ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Boysan, M. (2012). *Üniversite Öğrencilerinde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Başa Çıkma Stilleri Ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkilere Yönelik Bir Model Sınaması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozkurt, H. (2010). *İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bozkurt, Y. (2013). *Dershane Öğretmenlerinin İş Tatmini ve Yöneticilerden Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Burleson, M.S. (2002). *Aggression: Family and Sibling Correlates*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). University of Mississippi, Mississippi.
- Burroughs, L. W. (2012). *Relational Aggression And Popularity*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Wayne State University, Detroit.
- Canbay, H. (2010). *Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ceran, S. Ö. (2010). *İşgörence Algılanan Sosyal Destek İle Mesleki Tükenmişlik Ve İş Doyumu İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Cohen, S. ve Wills, T.A. (1985). Stres, Social Support And The Buffering Hypothesis. *Psychological Bultening*, 92, 257-310.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan Ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, H. Y. (1993). *12-22 Yaş Grubundaki Gençlerde Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Araştırması*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri, Bağlanma Tarzları Ve Kişilerarası Şemalarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, Ş. (2008). *Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarının Duygusal Zeka Açısından İncelenmesi*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetin, H. (2004). *Öğrenci Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları: Yaş Ve Cinsiyete Göre Bir İnceleme*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, H. (1991). *Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, N. (2010). *Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarını Yordayan Bazı Değişkenler*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çivildağ, A. (2011). *Üniversitelerdeki Öğretim Elemanlarının Psikolojik Taciz (Mobbing), İş Doyumu Ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri*.(Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çolakoğlu, F.F. ve Çolak, N. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Okul Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin

- İncelenmesi (Çorum İli Örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 26, 57-66.
- Demirtaş, A. S. (2007). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Ve Yalnızlık Düzeyleri İle Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dent, G. W. (2005). *Social Information Processing As An Explanation For The Relationship Between Attachment And Aggression In Early Adolescents*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). University Of Missouri-Kansas City, Kansas.
- Derman, M.T. (2011). *Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empatik Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dervent, F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri Ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575, <http://ehis.ebscohost.com> (Erişim tarihi: 05.06.2015)
- Diener, E. (2006). Frequently Asked Questions (FAQ's) ,About Subjective Well Being (Happiness and Life Satisfaction) ,<http://s.psych.uiuc.edu/~ediener/faq.html>(Erişim tarihi: 05.06.2015)
- Diener, E., Suh, E. & Oishi, S. (1997). Recent Findings On Subjective Wellbeing. *Indian Journal Of Clinical Psychology*, 24(1), 25- 41.
- Doğan, S. (2001). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Doğan, T. Ve Sapmaz, F. (2012). Kişilerarası İlişki Tarzları Ve Öznel İyi Oluş. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(3), 585-60.
- Dreger, D. (2010). *The Relationship Of Teacher Positivity To Physical And Relational Aggression İn The Classroom*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Temple University, Philadelphia.
- Duncan, R. (1999). Peer And Sibling Aggression. An Investigation Of İnter And Behaviors: Pieces Of A Puzzle. *Preventing School Failure*, 42(3), 135-142.
- Durak, N. (2006). *Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlıklarını Belirlemeye Yönelik Sosyal Uyum Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Efiliti, E. (2006). *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı Ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Perceived social support: Psychometric properties of the MSPSS in normal and pathological groups in a developing country. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 30, 121–126.
- Elmacı, F. (2006). Parçalanmış ve Bütünlüğünü Koruyan Aileye Sahip Ergenlerin Depresyon ve Uyum Düzeylerinde Sosyal Desteğin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 405-423.
- Eron, L. D. (1994). *Theories of aggression: From drives to cognitions*. In: Huesmann LR, editor. *Aggressive behavior: Current perspectives*. New York: Plenum.
- Eryılmaz, A. (2011). Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarıyla Aile Ortamları Arasındaki İlişki. *Aile Ve Toplum Dergisi*, 7, 93-101.
- Eryılmaz, A. (2009). Başa Çıkma Stratejilerinin Kişilik Özellikleriyle Ergen Öznel İyi Oluşu Arasındaki Aracı Rolü. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. A.Dönmez).Ankara: İmge Kitabevi.
- Froh, J.J., Yurkewicz, C. And Kashdan, T. B. (2009). Gratitude And Subjective Well-Being İn Early Adolescence Examining Gender Differences. *Journal Of Adolescence*, 32, 633-650.
- Fromm, E. (1973) *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*.(Çev: Ş. Alpogut). İstanbul: Payel.
- Geçtan, E. (2006). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (18. baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- George, M.L. (2003). *Aggression And Today's Youth: A Developmental Investigation Of Physical And Relational Aggression Occurring At School*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Bowling Green State University, Toledo.
- Gibbs, M. C. (2002). *The Role Of School Context In The Development Of Aggressive Behavior In Children*.(Degree Of Doctor Of Philosophy). Texas A&M University, Texas.
- Güleç, Y. (2002). *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, M. (2010). Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi. *TBB Dergisi*, 89, 355-372.
- Güloğlu, G. (2011). *Çatışan Öğrenciler İle Arabulucu Öğrencilerin Akran Arabuluculuk Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Günay, G. (2011). *Şiddet İçerikli Online Bilgisayar Oyunlarının İlköğretim Öğrencilerinden Saldırganlık Tepkileri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış

- yüksek lisans tezi). Çanakkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Günaydın, S. (2008). *Orta Öğretim Kurumları Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Aile Ortamı Ve Benlik İmgesi İle İlişkisi (Trabzon İli Örneği)*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Güven, İ. G. S. (2008). *Fen Ve Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Sosyometrik Statülerine Göre Öznel İyi Oluş Düzeyleri, Genel Sağlık Örüntüleri Ve Psikolojik Belirti Türleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Halıcı, P. (2005). *Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına Devan Eden Ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan 12-14 Yaş Grubu Çocuklarının Saldırganlık Eğilimleri İle Benlik Kavramlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversite/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Haskan, Ö. ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Haskan, Ö. (2009). *Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hasta, D. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları Ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1). 64-104.
- Hotaman, D. ve Yüksel Ş. F. (2009). Okulun Öğelerine Ve Bazı Değişkenlere Göre İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *New World Sciences Academy Education Sciences*, 4(3), 833-858.
- İlhan, T. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Uyumu Modeli: Yaşam Amaçları, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ve Öznel İyi Oluş*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- İşleroğlu, S. (2012). *Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Benlik Saygısı, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ve Duyguları İfade Etme Eğilimine Göre Yordanması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Jeong, E. J. (2011). *Advertising Effects And Aggression In Video Games : Effects Of Sensory Realism Cues On Brand Memory, Attitude, And Aggression Via Physiological Arousal, Affect, And Presence*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Michigan State University, Michigan.
- Joseph, B. D. (2008). *The Relationship Between Stress, Perceived Social Support, And Aggression Among College Students*. (Degree Master Of Social Work). California State University, California.
- Karaca, M. (2007). *Organizasyonlarda Saldırgan Davranışlara Maruz Kalma Ve Mağdurların Kişiliğiyle İlişkisi*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi*.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı). Ankara: Nobel
- Kartal, M. A. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş Ve İletişim Beceri Düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Björkqvist, K., Österman, K., Lahtinen, A., Kostamo, A., And Lagerstpetz, K. (2001). Overt And Covert Agression İn Work Settings İn Relation To The Subjektive Well-Being Of Employees. *Agression Behavior*, 27, 360-371.
- Kazdin, A. E. (1996). *Conduct Disorders İn Childhood And Adolescence*. U.S.A/Thousand Oaks: Sage.

- Kermen, U. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin İhtiyaç Doyumu Ve Özel İyi Oluş Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli,Ç. Ve Kepçeoğlu, A. (2008). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Klem, J. (2008). *The Impact Of Indirect Aggression On College Student Adjustment*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Auburn University, Auburn.
- Knoester C. ve Haynie D. L. (2005). Community Contex, Social İntegration İnto Family, And Youth Violence. *Journal Of Marriage And Family*, 67, 767-780.
- Kocabaşoğlu, N. (2000). Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet. (Editör: İ. Balcıoğlu). *Serotonin ve Şiddet*. İstanbul: Yüce Yayım.
- Koç, B. ve Kavas, A.B. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık, Kişilerarası Problem Çözme Becerileri, Kişilerarası İlişki Tarzları Ve İletişim Beceri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 783-799.
- Korkut, F. (2003). Saldırganlık Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Stresle Basa Çıkma Yolları. *Psikofarmakoloji Dergisi*, 11 (4), 279-288.
- Koşan, Y. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Facebook Kullanımının Narsizm Ve Saldırganlık Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van
- Kuhns, C. I. (2008). *The Effects Of Normative Classroom Aggression And Teacher Support On Changes In Ethnically Diverse Elementary Students' Aggression A Dissertation*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Texas A&M University, Texas.

- Kula, E. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri Ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurnaz, A. (2009). *Saldırganlık ve Akran Mağduriyetinin Çeşitli Değişkenler Acısından İncelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuru, E. (2000). Sporda Psikoloji. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Basımevi.
- Kuzucu, Y. (2008). *Küçükler İçin Büyüklere Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükköse, İ. Ve Bedel, A. (2015). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Sürekli Öfke, Öfke İfade Tarzları Ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *TSA Dergisi*, 3, 71-88.
- Larsen, D. And Dehle, C. (2007). Rural Adolescent Aggression And Parental Emotional Support. *Adolescence*, 42 (165), 25-50.
- Louidin,J.L., Loukas, A., & Robinson, S. (2003). Relational Aggression İn College Students: Examining The Roles Of Social Anxiety And Empathy. *Aggressive Behavior*, 29 (5), 430–439.
- Mazefsky, A.C & Farrell, D.A. (2005). The Role of Violence, Peer Provocation, Family Support, and Parenting Practices in the Aggressive Behavior of Rural Adolescent. *Journal of Child and Family Studies*, 14(1),71-85.
- Okanlı A. (1999). *Hemşirelik Öğrencilerinin Aile ve Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek İle Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi /Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Öğülmüş, S. (1995). Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık. Ankara Üniversitesi Basılmamış Araştırma Raporu, Ankara.

- Öz, E. S. (2007). *İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M. Ve Çakır, O. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarının Duygusal Düzenleme, Mizah, Sosyal Özyeterlik Ve Başaçıkma Davranışları İle Yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 325-345.
- Özdemir, İ. (2013). *Aile Yanında Yaşayan Ve Ailesinden Ayrı Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Kaygı Düzeyleri Ve Psikolojik Belirtiler Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, S. Ve Tepeli S. (2015). Okul Öncesi Çocuklarda Görülen Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 229-245.
- Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin Öznel İyi Oluş Düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, Ş. (2013). *Problemlili İnternet Kullanımının Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş İle Açıklanabilirliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özkatarkaya, E., (2010). *18-25 Yas Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres Ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Öztürk, N. (2008). *Orta Öğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Peker, A. ve Eroğlu, Y. (2015). Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek Ve Siber Zorbalığa Eğilim Arasındaki İlişkiler: Arkadaştan Ve Öğretmenden Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/37, 59-778.
- Polat, İ. (2009). *Ticaret Meslek Lisesi Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak İncelenmesi [İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği]*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sakarya, A.K. (2013). *Üniversitede Öğrenim Gören Gençlerde Flörtte Şiddet*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) .Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sarason, I.G, Sarason, B.R. Potter, E.H. And Antoni, M.R. (1985). Life Events, Social Support, Andiliness. *Psychosomatic Medicine*, 47(2), 156-163.
- Sargın, N. (2012). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Saygın, Y. Ve Arslan, C. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 28, 207-222.
- Saygın, Y. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Seder, J.P. and Oishi, S. (2009). Ethnic And Racial Homogeneity İn College Students Facebook Friendship Networks And Subjective Well-Being. *Journal of Personality*, 43(3), 438-443.
- Seligman, M.E.P. (2002). *Gerçek Mutluluk*. (Çev: S. K. Akbaş). Ankara: HYB Basım Yayın.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shenouda, N. T. (1989). *Cognitive-Behavior Therapy İn The Treatment Of Aggressive Behaviors With The Developmentally Disabled: A Comparative*

- Study*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). Fairleigh Dickinson University, New York.
- Siemers, E. E. (2006). *Children's Aggression At Recess: Examining The Relationship Between The Playground Environment, Aggressive Behavior, And Reports Of Worry*. (Degree Of Doctor Of Philosophy). University Of Nebraska, Nebraska.
- Solak, N. (2011). *Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi(Çorum İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, G. N. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş Ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şahin, H. (2004). *Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, H. M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şahin, H. (2011). *Lise Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik Ve Saldırganlık Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H., & Karabeyoğlu Akman, Y. (2010). Well-Being Of University Students Who Have Lived Abroad: The Case Of Hacettepe University. *Eurasian Journal of Educational Research*, 40, 171-187.
- Şimşek, D. (2010). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Ve Ailesi Yanında Kalan İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akran İlişkileri, Sosyal Destek Algıları Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Tanrıverdi, S. (2012). *Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Topuz, C. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznel İyi Oluş Ve Psikolojik İyi Oluş İle İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuzgöl, D. M. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (1983). *Türkçe Sözlük*. (7. Basım). Ankara: TDK.
- Türkdoğan, T. (2010). *Üniversite Öğrencilerinde Temel İhtiyaçların Karşılama Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyini Yordamadaki Rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ustabaş, S. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Van Beest, M. and Baerveldt, C. (1999). The Relationship Between Adolescents' Social Support From Parents And From Peers. *Adolescence*, 34 (133), 193-202.
- Wilson, B. J. (2008). Media And Children's Aggression, Fear And Altruism. *The Future Of Children*, 18(1), 87 – 118.
- Windle, M. (1990). Temperament and Social Support in Adolescence: Interrelations With Depressive Symptoms and Delinquent Behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(1), 19-24.

- Yalçın, İ. (2007). Ailelerinden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 26, 209-220.
- Yalçın, İ. (2004). *Ailelerden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yardımcı K. F. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek İle Öz Yeterlik İlişkisi ve Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi /Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2012). Ergenlerin Otomatik Düşünceleri İle Fiziksel Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracılık Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-7.
- Yavuzer, Y. (2013). Ergenlerde Saldırganlık ve Sosyometrik Popülerlik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 767-780.
- Yeğen, B. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.(Kadıköy İlçesi Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Yedi Tepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldırım, F. (1998). Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. 15(31), 210-212.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği Ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.

- Yıldırım, M. (2007). *Şiddete Başvuran Ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri Ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmaz, İ. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2013). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

Ek-2: Saldırganlık Ölçeği

Ek-3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Ek-4: Öznel İyi Oluş Ölçeği

Ek-5: Anket İzin Formu

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz ( ) Kız ( ) Erkek
2. Yaşınız (rakamla belirtiniz) .....
3. Sınıfınız ( ) 9. Sınıf ( ) 10. Sınıf ( ) 11. Sınıf ( ) 12. sınıf
4. Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadar? ( ) 0-1000 TL arası ( ) 1000-2000 TL arası ( ) 2000 TL veya daha fazla
5. Okul dönemlerinde kaldığınız yer neresidir? ☐ Ailenin yanında ☐ Yurt, pansiyon vb.
6. Kendinizi okul derslerinde nasıl görüyorsunuz? ( ) Başarılı ( ) Başarısız ( ) Ne Başarılı Ne Başarısız
7. Annenizin eğitim durumu nedir? ( ) ilkokul mezunu ( ) ortaokul mezunu ( ) lise mezunu ( ) üniversite mezunu
8. Babanızın eğitim durumu nedir? ( ) ilkokul mezunu ( ) ortaokul mezunu ( ) lise mezunu ( ) üniversite mezunu

Ek-2: Saldırganlık Ölçeği

Sevgili öğrenci,

Aşağıda günlük yaşamla ilgili olabilecek **bazı ifadeler** verilmiştir. Bu ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve ifadelerin karşısında size **en uygun olan seçeneği** bularak **işaretleyiniz**.

NO	MADDELER	Her zaman	Sıklıkla	Ara sıra	Nadiren	Hiç
1	Kendime kazandığım başarı derecesine göre değer veririm					
4	İnsanlar özde iyiliksever ve yumuşaktırlar					
12	Karşılık göreceğimden emin olmadan sevgimi açığa vurmam					
19	Gazetelerde özellikle cinayet haberlerini okurum					
43	İnsanlara yanıtlayamayacaklarını bildiğim sorular sorarım					
45	Kızdığım insanların kusurlarını bulup çevremdekilere anlatırım					

Ek-3: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Açıklama: Aşağıda 12 cümle ve her birinde de cevaplarınızı işaretlemeniz için 1 den 7 ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu ve ya olmadığını belirtmek için o cümle karşısındaki rakamlardan **yalnız bir tanesini** çarpı (x) atarak işaretletiniz.

No	Maddeler	Kesinlikle hayır			Kesinlikle evet			
		1	2	3	4	5	6	7
1	İhtiyacım olduğunda yanımda olan özel bir insan var.	1	2	3	4	5	6	7
4	İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden alırım.	1	2	3	4	5	6	7
7	İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
12	Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7

Ek-4: Öznel İyi Oluş Ölçeği

Açıklama: Bu ölçekte yaşamınıza dair çeşitli ifadeler bulunmaktadır lütfen her madde için;

(**1. Hiç uygun değil**), (**2. Biraz uygun**), (**3. Orta derecede uygun**), (**4. Çoğunlukla uygun**) veya (**5. Tamamen uygun**) ifadelerinden sizin için en uygun hangisi ise onu çarpı(x) işareti ile işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız...

Madde No	Maddeler	1. Hiç uygun değil	2. Biraz uygun	3. Orta derecede uygun	4. Çoğunlukla uygun	5. Tamamen uygun
1	Yaşamımda zevk alarak yaptığım etkinlik sayısı azdır.					
5	İstediğim nitelikte ve sayıda arkadaşım olmamasına üzülüyorum					
13	Yaşamıma beni ona bağlayacak anlamlar katmakta zorlanıyorum.					
20	Çevremdeki insanların yaşamlarına imreniyorum					
33	Sıklıkla ümitsiz ve çökkün hissediyorum					
37	Yaşama iyimser bir açıyla bakabilme yönümden memnunum					

Ek-5: Anket İzin Formu

T.C.
NİĞDE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61900286/605/2994869
Konu : Anket Uygulama İzni

18/03/2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

İlgi yönerge doğrultusunda, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selim GÜNDOĞAN 2014-2015 eğitim - öğretim ikinci yarıyılı döneminde Niğde İli Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı aşağıdaki listede belirtilen ortaokullarda "Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi" konulu anket uygulama izni Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 05.03.2015 tarih ve 2658 sayılı yazıları ile istenmektedir. İlgili anket uygulaması Müdürlüğümüzce uygun mütalâa edilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hali İbrahim YAŞAR
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
<...>

Mustafa KARACA
Vali a.
Vali Yardımcısı

SIRA NO	OKUL ADI	SIRA NO	OKUL ADI
1	Cumhuriyet Anadolu Lisesi	4	Niğde Anadolu Lisesi
2	Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi	5	Atatürk Anadolu Lisesi
3	Fatih Anadolu Lisesi		

Güvenli Elektronik İmza:
Aşl ile Aynıdır.
19/03/2015

Yukarı Kayabaşı Mh. Dışan Cümü Sok. 51200/NİĞDE
Elektronik Ağ: www.nigde.meb.gov.tr
e-posta: arge51@mcb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.ÇELEBİ Memur
Tel: (0 388) 232 32 72 - 142
Faks: (0 388) 232 32 74

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden 4577-0716-3261-n33e-8f8d kodu ile teyit edilebilir.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Selim GÜNDOĞAN	İmza:		
Doğum Yeri:	Nevşehir			
Doğum Tarihi:	1990			
Medeni Durumu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Suvermez İlköğretim Okulu	İlkokul	Nevşehir	1997-2000
İlköğretim	Kırkpınar Köyü İlköğretim Okulu	İlkokul ve Ortaokul	Niğde	2000-2005
Lise	Niğde Anadolu Öğretmen Lisesi	Lise	Niğde	2005-2009
Lisans	Erzurum Atatürk Üniversitesi	PDR	Erzurum	2009-2013
Yüksek Lisans	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi	PDR	Konya	2013-2016
İş Deneyimi:	Niğde Cumhuriyet Anadolu Lisesi (2013-2015) Altunhisar İmam Hatip Ortaokulu (2015-...)			
Aldığı Eğitimler:	7-19 Yaş Aile Eğitimi Kursu Tyt 9-11 Bağımlılıkla Mücadele Kursu Psikoeğitim Uygulayıcı Eğitimi			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç.Dr.Nurten SARGIN (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi) Doç. Dr.İsmail SEÇER (Erzurum Atatürk Üniversitesi)			